RR

22

ARKITEKTEN

EDDELELSER FRA DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

TEKTEN ÅRG. 63 1961 NR. 22 SIDE 389-408 AFLEVERET TIL POSTVÆSENET 24. OKTOBER 1961

TEGL 3

LÆS PJECEN MURMÅL

Tidligere udsendte pjecer:

Tegl 1. Fra lergrav til byggeplads
Tegl 2. Vinterbyggeri

Pjecer under udarbejdelse:

Teglskoler

Tegltage

Tegl i haven

TTT udgiver også TEGLREGISTERET og tidsskriftet TEGL samt rundbordssamtaler om tegltekniske emner.

Modulprojektering af murværk

Formålet med pjecen er at slå til lyd for anvendelsen af de teoretiske murmål i projekteringsarbejdet.

Fordelen ved at arbejde med teoretiske murmål baseret på stenformat (incl. fuger) ligger i, at dette muliggør andre fags værkstedsarbejde før og samtidig med opmuringsarbejdet, og hermed en mere udbredt anvendelse af fabriksfremstillede dele i det murede byggeri – mere montage i teglbyggeriet.

På basis af teglstenenes normalformat ville den naturlige murmålsenhed – det man kalder teglmodulen – blive 12 cm ($^1/_2$ sten + fuge). Imidlertid passer denne teglmodul ikke ind i den byggemodul, der er vedtaget som dansk standard (DS 1000) og som benyttes i en række andre lande, nemlig 10 cm modulen.

Af hensyn til de utvivlsomme fordele, der ligger i en rationalisering af byggeprocessen har det været magtpåliggende at lade pjecen give en samarbejdning af de af murstensformatet betingede mål med modulordningens principper.

Fællesnævneren er den standardiserede planlægningsmodul på 30 cm for vandrette murmål og 20 for lodrette murmål. De 30 cm passer i teglmodulen, når udgangspunktet er 6 cm, svarende til $^1/_4$ sten, herved opnås endvidere, at mange murværksforbandter, baseret på $^1/_4$ stens spring, kommer til at passe naturligt ind i den standardiserede 30 cm planlægningsmodul. Tilsvarende passer i højden de 20 cm med 3 murstensskifter. Det vil derfor være muligt i teglbyggeriet uden videre at udnytte de fordele, som ligger i modulprojektering, når de i pjecen gengivne murmålstabeller benyttes.

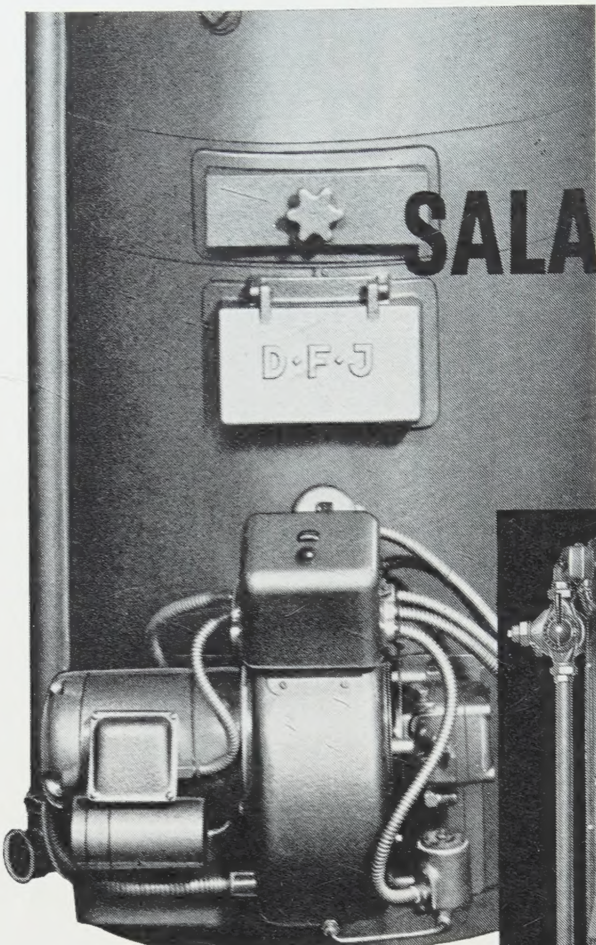
Pjecen følger således det arbejde op, som er gjort på *Statens Byggeforskningsinstitut* og i *komiteen for Byggestandardisering*.

Hertil kommer yderligere, at modulprojekteringen inden 3 år i følge landsbyggelovens *bygningsreglement for købstæderne og landet* vil blive obligatorisk til en væsentlig del af byggeriet.

Pjecen henvender sig ikke alene til de projekterende, men også til murerfagets udøvere og til en kreds af materialeproducenter, hvis produkter den har til formål at medvirke til yderligere standardisering af.

TEGLINDUSTRIENS TEKNISKE TJENESTE

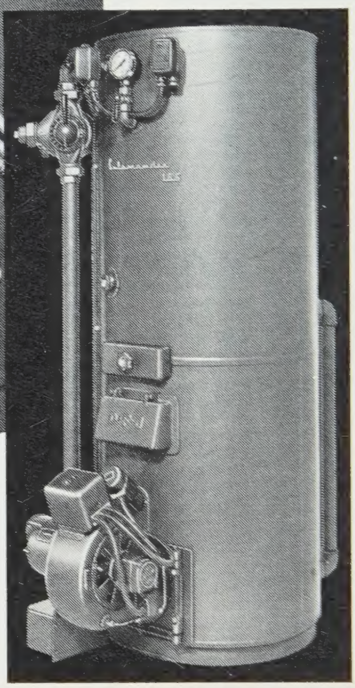
NØRRE VOLDGADE 34 . KØBENHAVN K . MINERVA 8383

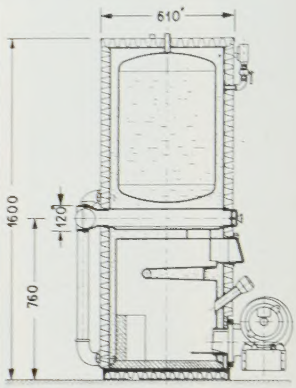

159

SALAMANDER 165

KEDELUNIT MED OLIEFYR OG INDBYGGET UDSKIFTELIG VARMTVANDSBEHOLDER

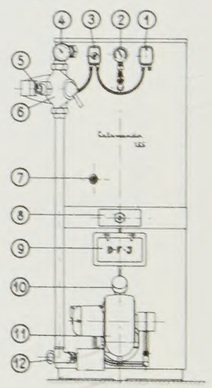

Salamander 165 har en effektiv hedeflade på 1,65 m² og kan med 12 % CO_2 yde 16.500 kcal/h uden at røgtemperaturen overstiger 250° C.

D·F·J

Nyhed

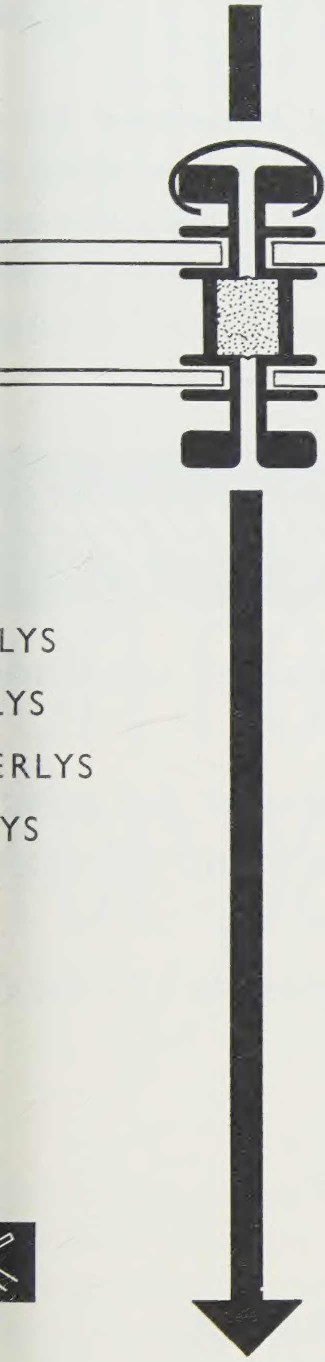
Den komplette fyringsenhed, som er forsynet med shuntarrangement, komb. cirkulationspumpe og shuntventil er velegnet til opvarmning af såvel eet- som flerplans huse.
Salamander 165 er ved leveringen straks klar til opstilling i fyrrummet, idet der kun kræves tilslutning af fremløb og returledning, forbindelser til vandforsyningen og tilslutning til el-nettet.

1. Overkogstermostat
2. Vandsøjlemåler
3. Kedeltermostat
4. Kedeltermometer
5. Fremløbsstuts, 1¼"
6. Cirkulationspumpe med indbygget shuntventil
7. Aftapning fra varmtvandsbeholder
8. Renselem
9. Eksplosionsklap
10. Fotomodstand (flammekontrol)
11. Oliefyr
12. Returstuts, 1¼"

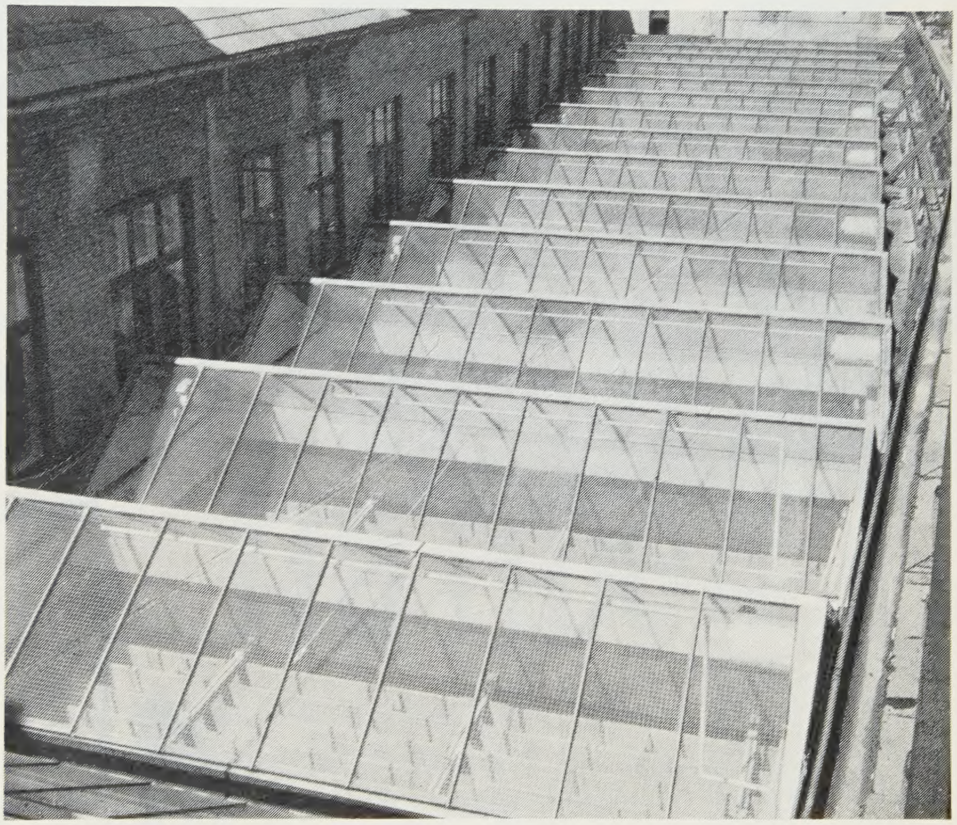
KGL. HOFLEVERANDØR
D·F·J
DE FORENEDE JERNSTØBERIER A/S

PUGGAARDSGADE 17, KØBENHAVN V. (0128) BY 9606 · GULDSMEDGADE 28, AARHUS (061) 2 11 00 · FABRIK: NÆSTVED (03) 724100
UDSTILLING: ST. KONGENSGADE 47, KØBENHAVN K. (0128) BY 9606

ITRAL GLASPANELER

LYS
LYS
ERLYS
YS

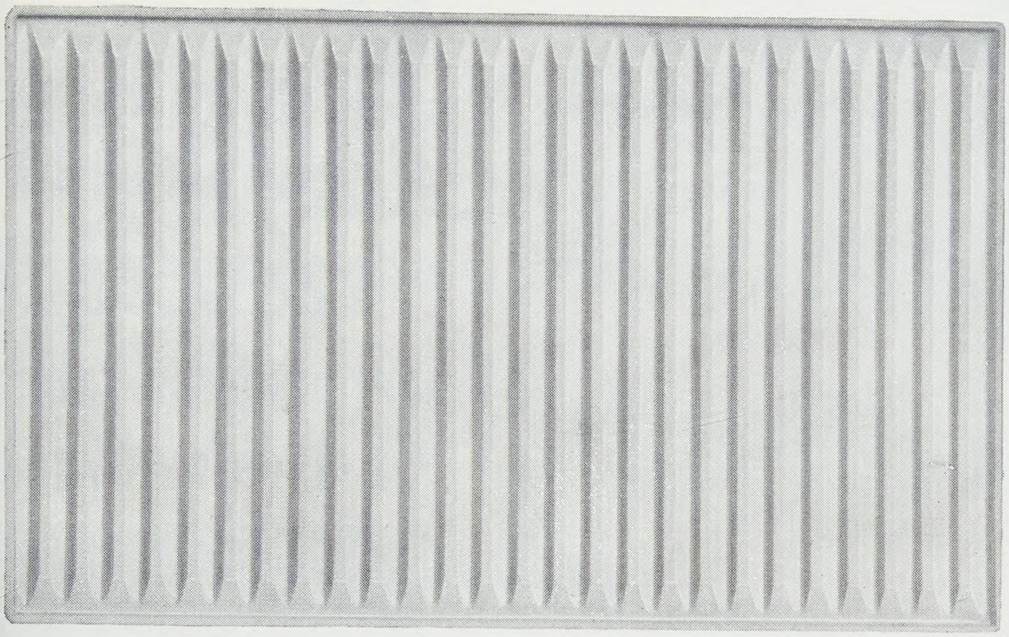
A/S Illums Bolighus, København
Arkitekt, M.A.A., *Kay Kørbing, København*

034 – 1161

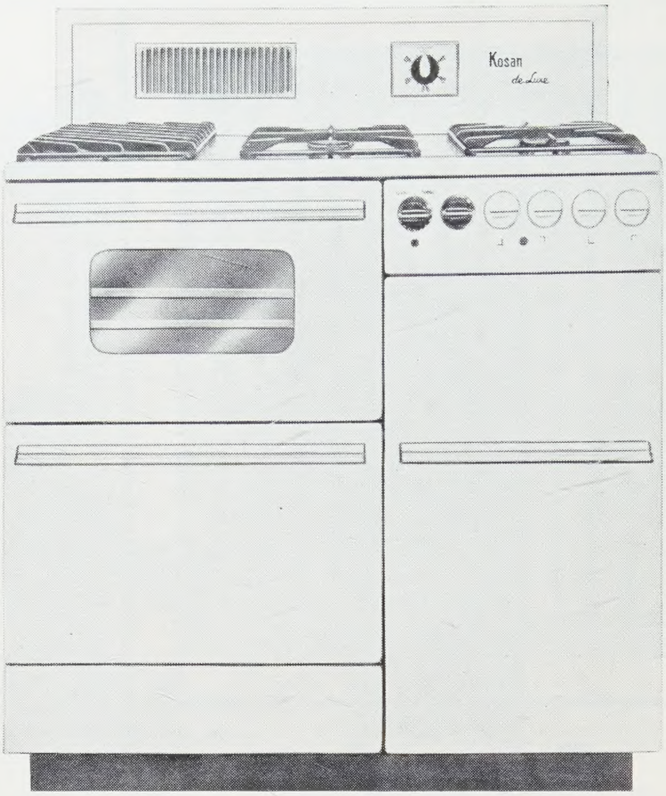
agslys med VELUX

RYTTERLYS

VELUX A/S - MASKINVEJ 4 - KØBENHAVN SØBORG - TELEFON (01) *691133

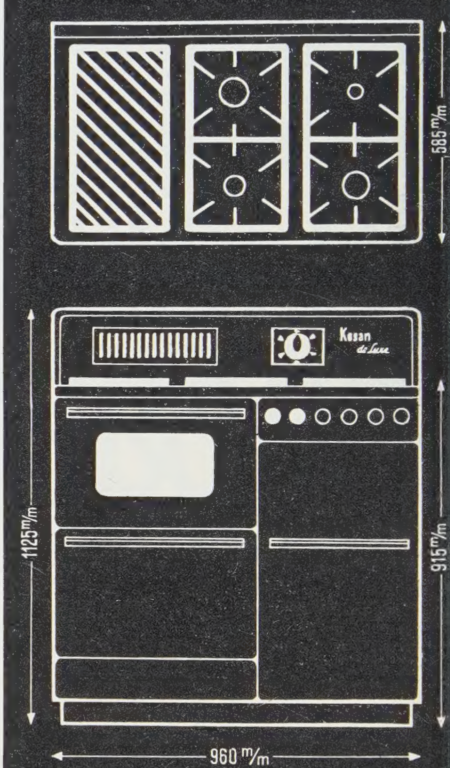

Kosan *de Luxe*

det moderne komfur til moderne byggeri

Kosan de Luxe er det eneste komfur med ovnen i den rigtige højde. Kosan de Luxe har fire blus, aftagelige brændere og gryderiste, termostatstyret ovn med infra-grill, varmeskab med selvstændigt blus, minut-ur, indbygget skab til flaske eller gryder – og masser af plads til at „stille fra på". Kosan de Luxe – Danmarks første komfur i luxusklassen – er et godt eksempel på det moderne udstyr, der altid leveres til Kosangas.

Ring til Kosangas...

Aarhus
(061) 2 14 77

Neksø
(03) 992-555

København
Hi (01) 44-288

Køge
(03) 655-2000

Middelfart
(09) 41-129

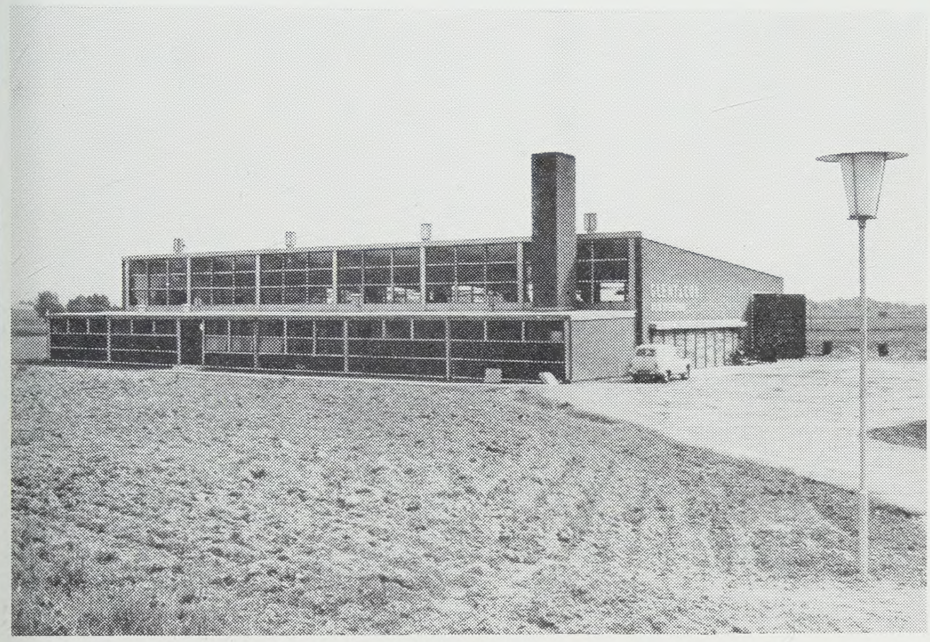
Nørresundby
Aalborg (081) 2 14 77

Kosangas

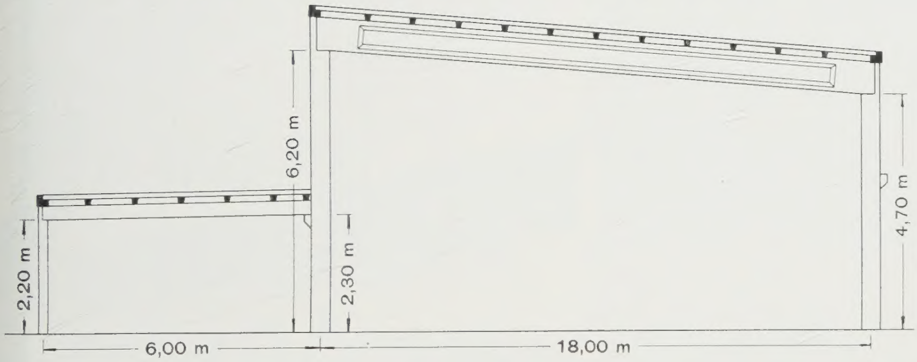
forener moderne komfort med små installations- og driftsomkostninger.

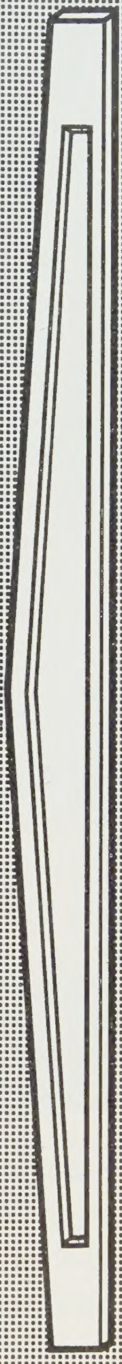
SPÆNDBETON

BYGHERRE:
Glent & Co. A/S
HOVEDENTREPRENØR:
E. Pihl & Søn

TIL INDUSTRIBYGGERI

STRENGBETON:

Hovedbjælker - Tagåse (6,00 m) - Kantbjælker
Desuden leveredes præfabrikerede jernbetonsøjler.

A/S SKANDINAVISK SPÆNDBETON
Hellerupvej 66, Hellerup
Telf. HE 9505

A/S HEDEHUS-TEGLVÆRKET
Telf. Hedehusene 2

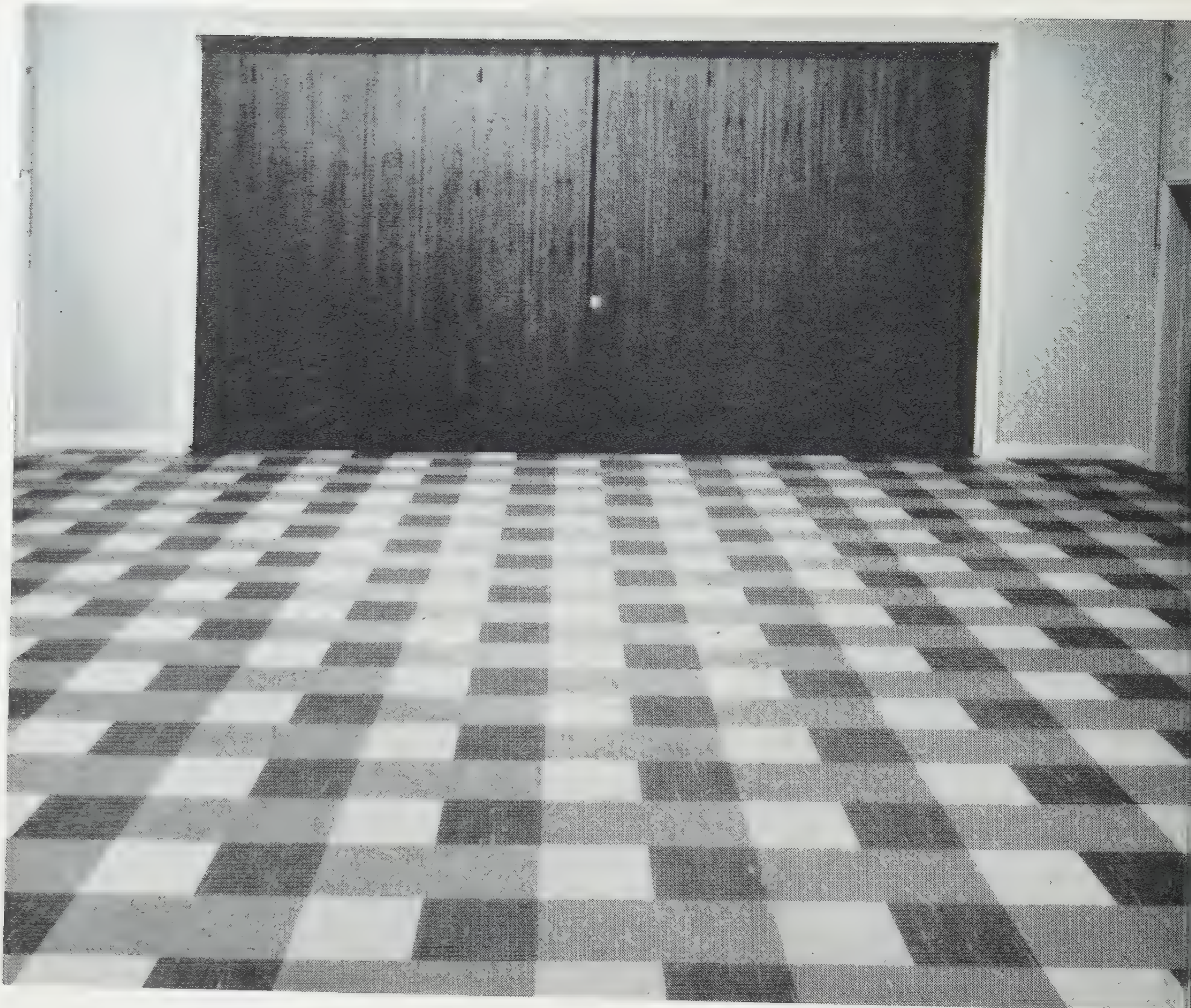
A/S NORDJYDSK SPÆNDBETON FABRIK
Skalborg
Telf. Aalborg 3 51 55

SPÆNDBETON

SKANDINAVISK SPÆNDBETON, HELLERUPVEJ 66, HELLERUP. TLF. HELRUP 9505

Der findes følgende originalbr
„VÄGGAR SOM TALAR": der behandler glaserede
„GOLV SOM GRIPER": der handler om skridsikre
„RENT, TRYGGT, FÄRGGLATT": der handler om glaserede klinker til gulv i bade
„ELEMENTBYGGE": der beskriver arbejdsgangen ved fremstilling af glaserede
„SPÅR TILL FORNYELSE": som præsenterer Höganäs 3D

Egebjerg Skole. Arkitekt M.A.A. *Karl Sørensen, Holbæk.*

ARKITEKTEN

ddelelser fra Danske Arkitekters Landsforbund.
givet af Arkitektens Forlag.

laktion:
ıl Erik Skriver (ansv.)
r. Enevoldsen
laktionsudvalg:
ıan Pedersen (leder), David Birnbaum, Jarl Heger, Arne Karl-, Henning Meyer og Finn Monies.
ionceredaktion:
tel Barnholdt (annoncechef)
lian Schmidt (sekretær)
laktionens adresse: Nyhavn 43, København K, Minerva *6200.
sendelsesdag: Hver anden onsdag. Redaktionen slutter 14 dage udsendelsesdagen.
s: 3 kr. pr. hæfte i løssalg, abonnement 58 kr. årlig.
nerede artikler står for forfatterens regning, usignerede for den varshavende redaktørs regning. Kun når det udtrykkeligt er givet, kan artiklerne ses som et udtryk for Danske Arkitekters ndsforbunds standpunkttagen.

INDRINGSLISTE
NKURRENCER

fentlig projekt-konkurrence om vej- og bebyggelses-n i Lille Værløse
vering: 25. oktober 1961.
Program og bilag udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66.

rdisk idékonkurrence om byplan for Valstaområdet Märsta
vering: Udsat til den 31. oktober 1961. Program og bilag til gen-nsyn i sekretariatet. Depositum kr. 130,00 indbetales til A.L.s sekretariat, Bredgade 66, Kbh., K.

ernational idékonkurrence om kirkebyggeri skrevet af Det danske Kirkeministerium
vering: 1. november 1961. Program med bilag udleveres fra A.L.s sekretariat, Bredgade 66, mod betaling af kr. 25,00.

nkurrence om nye møbler
nkurrence udskrevet af Møbelfabrikantforeningen i Danmark samarbejde med Landsforeningen Dansk Kunsthåndværk. evering 15. november 1961. Nærmere oplysninger hos Lands-eningen Dansk Kunsthåndværk, Bredgade 66, København K.

fentlig projekt-konkurrence om ministrationsbygning i Odder
vering: 15. december 1961. Program med bilag udleveres fra A.L.s sekretariat, Bredgade 66, K.

KITEKTENS FORLAG
navn 43, København K. Minerva *6200.
ntortid: 9–16³⁰, lørdag 9–13.

I dette hæfte indlæg fra:
Kurt Hellbergs Industrier A/S
Dansk Portfabrik A/S

International idékonkurrence om byplan for Maspalomas Costa Canaria

Registrering: 1. juni – 1. august 1961. *Forespørgsler:* 1. juni – 1 tober. *Aflevering:* 15. december 1961. Nærmere oplysninge konkurrencen fås i D. A. L.s konkurrenceudvalg, Bredgad København K. Tlf. MInerva 1290.

Offentlig idé-konkurrence om en vej- og bebyggelsesplan i Skovlunde

Aflevering: 3. januar 1962. Program med bilag udleveres D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66, K.

International konkurrence om Peugot-bygning

Konkurrence om administrationsbygning for Peugot autom fabrikkerne i Buenos Aires, Argentina. Registrering 30. sep ber 1961, aflevering 12. januar 1962. Nærmere oplysnin D.A.L.s sekretariat.

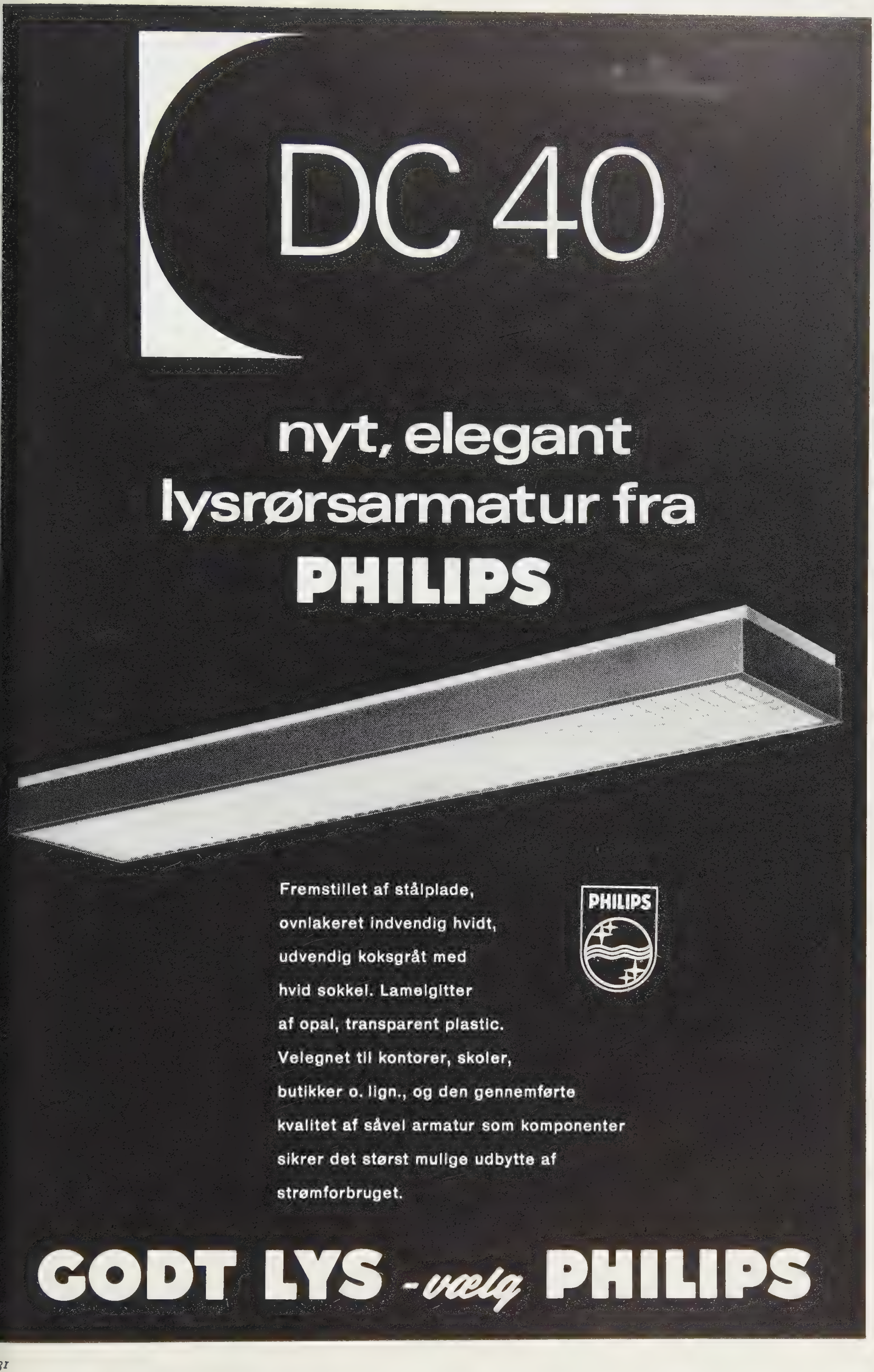
Nordisk idékonkurrence om udformning af gravlun på Alfaset i Oslo

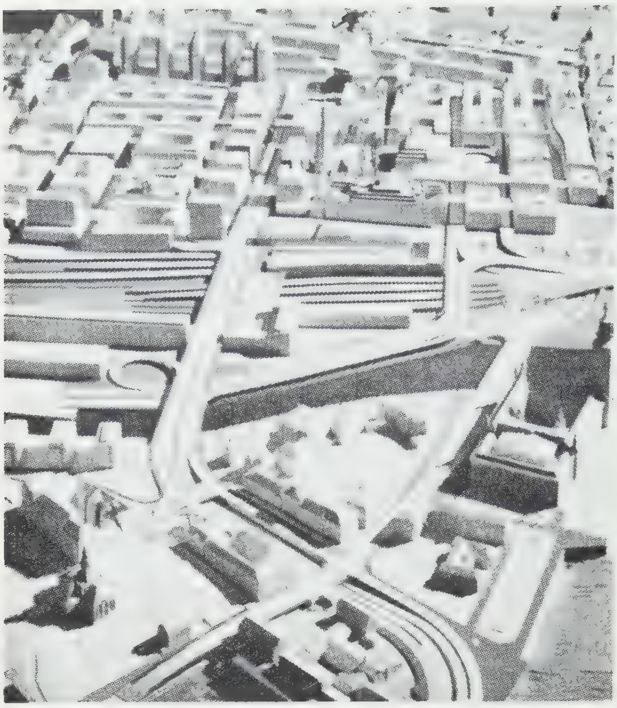
Aflevering: ***Udsat til 15. februar 1962.*** Program med ligger til gennemsyn i D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66, K havn.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Arkitekten nr. 22/1961

Text på annoncesiderne

DC 40
nyt, elegant
lysrørsarmatur fra
PHILIPS
Fremstillet af stålplade,
ovnlakeret indvendig hvidt,
udvendig koksgråt med
hvid sokkel. Lamelgitter
af opal, transparent plastic.
Velegnet til kontorer, skoler,
butikker o. lign., og den gennemførte
kvalitet af såvel armatur som komponenter
sikrer det størst mulige udbytte af
strømforbruget.
PHILIPS
GODT LYS - vælg PHILIPS

Modelfoto af Stockholm city. I forgrunden til højre Stadshuset. Midt i billedet Centralstationen. Vejen, der fra billedets underkant svinger midt op gennem billedet, kommer vest fra og fortsætter i Klarabergsgatan ind til Beridarbanan, hvorfra den fortsætter i Hamngatan eller svinger nordpå i Sveavägen. Øverst til venstre i billedet ses de fem højhuse, der er – eller er ved at blive – opført mellem Hötorget og Beridarbanan.

I en pjece om Stockholm city, udsendt af Stockholms S Stadsbyggnadskontor, gøres der rede for de byplanmæ problemer omkring Beridarbanan, eller Sergelstorg – det trafikknudepunkt mellem Klarabergsgatan, Sveavägen Hamngatan umiddelbart syd for den store, nye bebyg omkring Hötorget. Vi gengiver her pjecens hovedtext. Se i siderne 406-408 i dette nummer af Arkitekten, hvor pladsens udformning behandles.

Stockholms nya city

Nybebyggelsen från *Hötorget* ned till *Klarabergsg* blir Stockholms nya kommersiella centrum. Den u den viktigaste delen i den reglering av *Nedre Norrm* som nu pågår och vars allmänna syfte är att ge stad centrala arbetsområde en ny hjärtpunkt. För d fordras dels bättre trafikförhållanden och dels nya effektivt utformade byggnader.

Den väsentligaste trafikförbättringen är tunnel nan, som nyligen har fått de västra och södra grena sammanbyggda. Arbete pågår på ytterligare en g mot sydväst, som vid T-centralens station kommer fortsätta mot *Östermalm*. De båda stationerna *Höto* och *T-centralen* kommer, då detta arbete är färd att pumpa ut och in ca. 300 000 människor om da via ett 15-tal uppgångar. Utan denna tunnelb

hade det inte varit möjligt att klara trafikens toppbelastningar i den inre staden.

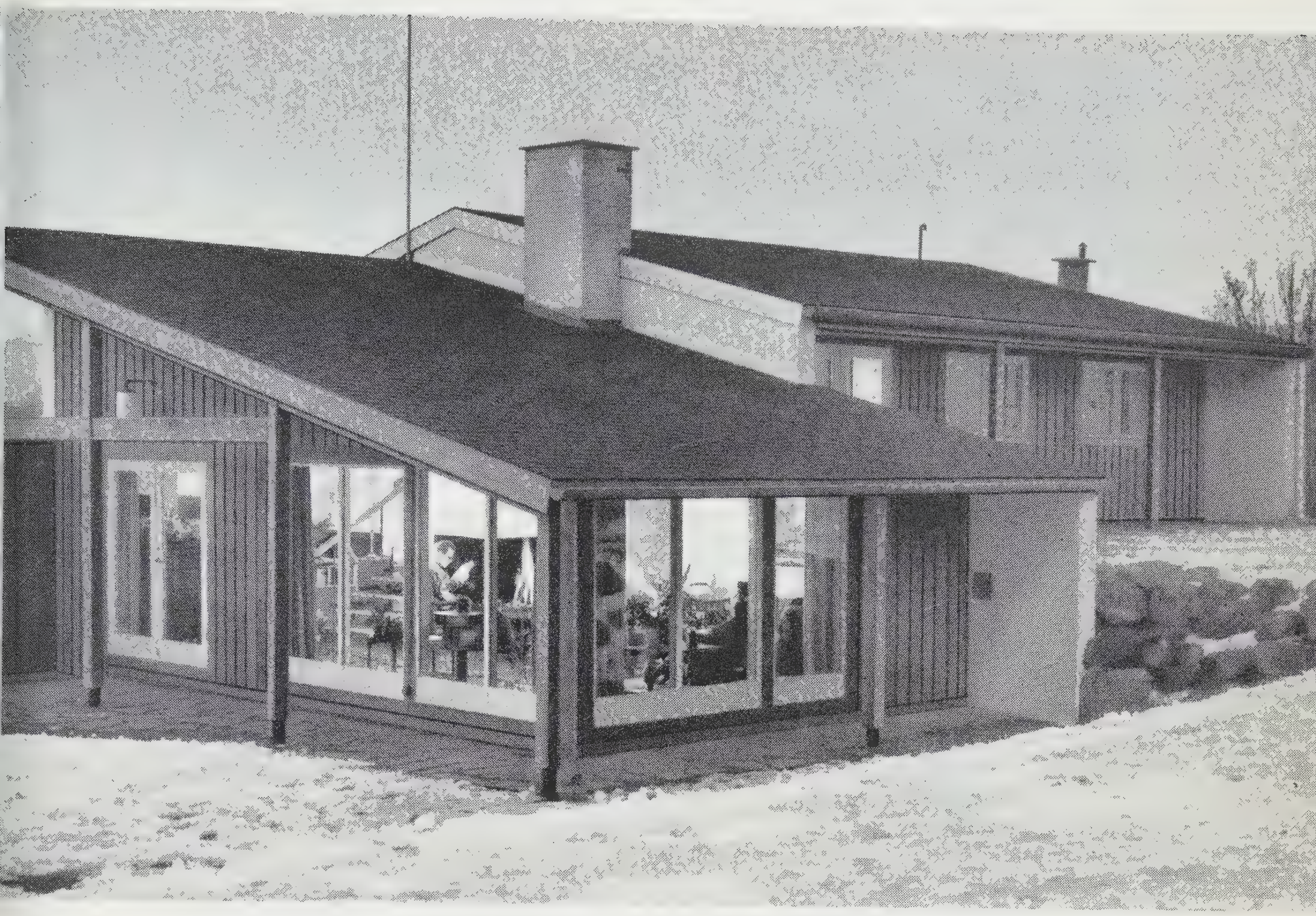
För yttrafiken skapas en helt ny huvudled rakt genom *Nedre Norrmalm* i *Klarabergsgatan–Hamngatan*, som breddas till 36 m från nuvarande 8 m. *Klarabergsgatan* fortsätter som viadukt (under byggnad) över *Vasagatan*, järnvägsområdet och *Klara sjö* till *Bolinders plan* på *Kungsholmen* och svänger där ned mot *Norr Mälarstrand*. *Sveavägen*, som nu är områdets bredaste gata, föres från *Kungsgatan* ned till en ny, stor trafikplats på *Klarabergsgatan–Hamngatan*, tills vidare kallad *Beridarbanan*. Den får också en biltunnel genom södra Klarakvarteren till *Tegelbacken*.

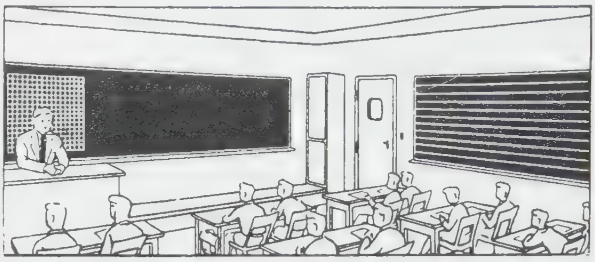
Dessa mycket omfattande trafikanläggningar beräknas ge utrymme åt en ny trafik, som är två gånger större än den vi hade 1953, och skapar därmed grundförutsättningar för ett nytt och effektivt cityområde.

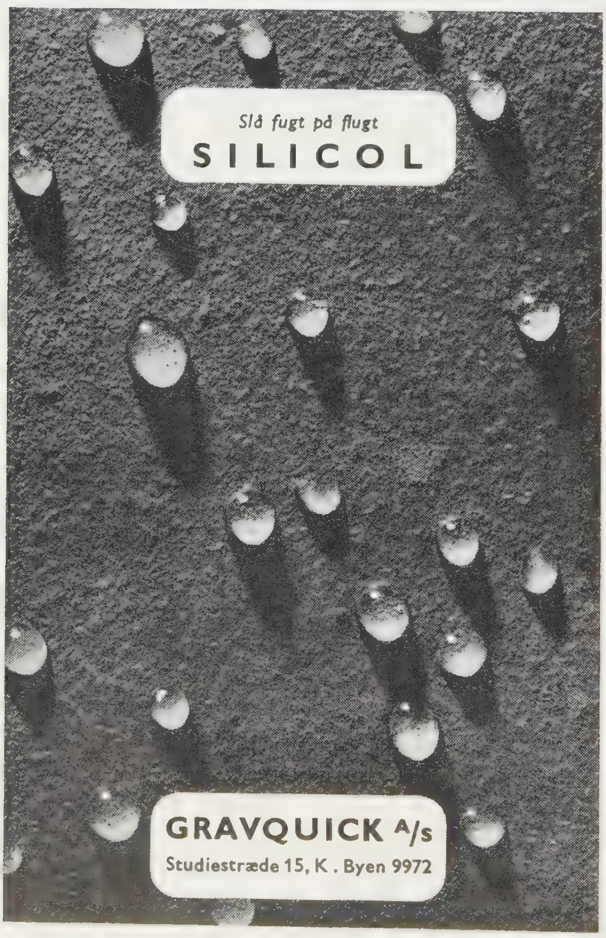
Bebyggelsen i *Nedre Norrmalm*, som till stor del består av gamla f. d. bostadshus på små tomter, blir särskilt i Hötorgsområdet radikalt omformad. I stället för de gamla kvarteren med sammanträngda gårdshus växer nu fram ett rymligt och öppet cityområde, där ljus och rymd når alla byggnader. Det dominerande inslaget i stadsbilden blir de fem höga kontorshusen i arton våningar, varav det första nu är uppfört. De kommer att annonsera Stockholms centrum på långt håll och möjliggör genom sin koncentration att stora ytor lämnas fria för den gående, flanerande och butiksbesökande allmänheten. Enbart för gångtrafi[k] bygges sålunda den nya *Sergelgatan*, som från *Hö[torget]* leder ned till trafikplatsen *Beridarbanan*. De stora t[...] kantströmmarna till och från de båda tunnelb[...] stationerna „Hötorget" och „T-centralen" kom[...] att göra *Sergelgatan* till Norrmalms främsta butiksg[...] Butikerna utbyggas där i två våningar över [...] som redan synes vid *Hötorget* och som alltså [...] fortsättas ned till det sydligaste, femte höghuset [...] *Beridarbanan*.

Men det blir inte enbart på gatorna, som fot[...] garna får gott om utrymme. Ovanpå butikste[r-] serna, dit trappor leder från flera håll, skall va[...] takträdgårdar utbildas kring höghusen. Med b[...] över gånggatan sammanbindas terrasserna på [...] sidor till en ny form av storstadspark, där vila [...] avkoppling erbjuds dem som besöker eller arbe[tar i] Stockholms centrum. Serveringar kommer natur[ligt-] vis att finnas och på terrassen mot *Slöjdgatan* får [...] grafbyggnaden en rymlig foyer.

Denna gåendevänliga citymiljö skulle emellertid [...] kunna skapas, om inte underjorden utnyttjades in[ten-] sivt för all den parkering och varuförsörjning [...] byggnaderna behöver. Under *Sergelgatan* utbygges [...] för ett trafiksystem i tre källarvåningar med plats [...] ca 700 bilar med bensinstation och service samt [...] ningskajer till butikernas lager. I den första kä[llar-] våningen vid *Hötorget* återuppstår också Höto[r-]

gamla saluhall i ny skepnad med rulltrappor d
från torget. Till underjorden finns det nu två
farter, en från *Slöjdgatan* och en vid *Konserthuset,*
fler kommer att utbyggas. Genom detta unde
diska trafiksystem blir friytorna kring Sergelg
helt lämnade åt gångtrafiken.

Den stora trafikplatsen *Beridarbanan* framför
sista höghuset blir också utformad i två plan, så
gångtrafiken får stora, egna utrymmen helt utan
trafik. Detta gäller isynnerhet de stora gåendestr
marna från *T-centralen,* 130000 människor per
som direkt från spärrhallen kommer ut till en n
torgyta med butiker och planteringar. I en vid c
över denna rör sig biltrafiken, helt osynlig för de
ende på det nedre planet. Med breda trappor (
trappor) når fotgängarna sedan de vanliga g
banorna runt om trafikplatsen i det övre planet.
taljerna i denna principlösning är under utarbeta

När blir då detta Stockholms nya centrum färd
Klarabergsgatan kommer att vara byggd ända
till Kungsholmen år 1960. De fyra återstående
husen håller på att ritas av resp. arkitekter och
stå färdiga år 1962. Trafikplatsen Beridarbanan k
mer då att vara utbyggd ungefär till hälften och
räknas vara helt färdig år 1964. Och därmed är
viktig fas i Stockholms hjärtoperation genomförd

Kilde: Stockholms Stads Stadsbyggnadskontor.

Billigere 1-strenget centralvarmeanlæg

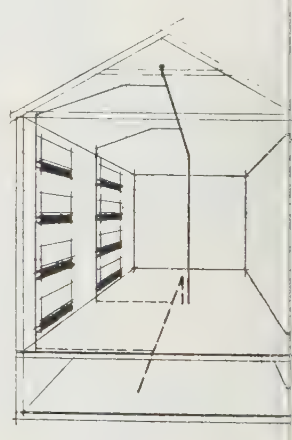
Nyt patentanmeldt system kræver færre rør og armaturer samt mindre isolering

Af rådgivende civilingeniør Th. Bentsen, Århus

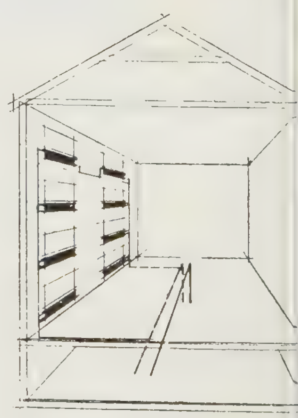
1-strengede varmeanlæg har en betragtelig udbrede her i landet, der i så henseende nærmest kan betegr som et foregangsland, idet systemet i de senere synes at brede sig herfra til vore nabolande.

Systemet kan være med vandret eller lodret forc ling, og det er den sidstnævnte, der især benytte boligblokke, hospitaler og lign. steder, der her sl omtales.

Fordelen ved 1-strenget system fremfor 2-streng er, at anlægget i mange tilfælde er billigere i ansk felse, det er let at indregulere, og det giver en enl og pæn installation. Forudsætningen for prisbilligh den er imidlertid et passende antal beboelseslag, sc regel mindst 3, samt at fremløbsledningen lader fremføre i tagetagen, idet radiatorerne monteres lodstrenge med nedadgående vandstrøm, der i ka deren samles til en hovedreturledning.

Traditionelt udført an

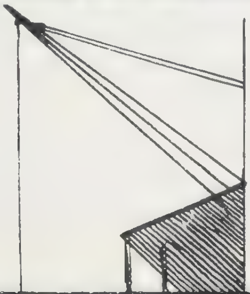

Tilsvarende anlæg udført efter det nye, patenterede syst

Norsk Elektrisk & Brown Boveri: Galleri med 2000 kg/m² nyttelast.

ROBERTSON Q-FLOOR

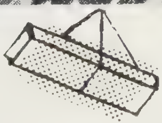

er lette, selvbærende gulvelementer af koldvalsede stålprofiler, som får særlig stor styrke og spændvidde, når elementerne efter monteringen påstøbes et ca. 5 cm lag trykbeton.

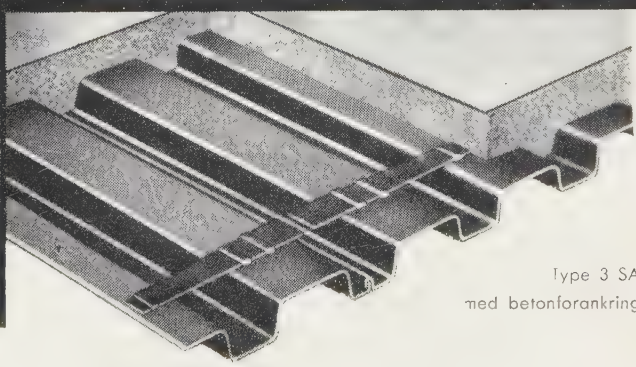
Robertson Q-Floor leveres i to hovedtyper:
Enkeltprofilen 3 SA (med betonforankring) er konstrueret specielt til lette, bærestive bjælkelag i industribyggeri af stål samt til galleri- og mezzaningulve og som tag på moderne garager.

Robertson Q-Floor type 3 SA med kontinuerlig beton bærer f. eks. 500 kg pr. m² ved 5 m c/c gulvbjælker og ca. 1500 kg/m², når der er 2,5 m mellem gulvbjælkerne. 3 S er samme profil, men uden betonforankring. Den anvendes til særligt lette mellemgulve samt til tage, der overdækkes med isolering og pap.

Udlægning af gulvelementerne.

Type 3 SA med betonforankring

e dobbelte Q-Floor profiler med tætte kana- r er navnlig velegnede i moderne højhuse med e store krav til luftkonditionering og til distribution ledninger for telekommunikation, lys og kraft.

bertson Q-Floor gulvelomenter pre-fabrikeres i dividuelle længder og leveres pakket og præci- onsmærket i bundter, som på byggepladsen hejses rekte op på gulvplanet. To mand kan lempe og bringe elementerne på deres rette plads, hvor med det samme bliver en platform for det videre ggeri.

RP H H ROBERTSON NORDISK A/S

GYLDENLØVESGADE 19 – BYGGECENTRUM – KØBENHAVN V – PA 9773

Systemet, der her skal omtales, fjerner disse foru sætninger, og gør det 1-strengede system endnu b ligere, end det er i forvejen.

På figuren er vist et traditionelt anlæg og det t svarende anlæg udført på den nye, specielle måde.

Det ses umiddelbart, at det nye system kræv færre rør og armaturer end det gamle, samt at hove fremløbet, der nu er i kælderen, ikke kræver så effe tiv en isolering som det gamle systems hovedfremlø hvis varmetab er absolut, d. v. s. ikke kommer hu til gode.

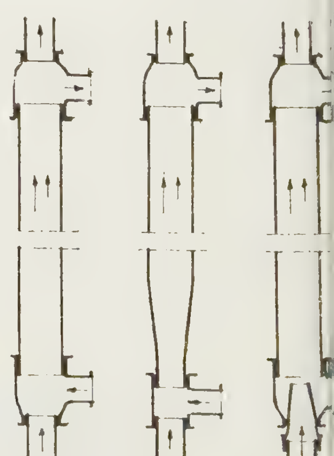
Man er ved det nye system uafhængig af hus tagkonstruktion, der således kan være et ganske fla tag.

Det nye system har med hensyn til anlægsrum ik noget minimum beboelseslag.

Strengene udluftes i de øverste radiatorer. Det af figuren, at ved det nye system er strengene kob sammen to og to således, at en „opadgående" stre kobles til en „nedadgående". Der er dog intet i vej for at koble andre antal sammen, for eks. 2 „opadg ende" til 1 „nedadgående" eller 1 „opad" til „nedad" o. s. v., sådan som nu lejlighedsplane fantasien og de økonomiske overvejelser i foreni byder det.

Man vil efterhånden af det anførte indse, at tilba af problemer bliver kun det ene: Hvorledes kob en radiator til en opadgående streng som vist og d således, at vandet cirkulerer „rigtigt" gennem rad toren?

Normalt har man ved en nedadgående streng reduceret mellemrør, idet en del af strengens var føring ledes gennem radiatoren – og således er fo holdene naturligvis også ved det nye systems neda gående strengdele. På den opadgående streng mellemrøret imidlertid af større dimension e strengen og i dette passerer strengens vandføring p radiatorens vandføring. Mellemrøret kan, som vist detailtegningen, i visse tilfælde være et alm. rørstyk samlet med fittings (uden strøm endda), i andre t fælde er mellemrøret udført med et konisk stykke sc

Forskellige udførelser af mellemrørsforbindelsen på den opadgående str

© Særtryk af HFB Håndbog For Bygningsindustrien 17.

SKODSBORG
AGGERSHVILE ALLE 8
TLF. (01) 80 33 10

Dørspecialisten

M SVENSKA MATERIALAFFAREN MELLERUD

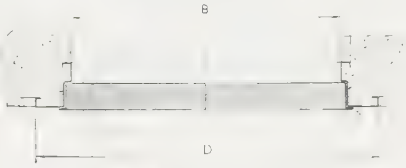
KURT HELLBERGS INDUSTRIER A/s

Garanti:
Påviselige fabrikations- eller konstruktionsfejl rettes og justeres uden beregning i indtil 3 år efter leveringen.

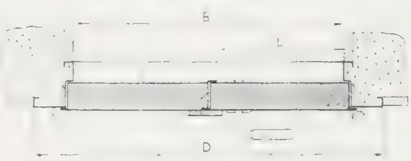
Service:
Tilbud, forslag og brochurer tilsendes på forlangende.

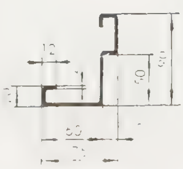
SM BD. Lodret snit.

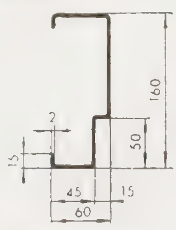
SM BD. Vandret snit.

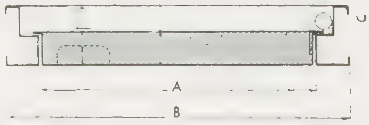
SM BDD. Vandret snit.

Karmprofil 10.

Karmprofil 20.

Mellerud loftluge. Vandret snit.

SM branddøre.

SM brandsikre døre og luger

Produkt:
Brandsikre ståldøre og -luger.

Udførelse:
Fremstilles af 1,25 mm stålplader, helbukkede og samlede ved falsning og svejsning. De isoleres med mineraluld og asbest og afstives. Overfladen er glat. Karm af 2 mm koldt profilvalset stålplade med svejsede samlinger. Leveres med eller uden dørtrin. Faste indmuringsankre.
Normaltype: Karmprofil 10. Dørene har falle- og riglelås eller udsparing for cylinderlås. Dobbeltdøre har Fix 330 espagnolet på den faste dørfløj.
Dørene kan forsynes med rude.

Typer og dimensioner:

Brandsikre enkeltdøre type SM BD

Godkendt for max. lysningsmål 2100×1050 mm.
Dørtykkelse 54 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM BD 19× 9	1850	850	1945	1000
SM BD 20× 8	1950	750	2045	900
SM BD 20× 9	1950	850	2045	1000
SM BD 20×11	1950	1050	2045	1200
SM BD 22× 9	2150	850	2245	1000
SM BD 22×10	2150	950	2245	1100
SM BD 22×11	2150	1050	2245	1200

Brandsikre luger typer SM BL

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM BL 7×6	650	550	800	700
SM BL 9×8	850	750	1000	900

Brandsikre loftluger type Mellerud

Betegnelse	Lysningsmål A mm	Udvendigt karmmål B mm
SM BTL 60/60	600×600	690×690

Brandsikre dobbeltdøre type SM BDD

Godkendt for max. lysningsmål 2500×2000 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm	Gående dørs lysning b mm
SM BDD 20×13— 75	1950	1250	2045	1400	750
SM BDD 20×14— 75	1950	1350	2045	1500	750
SM BDD 20×15— 85	1950	1450	2045	1600	850
SM BDD 20×17—105	1950	1650	2045	1800	1050
SM BDD 22×15— 85	2150	1450	2245	1600	850
SM BDD 22×16— 95	2150	1550	2245	1700	950
SM BDD 22×17— 85	2150	1650	2245	1800	850
SM BDD 22×17—105	2150	1650	2245	1800	1050
SM BDD 22×18— 95	2150	1750	2245	1900	950
SM BDD 22×19— 85	2150	1850	2245	2000	850
SM BDD 22×19—105	2150	1850	2245	2000	1050
SM BDD 22×20— 95	2145	1950	2245	2100	950
SM BDD 22×21—105	2145	2050	2245	2200	1050

Godkendelse:
Dørene er godkendt af Københavns magistrats 4. afdeling i klasse BSD-60 (DS 1015).
Fabrikationen er underkastet løbende kontrol ved Statens Provningsanstalt i Stockholm.
Samtlige godkendte døre forsynes med klassificeringsskilt med fabrikationsmærke og klasse.

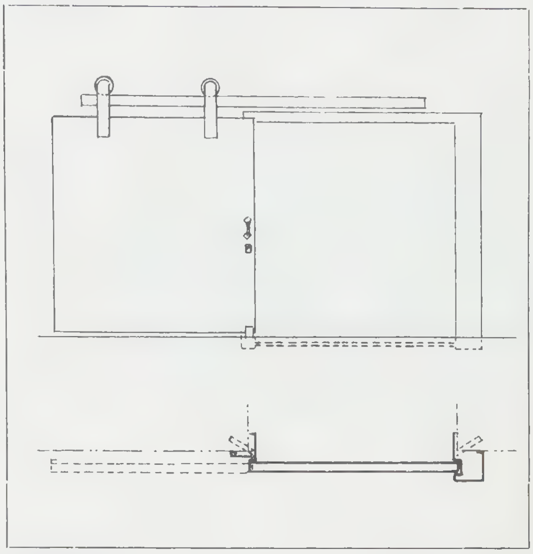
Skydedøre

Produkt:
Brandsikre, enkelte, sideløbende stålskydedøre.

Udførelse:
Konstrueret og isoleret som SM-dørene. Løber på ruller med rullelejer. Kan leveres selvlukkende med skråtstillet løbeskinne. Døren spærres i åben stilling med et smeltebeslag, som smelter ved ca. 70° C. Leveres med karm, murankre, lås og beslag.

Dimensioner:
Dørtykkelse 54 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM SKD 20×11	1975	1050	2050	1200
SM SKD 20×15	1975	1450	2050	1600
SM SKD 22×19	2175	1850	2250	2000
SM SKD 25×21	2475	2050	2550	2200

Skydedør.

Personelevatordøre

Produkt:
Brandsikre elevatordøre.

Udførelse:
Som SM-dørene, men med kraftigere afstivning og fremstillet af specialrettet plade for at opnå absolut plan dørflade. Rektangulær rudeåbning.

Dimensioner:
Dørtykkelse 50 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM HD 20×70	2000	700	2130	900
SM HD 20×80	2000	800	2130	1000
SM HD 20×11	2000	1100	2130	1300

Godkendelse:
Som anført for branddøre type SM BD (BSD-60) for max. lysningsmål 2050×1050 mm.

Arkivdøre

Produkt:
Brandsikre stål-arkivdøre.

Udførelse:
Fremstilles af 1,25 mm stålplader, helbukkede og samlede ved el-svejsning. Afstivede og isolerede med mineraluld og asbest. Glatte overflader.
Karm af 2 mm stålplade, helbukket og el-svejset. Karmen har dobbelt anslag og er forsynet med faste indmuringsankre.
Døren har 2 hængsler og sikkerheds-indstikslås med 8 tilholdere. Den rigles til karmen med 5 stålrigler, deraf 3 i forkanten, 1 i over- og 1 i underkanten. Riglerne betjenes med vridergreb. Hængselkanten har 3 faste rigler, som griber ind i karmen. Blankforniklet låsebeslag. 2 nøgler med dobbeltkam.

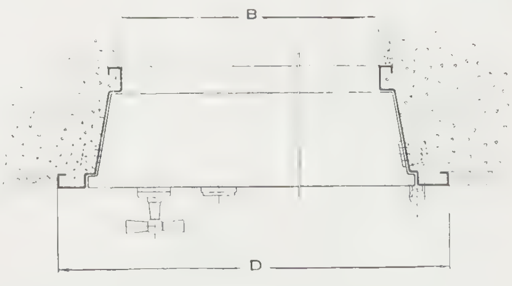
Typer og dimensioner:
Karmdybde 185 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm	Dørtykkelse mm
SM AD—2 19×80	1950	800	2095	980	100
SM AD—4 19×80	1950	800	2095	980	150

Godkendelse:
Arkivdørene er godkendt af Københavns magistrat i klasse BSD-120 (DS 1015) for max. lysningsmål 2100×850 mm.
Dørtypen SM AD 4 opfylder kravene i DS 1015 i 4 timer.

Lodret snit.

Vandret snit.

Arkivdør SM AD.

KURT HELLBERGS INDUSTRIER A/S

Strålingsbeskyttelsesdøre

Anvendelse:
Ved medicinske røntgenanlæg og lignende.

Udførelse:
Fremstilles af lameltræ med en strålingsbeskyttende blyplade. Udvendig beklædning med plasticlaminatplader, kantlister af teak. Karm af 2 mm helbukket og svejset stålplade, indvendigt beklædt med blyplade. Blytykkelsen bestemmes efter anvendelsesformålet.

Dimensioner:
Dørene fremstilles med lysningsmål efter opgave.

Transformatordøre

Udførelse:
Konstrueret og isoleret som branddøre type SM BDD. Dørfladen har ventilationsåbninger, som på indersiden er forsynet med faldlemme, ophængt i smeltebeslag, som smelter ved ca. 70° C.

Dimensioner:

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM TRD	2700	1800	2800	1950

Skarnrumsdøre

Udførelse:
Dør af enkelt 2 mm plade med ventilationsåbninger. Karm af vinkeljern. Trekantlås.
Leveres også med konsol til skarnbeholder.

Dimensioner:

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM SR—1 70	1150	700	1250	800
SM SR—1 85	1150	850	1250	950

Hejseporte

Produkt:
Overhead-port, på midten leddelt i to vandrette sektioner.

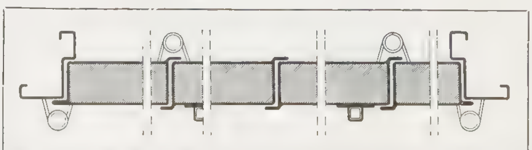
Udførelse:
Porten, som er afbalanceret med modvægte, løber på 2 hjul nederst på portfladens side mod anslagsfalse i karmen. Isoleret med 36 mm Wellit. Overfladebeklædning af aluminiumplade (normaltypen) eller af træ. Karm af profilvalset stålplade eller af træ. Normaltypen overfladebehandles med grå syntetisk lak.

Dimensioner:
Udvendigt karmmål: Bredde 2450 eller 2750 mm. Højde 2250 mm.

Industriporte

Produkt:
Vandret åbnende stålfoldeport.

Udførelse:
Ramme af firkantrør. Begge sider beklædt med spændingsfri stålplade. Isolering med plasticimprægneret mineraluld. Karm af 2 mm koldtvalset stålplade. Portene fremstilles med eller uden glasudskæringer. Kan om ønskes forsynes med dør. Leveres i ønsket antal sektioner, som kan foldes til to sider.

Eksempel på industriport. Vandret snit.

Køle- og fryserumsdøre

Udførelse:
Rammestykker og karm af fyr, bundstykke af eg. Dørkant og karmsmig beklædt med bøg. Beklædningen på karmens forside tjener som indfatning. Dørfladen er beklædt med koldtvalset stålplade, aluminium eller rustfrit stål. Isolering med Wellit. Gummitætningsliste. Døren har kighul og spændeskrue til efterjustering.
I normaludførelsen er låsen fremstillet af rustfrit stål på indersiden, forzinket stål på ydersiden.
Kan leveres helt i rustfrit stål.

Typer og dimensioner:

Kølerumsdør type SM KRD
Dørtykkelse 90 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM KRD 18×70	1800	700	1950	850
SM KRD 19×80	1900	800	2050	950
SM KRD 20×90	2000	900	2150	1050

Fryserumsdør type SM FRD
Dørtykkelse 150 mm.

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM FRD 18×70	1800	700	1970	850
SM FRD 19×80	1900	800	2070	950
SM FRD 20×90	2000	900	2170	1050
SM UFRD 19×80*)	1900	800	—	—

*) Udenpå liggende fryserumsdør.

Kølerumssvingdøre

Produkt:
Enkeltfløjet, selvlukkende kølerumssvingdør.

Udførelse:
Dørfladen har fyrretræsramme, begge sider beklædt med grå plasticlaminatplade. Isolering: 36 mm Wellit. Karm, kantlister og glaslister af teak. Dobbeltvirkende hængsler.

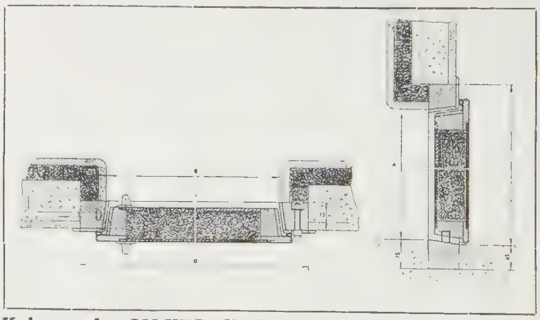
Dimensioner:

Betegnelse	Lysningsmål A mm	B mm	Udvendigt karmmål C mm	D mm
SM SKRD	2020	880	2080	1000

★

Overfladebehandling:
På samtlige døre, luger og porte er blanke ståldele grundet med zinkkromatprimer.

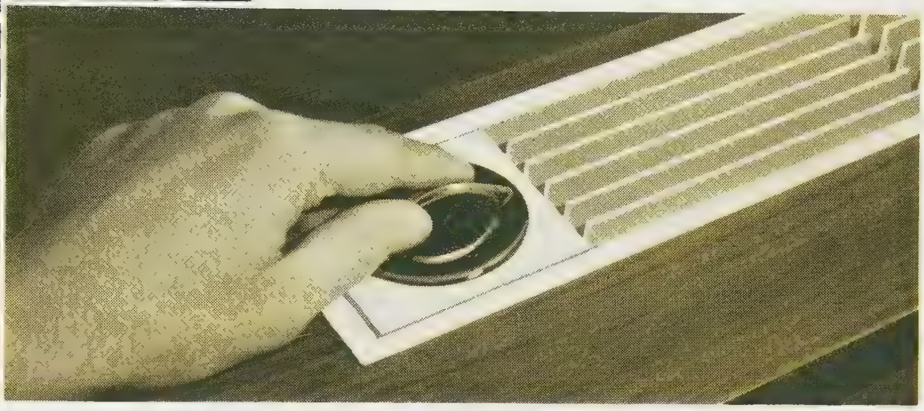
Leverer desuden:
Foruden standardstørrelserne fremstilles samtlige dørtyper i specialstørrelser og specialudførelser efter opgave. — Stålkarme og hjørnebeskyttere leveres efter opgave, også i rustfrit stål.

Kølerumsdør SM KRD. Vandret og lodret snit.

BIANCO LUNO A/S, KBH

et venturirør, og endelig kan der være indbygget en dyse i mellemrørsforbindelsen. Disse specifikke forhold afhænger af radiatorens størrelse i relation til strengens vandføring. Meget ofte har man i en beboelsesblok i den ene facade afvekslende stue – kammer – stue – kammer og i den anden side afvekslende soveværelse – køkken – soveværelse – køkken, og selvom der skulle være nogen slinger i denne vals, vil systemet passe ideelt til et sådant hus. Man lader da opadstrengen tage de små radiatorer i kammer henholdsvis køkken, og nedadstrengen får så de store radiatorer, thi herved opnås de simpleste mellemrørsforbindelser. Der er dog intet i vejen for at gøre lige det stik modsatte, hvis man af pladshensyn eller skønhedshensyn er interesseret i en kommunikation af radiatorstørrelserne, men i så fald bliver mellemrørsforbindelserne lidt dyrere.

At dobbeltstrengen naturligvis får større vandføring og dermed større modstand end de enkelte strenge i det gamle system har, vil ikke betyde noget nævneværdigt i et moderne pumpeanlæg, ja vil i mange tilfælde blive betragtet som en fordel, når henses til balancen i det samlede anlæg.

Forfatteren har udført et antal større anlæg efter det nye system, der i øvrigt er pat. anm., og har med disse kun haft gode erfaringer. *Th. B.*

Typehusets prisforhold i Skandinavien

På den skandinaviske byggeudstilling i Herni „Huset 61" var der udstillet et dansk, et norsk et svensk typehus, som viste de ret betydelige forskel der er, både i konstruktionsform og økonomi – særli med henblik på, hvad det koster at bo i husene.

I de tre nordiske lande er énfamiliehuset den fo trukne boligform, men det er betydeligt dyrere at i énfamiliehus i Danmark end i vore nabolande.

Det danske typehus var et étplanshus fra Arkite ternes Typehuskontor med en 29 cm hulmur og et nittag, det var på 112 m² incl. udhus. Man hav ansat anskaffelsessummen til 70.000 kr. og de årli udgifter til 6.600 kr.

Det norske typehus var også et étplanshus på 95 m men opført som træskelethus med tegltag. Anskaff sessummen ca. 44.000 kr. og de årlige udgifter k ca. 2.200 kr., hvilket skyldes, at man i Norge har anden financieringsform, idet ca. halvdelen af op relsesudgifterne dækkes af et 3½ pct. lån i Husba ken, hvortil kommer et støttelån, der er rentefr Støttelånet dækker ca. 10 pct. af byggeomkostni gerne.

Det svenske typehus var på 87 m² med kæld under halvdelen af huset. Det var også et træskel hus med tegl. Byggeomkostningerne var ca. 64.000

(Teksten fortsættes side A 9

A K T I E S E L S K A B E T

DANSK PORTFABRIK

FABRIK:
KVÆRKEBY
SJÆLLAND
TLF. (03) 6 25 KVÆRKEBY 90 & 140

AFDELINGSKONTOR:
ROSENGAARDEN 14 A
KØBENHAVN K.
TLF. (01) 62 PALÆ 7990

Vippeport, type dp 15 (dansk patent nr. 75037), hos automobilfirmaet Andersen & Martini. Elektrisk betjent og med stop i to højder. Lysningsmål: højde 4 meter, bredde 7 meter. Porten er leveret til byggepladsen i eet stykke.
Projekteret af arkitekt M.A.A. Sv. Søndergaard Pedersen.

Radiostyrede, to-fløjede elektro-skydeporte hos firmaet Peter F. Heering, Dalby. Radioanlæget, der arbejder på 27,12 MHz, er krystalstyret på såvel sender- som modtagersiden.
Projekteret af arkitekt M. A. A., professor Preben Hansen. Rådgivende ingeniørfirma Mogens Balslev.

På alle områder i vort samfund gør en stigende specialisering sig gældende, således også på det felt, Dansk Portfabrik i årevis har beskæftiget sig med: porte, bevægelige vægge og automatiske døre.

Den hastige tekniske udvikling har betydet nye fremskridt med hensyn til konstruktioner og automatik – og det er derfor af væsentlig betydning, at den projekterende kan få råd og vejledning lige fra projekteringsstadiet.

Dansk Portfabrik er en industrivirksomhed, der varetager kontrollen med arbejdet lige fra projekteringen til monteringen af det færdige kvalitetsprodukt, og i nært samarbejde med landets arkitekter og ingeniører har der derfor i årenes løb kunnet gennemføres et pionerarbejde på dette område.

Resultatet af samarbejdet med de projekterende er i denne tryksag vist med en række eksempler fra de sidste års byggeri.

Vore medarbejdere står til Deres disposition med forslag og tilbud – og De er velkommen på fabrikken i Kværkeby, hvor De også kan orientere Dem om de nyeste tekniske fremskridt.

Nykonstruktion af stål-foldeporte leveret til Københavns belysningsvæsen, Nyborggades transformerstation. Lysningsmål: højde 6 meter, bredde 4,15 meter.
Arkitekter: Stadsarkitekt F. C. Lund, M.A.A., og arkitekt Hans Chr. Hansen, M.A.A.

Støbte hængsler til foldehejseporte m. m.

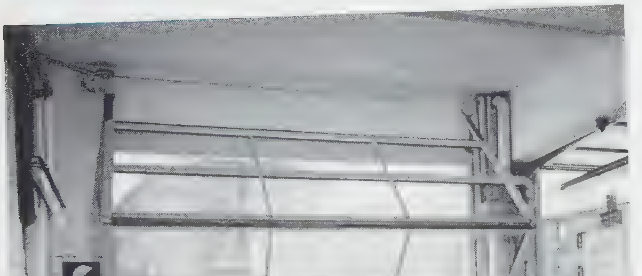

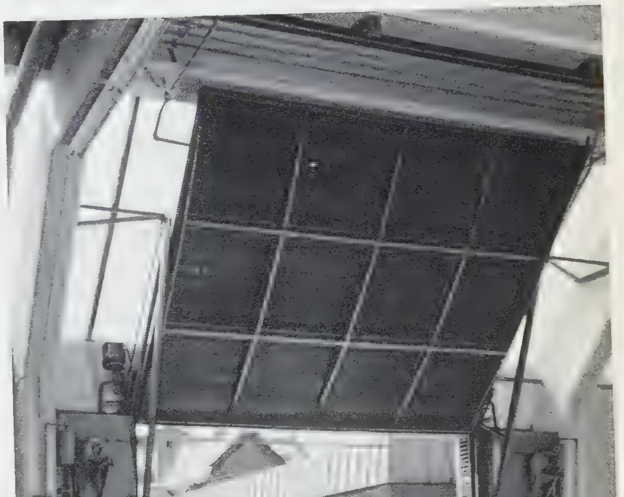
El-hjørnehejseporte (dansk patent nr. 83354) i Växjö brandstation, Sverige. Portene trykknapbetjenes og kan betjenes direkte manuelt i tilfælde af en strømafbrydelse.
Projekteret af arkitekterne M. A. A. Mogens Barsøe & Ib Wibroe, Växjö. Ingeniører: Växjö Stads Fastighedskontor.

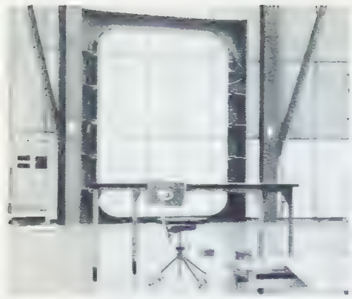
dp hjørnehejseporte i vaske- og smørehal hos Gulf Oil A/S. Vandret delte i 4 sektioner. Udført i stål og træ. Projekteret af arkitekt H. Thygesen Poulsen.

dp foldehejseport i autoservicestationen hos Gulf Oil A/S. Denne porttype har ikke styreskinner under loftet. Projekteret af arkitekt H. Thygesen Poulsen.

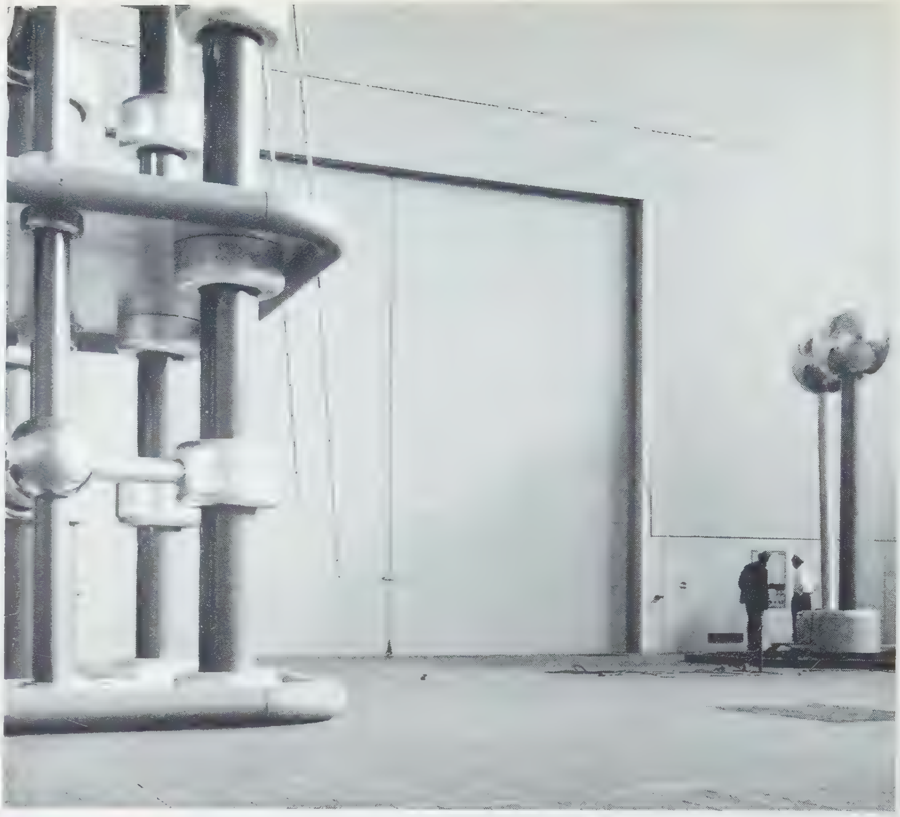
Fotocelle-sikret, elektrisk dp specialvippeport hos automobilfirmaet Dana Ford.
Projekteret af arkitekt M. A. A. Peer Bruun.

Hermetisk tætte porte på atomstationen på Risø, reaktor DR 2. Rådgivende ingeniørfirma Steensen & Varming.

Elektriske hjørnehejseporte på Rockwoolfabrikkerne i Hedehusene.
Projekteret af arkitekterne M. A. A. Leif Eriksen & Vagn Thorsmark.

To-fløjet ligeskydeport i højspændingslaboratorium på Nordiske Kabel- og Traadfabrikker A/S. Lysningsmål: 8×8 meter. Udvendig beklædt med aluminium. Portfladerne er ophængt foroven. Alle portene i bygningen er lystætte.
Projekteret af arkitekt M. A. A. Kaj Stensballe.

REFERENCER

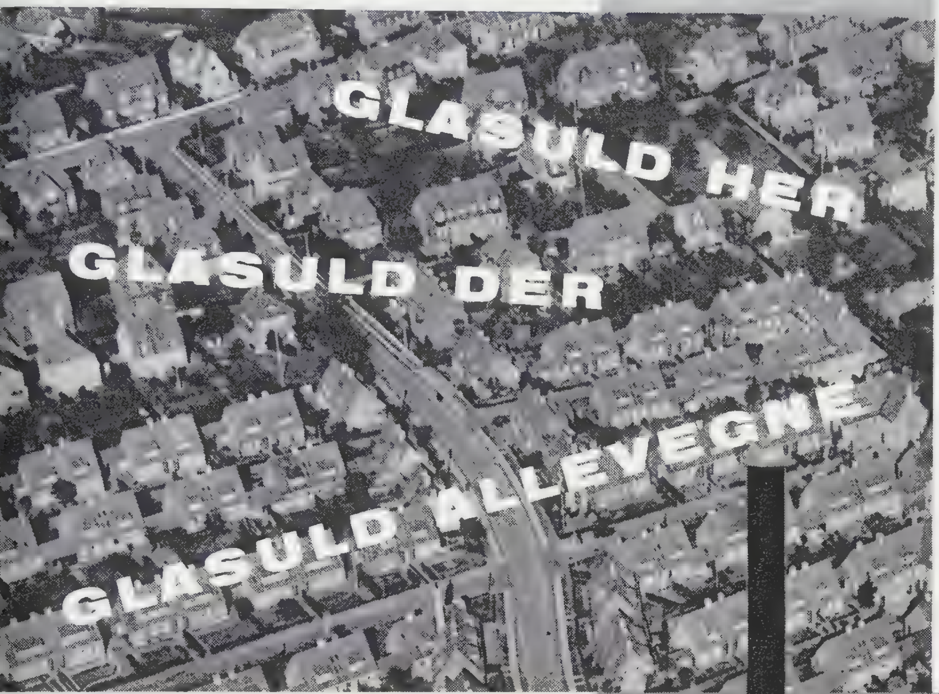
Dansk Bølgepapindustri, BP Oliekompagniet, Københavns Fragtmandshal. Østifternes Kreditforening, Esbjerg Kommune, S. Dyrup & Co., Columbus Emballage i Fredericia, Garagekompagniet i Horsens, Nye Danske på Rådhuspladsen i København, Hårby Kro, A. J. Didriksen i Odense, Post- og Telegrafvæsenet, Det Danske Stålvalseværk i Frederiksværk. British Motors, Det Forenede Dampskibsselskab, De Danske Spritfabrikker Kampsax, Varde Kommune, Bang & Olufsen. Struer. KKKK i København, De Forenede Papirfabrikker, Søværnet, Toms Fabrikker, Holstebro Politistation. Boestofte Skole. Nordisk Diesel, Vitrohm, Rygård Franske Skole. Storvaskeriet i Søborg, Masnedøværket, Kongstedlund Mejeri, Odense Politistation, SEAS, Århus Motor Co., Laur. Knudsen. C. G. Wakefield i København, Høsten Teglværk, Københavns Amtssygehus i Glostrup, Dansk Esso, A. Stelling i København, Gladsaxe Brandstation. American Tobacco Co., Haustrups Fabrikker, Asnæsværket i Kalundborg, Sofus Nellemann i Randers, Andersen & Martini. Vanførefonden, Scandia i Randers m. fl.

Fotocelle-styrede, automatiske porte i Københavns lufthavn i Kastrup. Disse sidehængte porte har en lukkekraft på ca. 25 kgm pr. fløj.
Projekteret af arkitekt M. A. A. Vilhelm Lauritzen. Rådgivende ingeniørfirma Birch & Krogboe.

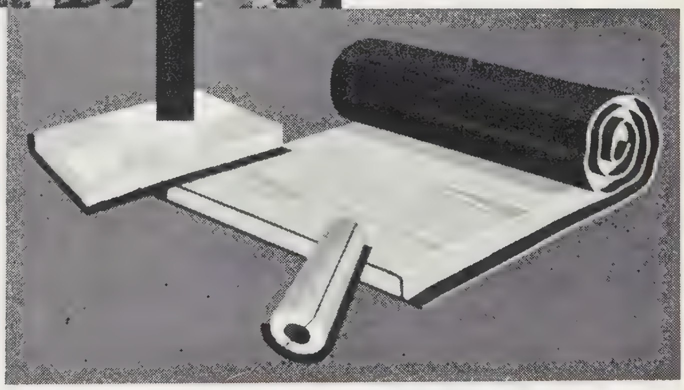
GLASULD HAR ALLE FORDELE

DERFOR BRUGER MAN:

OWICO luftfoto

- effektiv
- billig
- * uforgængelig
- robust
- let at tildanne
- elastisk
- behagelig at arbejde med
- uorganisk
- leveres komprimeret

3 * **UFORGÆNGELIG . . .**

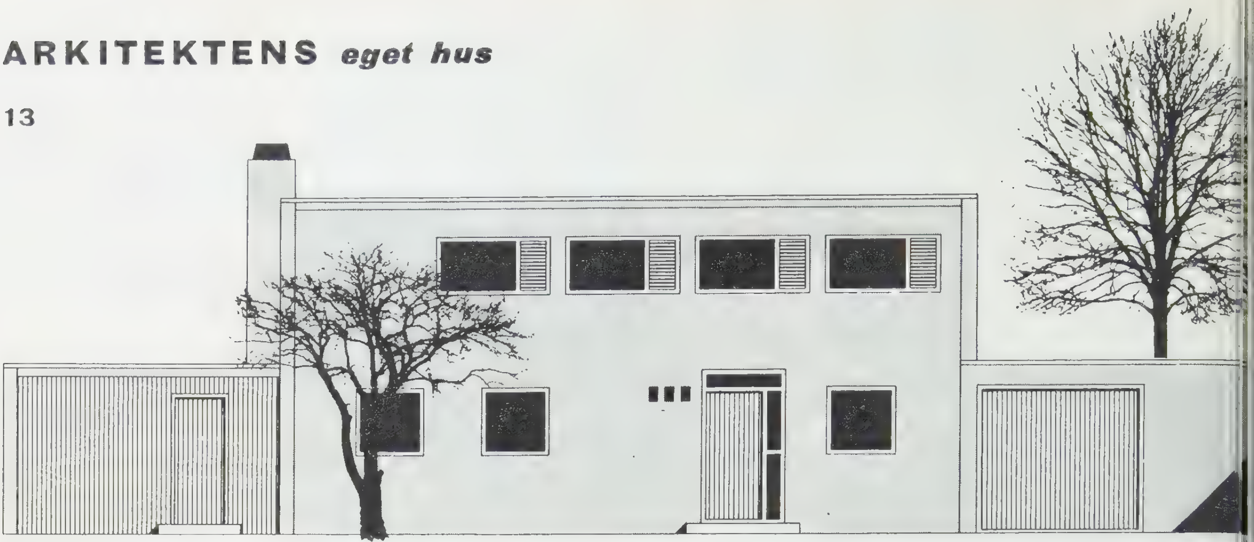
Glasuld er uforgængelig, isoleringsevnen bevares usvækket år efter år. I tilfælde af reparationer kan materialet nemt aftages og senere atter anbringes.

AKTIESELSKABET
DANSK GLASULDFABRIK
AMALIEGADE 15, KØBENHAVN K, TLF. C. 6388

GLASULD

ARKITEKTENS *eget hus*

13

B. Thornberg, arkitekt, SAR. Eget hus i Malmö

Beskrivelse:
1. Bad
2. Garderobe
3. Sovrum
4. Sovrum
5. Sovrum
6. Sovrum
7. Pannrum
8. Förråd
9. Mat
10. Grov Kök
11. Kök
12. Matplads
13. Dagrum
14. Arbetsplads
15. Garage

rte e Contemplazione

n udstilling i Venezia, anmeldt af R. Dahlmann Olsen

enedig: lidt afdæmpet – Venezia: mere fængende, ødet mellem det gamle Europa og Orienten. Stedet, vor arkitekturen flettes med maleri og skulptur til n enhed, til hvilken gondolierernes råb og åre-plask mt fodgængernes stacato klip-klap leverer akkompagnement.

Uovertruffent og udefinerligt. Det er ikke blot tenerne på Piazza San Marco eller Piazettaen, det også et af disse møder med en ærværdig bygning, er i en stille krog fortæller om blomstring og forfald. vor facadens åbninger endnu plirrer af livsmod og plevelser, medens de afskallede relieffer og fremring tydeligt protesterer mod tiden, vor største lusion.

På de lige årstal finder „Biennalen" sted. Da det hovedsagen er officielle repræsentationer, kan meget læses, og her frembyder de folkedemokratiske diktarlande en rig og interessant arbejdsmark. I 1960 ar Danmark repræsenteret alene ved Richard Mornsens malerier. Det var en smuk udstilling, som unne have haft større betydning for dansk kunst, vis man havde medtaget flere af Mortensens ældre rbejder, hans fremragende tegninger samt tydeligt nderstreget hans forbindelse med den gruppe kunstere, som han arbejdede sammen med i „Linien". et blev kun en soloopvisning med for mange genagelser af de sidste trin, men man kan ikke med melighed forlange mere af iscenesættelsen, når Bienale-kommiteen først gider bestemme sig for deltagelen en måned eller to før udstillingen åbner.

Vore udstillinger i udlandet kunne gøres betydeligt ere levende, dette gælder også kunstindustriens, men an har heller ikke indtryk af, at vore kunstnere sætter lstrækkeligt ind herpå, eller at andre, ligeså meningserettigede kredse som de nuværende, får anledning l at gøre deres opfattelse gældende. Ikke al export ehøver at være flæsk, kød og underglasur.

Men det pusler stadig i Canal Grande, og Venedigs atte fanger endnu mus. Peggy Guggenheim har en idunderlig samling moderne kunst i byens eneste -etages bygning, der bevogtes af hendes to pekinesere, og hvor den dæmoniske Max Ernst, hendes dligere ægtemage, er rigt repræsenteret. Men samngen er a'jour ført og rummer også arbejder af de edste yngre kunstnere af i dag, hvilket er bemærelsesværdigt, f. eks. er i et lille gårdarrangement anragt en af japaneren Tomonori Toyofuko's karakeristiske „båd-mand" skulpturer, der vistes sidste år å Biennalen.

Nær Ponte Accademia ligger Palazzo Grassi, en rholdsvis ny bygning i klassisk stil med kun en e hundrede år på bagen. Efter en større istandsættelse ar bygningen siden 1951 tjent som sæde for „Centro nternazionale delle Arti e del Costume". Dette er n fri sammenslutning, åben for alle der med samme lealistiske anskuelser værdsætter dets aktivitet. Til rmidling heraf er nedsat kommitéer for at varetage specielle formål; såvel europæiske som ikke europæiske lande som Belgien, Brasilien, Danmark, Frankrig, Holland, Japan, Svejts, Sverige, Spanien, Storbritannien og Tyskland slutter sig hertil. „Centro"s opgaver er dels at erkende menneskets vitalværdier og dels at påvise de forskellige former for aktivitet, som flyder sammen i en livsmåde og sædvane, der igen danner epoker. Ordet „costume" skal derfor opfattes i en videre betydning, som indbefatter beskæftigelse, områder af det sociale liv, moral og ikke mindst kunst. I de 10 år, „Centro" har eksisteret, har det ved sine mange arrangementer og udstillinger til fulde bevist sin levedygtighed, hvilken i høj grad er baseret på store krav til originalitet og kvalitet, og som fra „Centro"s side er stimuleret af arrangementer gennemført med en utrolig kunstnerisk og udstillingsteknisk omhu, der ikke kender til snævre økonomiske grænser. Det er klart, at udstillinger i dette høje plan samler en enestående interesse.

I tidens løb er gennemført mange arrangementer af hvilke her nævnes følgende:

1951 „Dragt og tid som kunst og livsmoment", hvortil knyttedes særarrangementer som „Moden opfattet i sin aspect som æstetisk komponent til *costume*", og på det til paladset hørende friluftsteater var gæstespil med Barrault, Strehler o. a.

1952 „Silkens historie" med folkloristiske indslag fra steder langs silkevejen.

1953 „Udstilling af franske gobeliner" med mange mesterværker af typisk fransk tradition.

1954 „Fremtidens tekstiler", der redegjorde for den rolle, de nye kunstfiberstoffer ville spille. Senere på året fulgte „Det levende Venedig", der året efter blev gentaget i Salzburg.

1955 En maleriudstilling med værker fra polske museer af italieneren Bernardo Bellotto, der arbejdede i Warszawa og af polakken Alexander Gierymski, der virkede i Italien.

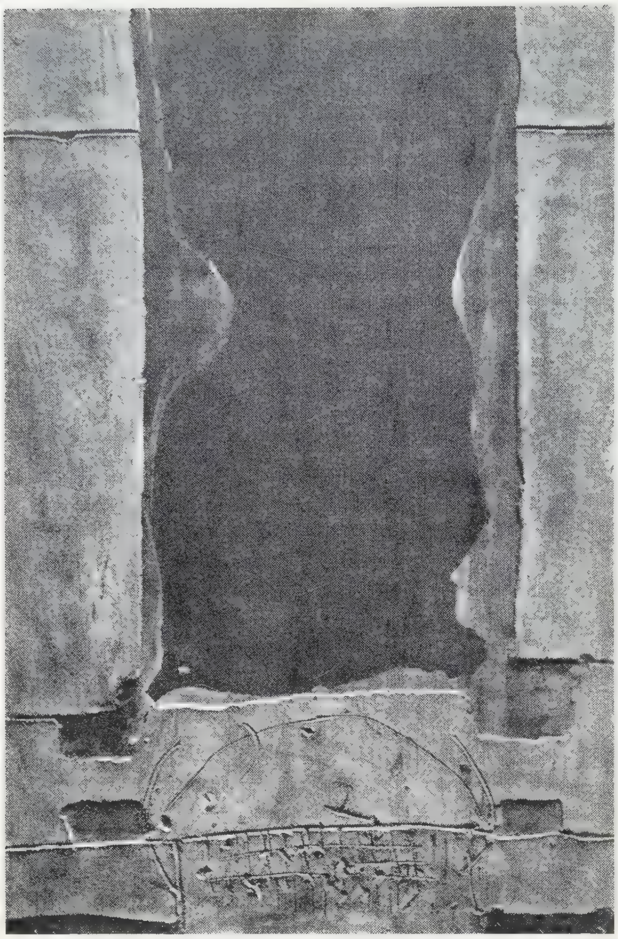
1956 „Vævekunst og dragter fra Indien", der både gav en syntese af den traditionelle kunst og et indblik i folkelivet.

1957 „Goldoni, fra maske til komedie" i anledning af 250 års dagen for Goldonis fødsel. Skuespil-opførelser såvel i paladsets store forhal som i teatret.

1958 „Arts and Costume Film Institute" grundlægges, og dens første film „La redenzione" får premiere.

1959 „Vitalitet i kunst". En udstilling med mange unge og betydelige kunstnere, heriblandt Asger Jorn og Carl-Henning Pedersen. Udstillingen gæstede Amsterdam, Recklinghausen og vistes her landet pa „Louisiana", se anmeldelsen heraf i Arkitekten nr. 9, 1960.

1960 var helliget temaet „Fra natur til kunst". Vi havde her den glæde at se Henry Heerup repræsenteret med ikke mindre end 22 arbejder, hvoraf mange store skulpturer, i det hele taget var denne eksklusive udstilling stærkt præget af skulpturer.

Antonio Tapies: „Rød dør", 1958, olie på lærred, 195 × 130 cm

I år bar udstillingen navnet „Kunst og eftertanke". Ingen larmende forhåndsomtale havde adgang til at udbasunere, hvilke deltagere der denne gang var med. Glæden ved at erfare, hvilke kunstnere samt at hilse på disse, var alene forbeholdt ferniseringsgæsterne.

Udstillingens generalsekretær Paolo Marinotti, der er den inspirerende kraft bag „Centro", forklarede i sin åbningstale den samhørighed, der var mellem denne udstilling og de 2 nærmest foregående. De kunne sammenlignes med 3 stier, der mødes i det fælles knudepunkt, som man må betegne som vor tids levende kunst.

„*Vitalitet i kunst*": Kunst er menneskets udtryk for sig selv. Vitalitet er et udbrud af selve livets essens. Vitalitet er ånd, viden og realitet forenet i åndelig aktivitet.

„*Fra natur til kunst*" – (*og fra kunst til natur*): Kunst er menneskets dialog med naturen, en ren og uovervindelig kilde i hvilken mennesket renser sit instinkt og spejler sin meditation. Nødvendigt er det at gå tilbage til „oprindelsen", at gøre brug af de evigtgyldige grundelementer i det skabende arbejde. Uden naturen eksisterer mennesket ikke.

„*Kunst og eftertanke*": Kunst og univers er ét. Eftertanke er vitalitet under evighedens synsvinkel. Medens mennesket udenfor jorden er intet, er kunstneren indenfor sit univers alt og overskrider alle tekniske grænser. I kunsten afspejler kunstneren det dynamiske forhold mellem sig og altet. Vor virken i til stadighed næres af vore naturlige evners forrå andre muligheder for at være menneske gives ik for os. Livet er en gave, der ikke skal lægges i lænk

„– Jeg advarer folk mod at sammenligne en kun udstilling med et væddeløb, i hvilket kun de udval heste kommer i betragtning. Det ligger fjernt mig at fælde domme. Det jeg gør, gør jeg pr. følel Jeg angiver kun en retning. Jeg har samlet et bun aktstykker fra en proces i udvikling. Jeg ser nok fældet, men jeg kender det ikke ganske nøje – hel ikke andre kender det. Alt hvad jeg ved er, at de er en sag, som angår vor tid. En udvikling der må komme. Det øvrige tager eftertiden sig nok a sluttede P. M.

Man kommer lettest til Palazzo Grassi med gond Gennem den store forhal vandrer man op ad brede marmortrapper, omgivet af morsomme fresk og svævende genier.

På 1. sal møder man først *Antonio Tapies*' „Rø dør", der med sin stoflighed også erinderer os c det Venedig, der forgår, det forvitrede marmor flager af okseblodfarvet puds, der løsner sig for falde til bunds. Tapies der lever i Barcelona, har og andre billeder, grå, sorte og sandede.

Sam Francis fører os ind i en anden verden. H opløser billedfladen og lader sine relativt små, fa vede elementer spille hen over sine kæmpelærred Storladne og festlige hører de til højdepunkterne denne udstilling. Sam Francis, der er født i Ca fornien, lever nu i Paris.

Italieneren *Emilio Scanavino* optager den store mod Canal Grande. Det er blå-grå billeder, ud opmuntrende farver, måske symboler på verde rummet med lidt kradserier, tilfældigheder som jord selv, der forekommer eksplosioner og udstødelse i d tomme rum. Indholdet er svingende, undertiden fø en dybde som hos spanieren Antonio Saura, til and tider en flothed som hos franskmanden Georg Mathieu.

Jean Dubuffet møder, foruden med et par „Terraz billeder", som vi kender fra tidligere udstillinger h med nogle meget sorte og sølvglinsende, der fø tanken hen på brudflader af stenkul. Billederne fremragende udført, og de viser, hvor højt man k fremdrive den strukturelle rigdom – og på den and side, hvor langt man kan gå fra hjerte til stof ud at miste den poetiske kraft. Dubuffet medbringer og en skulptur, udstillingens eneste, der er vokset som en svamp og har taget form som en maske.

Efter Dubuffet møder vi japaneren *Kengiro Azur* hvis broncerelieffer er meget forenklede i struktur måske lidt i familie med Gio og Arnaldo Pomodo Hans billeder er som planer over gravsteder, af til er enkelte sløjfede – eller de står og venter..

Francesco Torri er keramiker og arbejder især m glasuren. Set fra et teknisk synspunkt opnår h fremragende resultater, der dog alt for meget ligr ting fra kinesiske broncekar og koreanske lerkrukk Strukturen her synes således at være uden samme

ım Francis: „Verden rundt", 1958–60, ie på lærred, 278 × 318 cm

æng med de øvrige ting. Vi skal dog til stadighed ære vor egen tid bekendt for at kunne have samittigheden i orden.

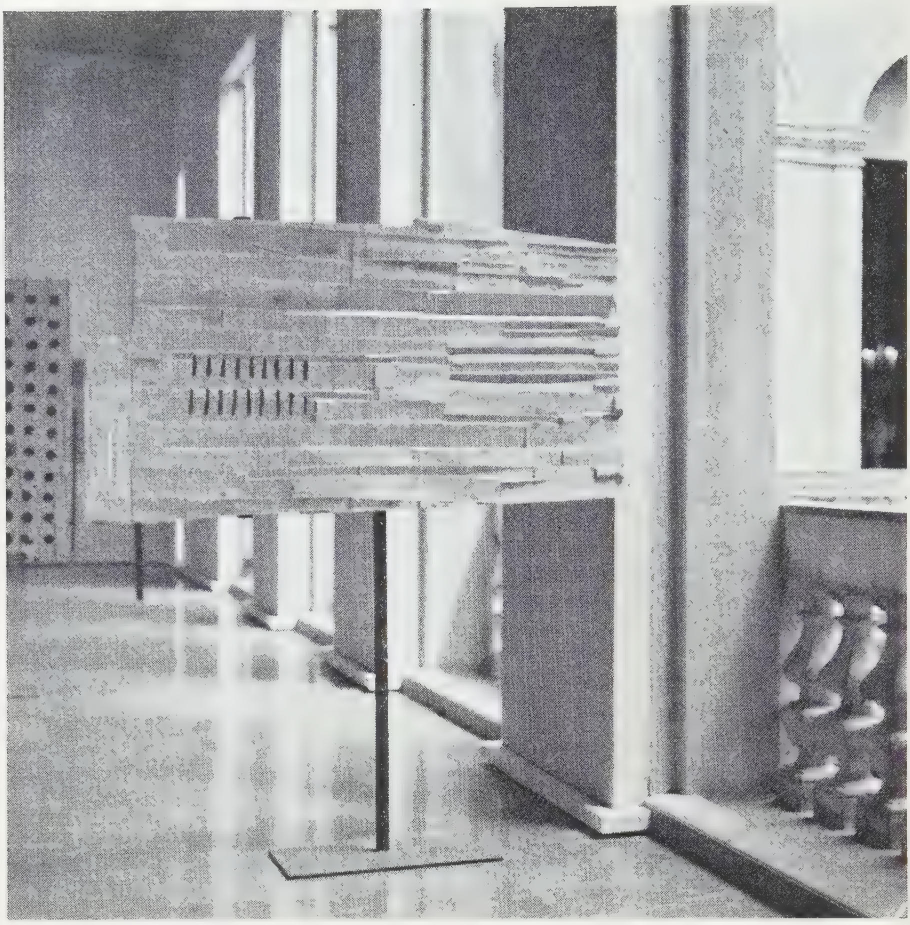
Paul Emile Borduas, der døde for et års tid siden, er epræsenteret ved billeder, hvor farven er trukket d med store gummispartler. Måske arbejdede han nindre effektfuldt end Soulages, men mindst lige å indholdsrigt.

Pierre Wemaëre er ikke ukendt for os. Skønt han er ranskmand, havde han sin debut i 1938 hos Dam & 'ønss på Kgs. Nytorv, hvor han udstillede sammen ned Asger Jorn. Der går år imellem hans udstillinger, nen vi så ham dog sidste sæson i Børge Birch's galleri Admiralgade. Jorn og Wemaëre har holdt trofast ammen, siden de mødte hinanden i Fernand Leger's ıalerskole, og da Pierre Wemaëre under krigen syslede ned gobelinvævning, blev det ganske naturligt, at de kunstnere slog sig sammen om disse specielle kunsteriske opgaver. Det er ikke ukendt, at de har lavet n af de største gobeliner moderne kunst kan opvise Den lange rejse", der nok engang bliver ophængt i rhus statsgymnasium, hvor den har ligget gemt og lemt i 3/4 år. (Apokalypsen i Angers blev i flere undrede år benyttet som hesteunderlag). Det er ært at forklare Wemaëre's malerier; det er, som om an i et net indfanger ingredienserne og ryster dem d på lærredet, hvor de forsigtigt, men bevidst, rdnes. Af denne struktur udskiller der sig undertiden aftegninger af masker og figurer; han lukker os herved ind i en verden, der er rig i sine variationer og intim i sine betroelser. Et billede som det blå „Douloureux" fra 1958 hævder sig fint selv i selskab med Wols, der senere fandt frem til en lignende arbejdsmetode som den, Wemaëre havde anlagt i sine ældre tegninger og malerier.

Mark Rothko er russer af fødsel, men han lever og arbejder i New York. Han har 3 malerier, alle med blødt opdelte store felter. De er som skydevinduer, hvor man kun har udsigt til at se og opleve én farve, men til gengæld helt og fuldt.

Inden vi begiver os op på 2. sal, er der lejlighed til at hvile ud på paladsets eneste siddemøbel (hvilket i denne parantes må betegnes som et bizart udslag af legemlig grusomhed overfor de besøgende) og spørge sig selv, om al denne dyrken af stoffet, som vi bl. a. så hos Dubuffet, og farven, som hos Rothko, har nogen som helst betydning? Naturligvis kan man lade verden spejle sig i en dråbe grøftevand og omvendt – det er gjort før – men bare ikke på denne måde! Antallet af kunstnere, der samledes om kubismen og surrealismen, var kun lille i sammenligning med de styrker, som denne nye og endnu ikke isme-betegnede falanks kan mønstre, og de erobringer, den kan fremvise, synes allerede dybere indenfor maleri og skulptur.

Kubismen blev for arkitekturens vedkommende far

Kengiro Azuma: „MU S19", 19
broncerelief, 80 × 140 cm

til funktionalismen – det blev et fattigt, men renvasket barn, som Hitler kvalte i konfirmationsalderen. Også denne gang må arkitekturens genius nok belave sig på en omgang med maleriets muse. Vi behøver ikke at spå, at det giver resultater, der bl. a. gør det af med den misforståede, sterile glatslikkethed, der endnu doceres for vordende arkitekter i Ulrik Frederik Gyldenløves sovegemak af gode tidsskriftlæsere.

På 2. sal finder vi de 2 lovende unge tyskere *Emilio Schumacher* og *Hans Platschek*, sidstnævnte nu boende i Monaco. Begge arbejder på linie med Wemaëre og Wols.

Walasse Ting og *Martin Bradley* er udstillingens yngste malere på omkr. 30 år (gennemsnitsalderen for de deltagende er 47 år). Ting er kineseren uden fast bopæl, han drager uden bagage fra by til by og holder sine udstillinger med nye ting, som han laver på stedet. Vi har set hans eksplosive, kalligrafiske lærreder nylig i København hos Børge Birch. Også Bradley har lige udstillet her (Galerie Hybler). Hans penselstrøg virker mærkeligt stikkende og måske lidt ubehagelige, men absolut interessante.

Roger Hilton er en englænder, der også arbejder med lange penselstrøg. Man kan ikke rigtig finde hans fortids spor, og billederne virker afgjort mere japanske end japaneren Azuma's. Det er ikke kun arkitekterne, der kan forspise sig i kunsten fra de blomstren kirsebærhavers land.

Vi kommer nu til en lang sal, i hvilken er ophæn hovedparten af alle de mindre gobeliner, som As Jorn og Pierre Wemaëre har lavet sammen, hvil for de flestes vedkommende skal forstås bogstaveli Det er et arbejde, der har stået på i 20 år, og dannede optakten til den store gobelin i Århus. hænger alle i et arrangement med planker og lis i egetræ, der illuderer en slags vævestole. At et af tingene kommer fra Silkeborg Museum, kan ik undre nogen, derimod har det vakt den største hidselse og forargelse i Venezia, at det ikke lykke at få gobelinen fra Århus med på denne udstillin Hele arrangementet med alle de mindre ting sku netop kulminere i en speciel placering af den st gobelin, der foreløbig må betragtes som slutsten på dette kunstneriske fællesarbejde. Man forstår natu ligvis denne bitterhed, navnlig på baggrund af, ikke mindre end halvdelen af de udstillinger, „Centr har arrangeret, har haft tekstiler og vævekunst programmet, og man er ganske klar over, at „D lange rejse" ville have kastet glans ikke alene ov Jorn og Wemaëre, men også over dansk kunst sa vakt interesse for arbejdet i „Statens Kunstfond". den anden side kan der ikke i denne anledning ret bebrejdelser mod embedsmændene i undervisnin

inisteriet. Fejlen ligger i „Statens Kunstfond"s usmi-
ge opbygning og mangel på et initiativtagende
kretariat, et levende forbindelsesled, der også vare-
ger de engagerede kunstneres interesse indtil den
ndelige aflevering.

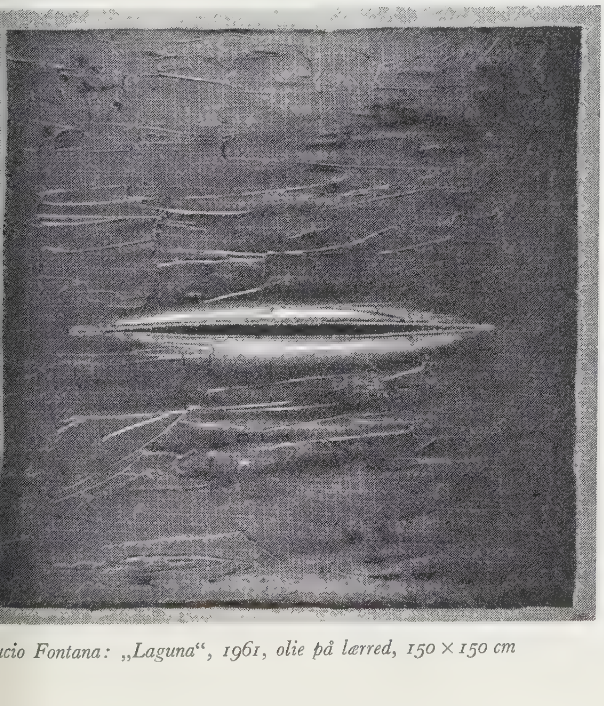
Hollænderen *Jaap Wagemaker*'s arbejder drejer sig
åde om struktur og dramatik, månekratere og øde-
arker. Det er såvel Burri og Saura som sand og
etværk, kalk, forkullet træ og tilsodede maskindele,
og ikke alt i eet billede. Men de fleste af os bærer ikke
nsvaret for Hiroshima.

Hans landsmand *Bram van Velde* anvender en fantasi-
etonet figurverden, hvor de forskellige elementer ikke
æder tilstrækkeligt tydeligt ud fra hinanden, hvorved
llederne har lighedspunkter med andre af udstillin-
ens, men adskiller sig derfra ved en stoflighed i de
ndt påførte farvelag.

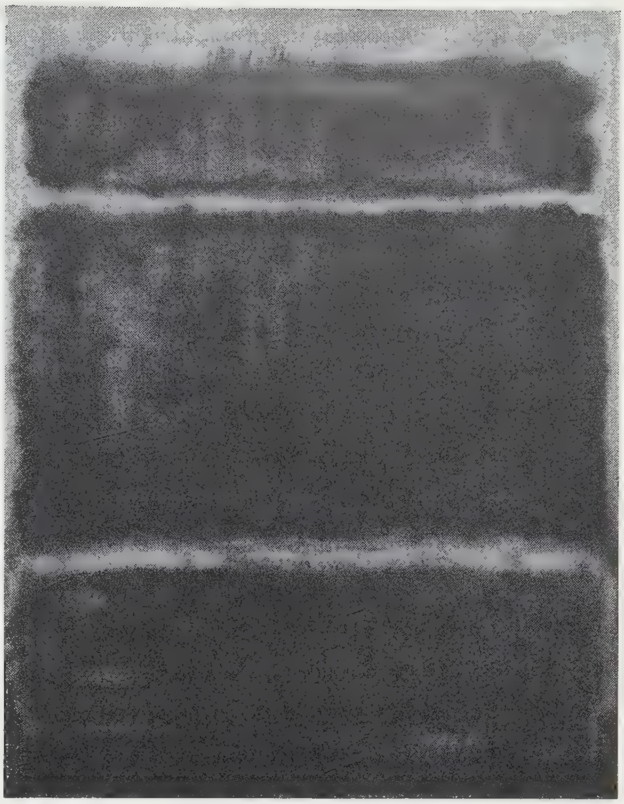
I modsætning til van Velde forstår den eneste del-
gende kvinde *Marialuisa de Romans* at holde sine
tentioner mindre udflydende, uanset at hun søger
ne udgangspunkter i det flydende vand, hvori hun
riber sine elementer af farve og stof, der betegnes
om klipper, der fødes, eller øer i blomst. Hendes
ramatiske temperament udfolder sig i de mørke
artier, der løftes og næsten befries for deres tyngde
f de strømmende blå og grønne farver. Man fristes
l at sige, at hun har skabt sig en udtryksmåde, der
gger ligeså kunstnerisk forankret som formsproget
os den portugisiske kunstnerinde Vieira da Silva i
endes arkitekturprospekter.

Lucio Fontana's sal er utvivlsomt udstillingens største
g festligste.

Gulvet er belagt med grønne kokosmåtter, loftet
r sort og mellemrum tilvejebragt med hvide rør-
øjler. Billederne er spændt op i lodrette snore-fald
ned bardunstrammere i bronce. Den store væg har
m billeder, sidevæggene har tre.

ucio Fontana: „Laguna", 1961, olie på lærred, 150 × 150 cm

Mark Rothko: „Sort over dyb purpur", 1959, olie på lærred, 176 × 136 cm

På ferniseringsdagen optrådte kunstneren i kyllinge-
gul habit og fuldendte dermed harmonien, men man
skal ikke have kendt Fontana ret længe, før man er
klar over, at han ikke er bange for at trække i arbejds-
tøjet og arbejde med sine opgaver indtil sidste minut,
han overlader intet til tilfældigheder.

Fontana har naturligvis sørget for at sætte både
navn og titler ved alle billederne.

Der er et sort

1. *Piazza San Marco di notte con Teresita* med huller og farvede glasstumper. Pladsens form aftegner sig i hullerne. Han har haft det festligt med sin Teresita den nat.

Det citrongule

2. *Piazza San Marco a mezzogiorno* med en forgyldt rund fure, der indrammer en masse huller, vrikket ind i den våde farve. Der foregår meget på pladsen – også ved middagstid.

Det hvide

3. *Sposalizio a Venezia*

og det frække, skinnende

4. *Notte d'amore a Venezia* hvor de amourøse ytringer sidder som fingeraftryk om en del skæringer i lærredet, der fremstår af billedfladen som tydelige symboler. Det er i virkeligheden meget charmerende.

Et sølvblankt

5. *Cielo a Venezia* i midten svagt guldskinnende og omgivet af blå spartlede farveafsætninger. Himlen er skøn.

Jorn-Vemaëre: „Månen", 1945. Gobelin-vævning, 90 × 54 cm

I langsidens midte

6. *Venezia era tutta d'oro* med een eneste lodret skæring, udfordrende, og med cirkelformede aftegninger, det hele forgyldt. Naturligvis er Venezia en kvinde, rig, attråværdig og ombejlet.

Det grå

7. *Venezia inondata* med store skråt nedfældede sølvstriber. Denne syndflod måtte give oversvømmelse.

Og morgenen bryder frem

8. *All'alba Venezia era tutta d'argento* i sølv med glasklumper og perforeringer i vandrette inddelinger.
9. *Le chiese di Venezia* der med 2 måneformede ornamenter på brunt griber om talrige små perforeringer.

Det knaldrøde

10. *Festa sul Canal Grande* med den gyldne, bløde kanalaftegning, i midten udvidet og forsynet med mange farvede glasstumper. Hvilken fest!

Og til slut det helt mørke blå-grønne

11. *Laguna* med en vandret flænge tværs over. Havet er naturligvis også en kvinde. Der er sort stof bag flængen. For megen omgang kan bringe sorg. Fontana understreger selv, at disse arbejder nærmest må betragtes som en dekorativ historie over Venezia, men med denne enkelthed og fastholdelse af ideerne til yderste konsekvens er h i klasse med de bedste – uden ham ville uds lingen være tør og docerende.

Statens Museum for Kunst burde indbyde Fonta til en stor udstilling, det ville kvikke op i den ko mende sæson. Initiativ i denne retning vil blive m med velvilje – også fra Fontanas side.

Vi kommer så, nu på udvejen, til et betydel mindre lokale. Det er som at komme fra en koncert til et lille væksthus. Billederne er små og guldi rammede, men en særlig ophængning på genne gående flonelsflader kantet af maghognilister gi rummet en fin helhed. Billedernes enkeltheder er sm Ganske små dryp af maling gror frem af lærrede som farverige alger. Det er ikke tørvejordens bestan dele eller kulgrubernes glinsende vægge vi mød derimod blomsternes farvestrålende rigdom, hentet dybet og badet i himmelens lys.

Det er ikke mærkeligt, at *Asger Jorn* kalder di arbejder for „Luksus-malerier", og at de blev sc på mindre end en time på ferniseringsdagen i Arth Tooth & Sons gallery i London.

„Dryppemalerierne" er en ny form for pointtilism dog er kun et par af dem helt dryppede, i resten tålmodigheden bristet, og dryppene slynger sig i sn i en form for kaligrafi, som vi kender fra hans bille og tuschtegninger, men ikke tidligere i så poeti omstændigheder.

Den sidste kunstner vi gæster er *Wols* (Alfred O Wolfgang Schulze), der døde for 10 år siden. Der en smuk ophængning med 3 af hans malerier og af hans følsomme, farvelagte tegninger. Arbejder Wols har tidligere været omtalt i forbindelse med meldelse af andre udstillinger i dette tidsskrift.

Udstillingens arrangement er bemærkelsesværd gennemført. Billederne har i hvert rum sine speci rammer og ophængning. Der er særlige holdere, st dere, beslag, snorearrangementer, hylder og staffe samt nedhængte lofter med afstemte farver, betru vægge og meget mere. Desværre har man af æsteti grunde også sløjfet kunstnerangivelse og numme ring, undtagen hos Fontana. Naturligvis kan m anføre, at de besøgende skal opleve tingene dire men så er det ulogisk at sælge et udstillingskata en pragtfuld kunstbog på 150 sider med alle d samt 65 store farvegengivelser.

Er billedkunsten et rensende element i vor kul da er den profeti som er forkyndt ved de tre sic udstillinger arrangeret af „Centro" ikke til at t fejl af. Ved at gå til de paradoksale yderlighec hvilket er de skabende kunstneres ret og pligt, river sløret væk fra de falske illusioner og indbildte værd de viser os rigdommen i ganske enkle og simple ti de underkender traditionen og river os ud af s vanens sløvhed.

I modsætning til politikernes organiserede pen afpresning under trusler spændende fra depressio til krig tilbyder kunstnerne os helt frit et rigere uden den gamle rigdoms indskrænkede patenter.

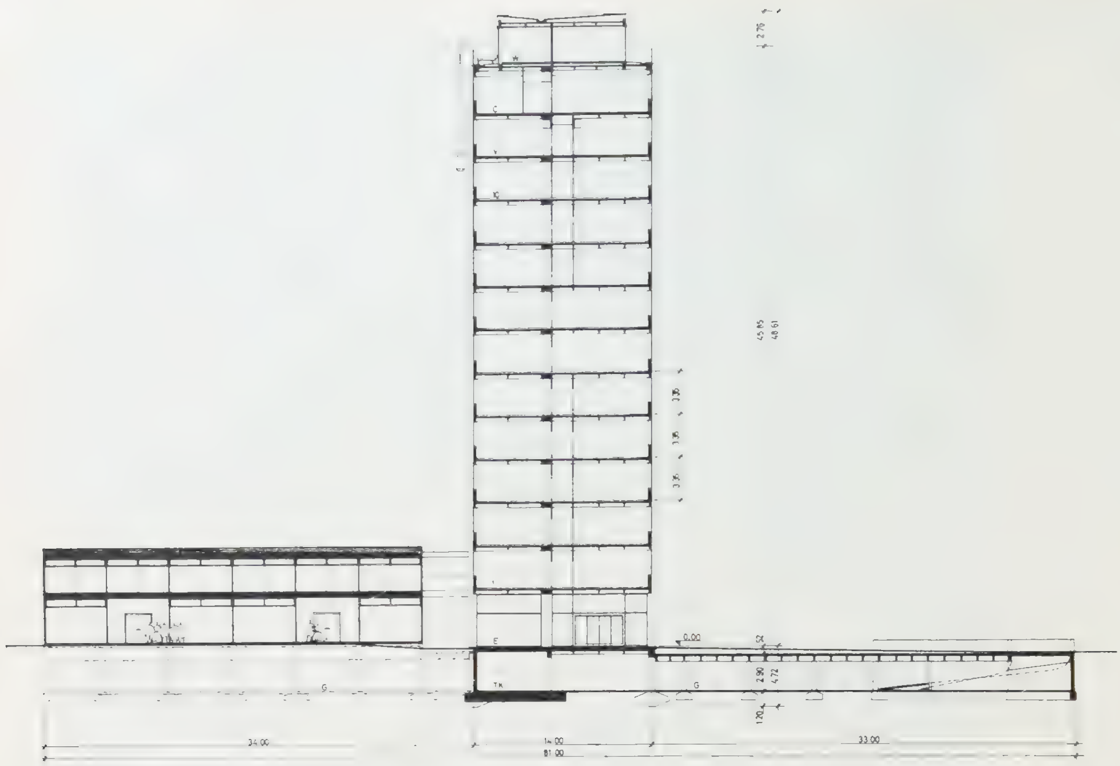
Vi kan endnu vælge!

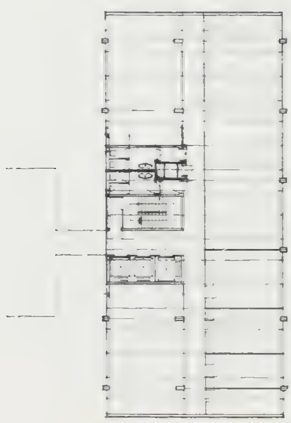
Sal med gobeliner af Jorn-Vemaëre

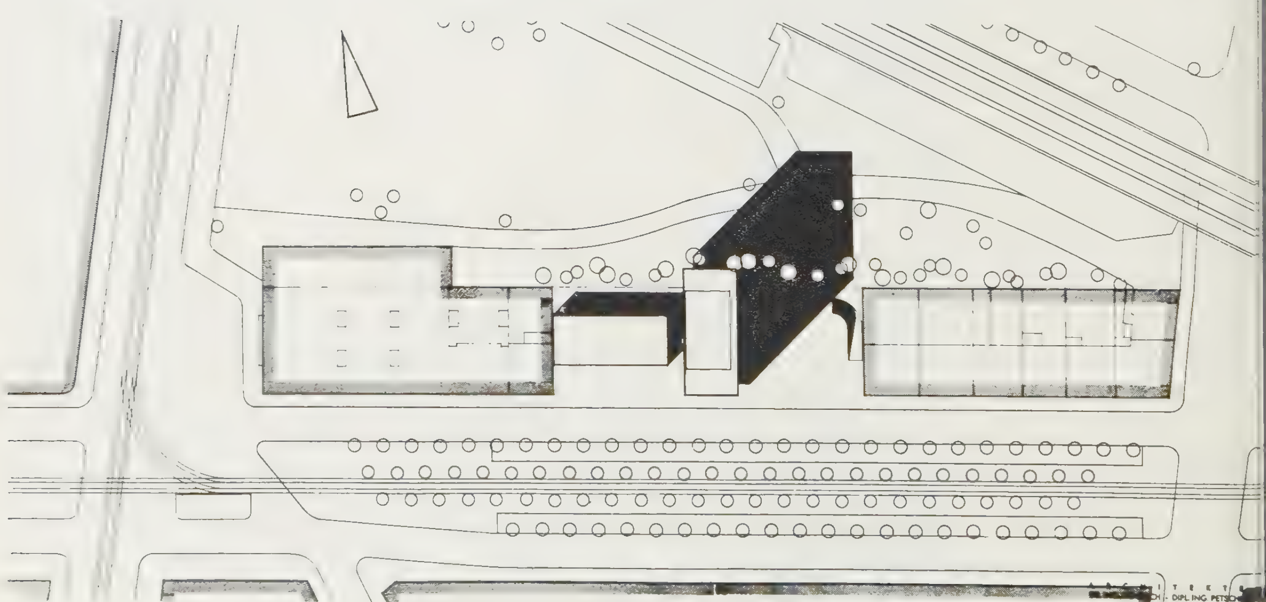
am Francis: „Japan Line", 1957,
ie på lærred, 448 × 218 cm

BAT-kontorhus, Hamburg

Snit og plan, normaletage, 1 : 600. Beliggenhedsplan, 1 : 200

husets vestfacade og gavl Esplanade. Til venstre den ges bygning med bank og ker

BAT-kontorhuset, Hamburg

Arkitekter: Professor Helmuth Hentrich og Hubert Petschnigg

BAT-huset i Hamburg er opført som kontorhus for British-American-Tobacco. Anlægget består af et højhus i 13 etager og en toetages bygning med butikslokaler for Dresdener Bank. Iøvrigt har en af Hamburgs kendteste møbelforretninger, Hans Wickers, udstillingslokale i højhusets stueetage.

BAT-huset ligger ved Esplanade, få hundrede meter fra Binnenalster. Esplanade er en fortsættelse af den gamle Lombardsbrücke mellem Binnenalster og Aussenalster – et stykke af voldgaderne omkring den gamle by. Fortsættelsen af Esplanade mod vest, Fock Wall, går langs med den botaniske have, som man har udsigt over fra højhuset. Mod øst ser man ind over Alsteren mod Hamburgs egentlige city.

Højhuset ligger med gavlen ud mod Esplanade og den toetages bygning vinkelret på højhuset. Bygnin-

Vestfacade og nordgavl set fr… parken. Den faste kærne me… trappe, elevatorer o.l. ligger u… mod vestfacaden. Toiletter ba… de små vinduer med tophæng… rammer

På modstående side tre billed… af østfacade og nordgavl

gerne er trukket så meget tilbage fra gadelinjen som muligt, hvorved de ikke virker særligt dominerende i gadebilledet – de mange træer på Esplanade gør det iøvrigt vanskeligt at se højhuset i sin fulde udstrækning. Arealet omkring husene er udlagt som haveanlæg i direkte forbindelse med parken ud mod Dammtordamm og videre til Botanischer Garten.

BAT-huset er opført som en skeletkonstruktion i jernbeton med en jernbeton-kærne, der rummer trapper, elevatorer og toiletter. Denne kærne er ført helt ned i kælderetagen, således at der er elevatorforbindelse direkte fra garagekælderen til alle etager.

Facadeelementerne er prefabrikerede i etagehøjde 3,35 m og bredde 5,30 m. De er udført som stålrammer med to store faste ruder, to mindre oplukkelige vinduer og to tophængte ventilationsklappe… Brystningspaneler er udfyldt med farvet glas, ven… lationsklapperne med trådglas. Jernbetonsøjlerne o… de helt vinduesløse gavle er beklædt med eloxer… aluminium. Stueetagen har faste ruder fra gulv … overkant dørhøjde, herover én stor fast rude og … mindre oplukkelige vinduer svarende til inddeling… i facadeelementerne over stueetage.

Den toetages butiks- og bankbygning er opført so… en stålskeletkonstruktion.

I højhusets stueetage er der indrettet en meg… rummelig vestibule med direkte adgang til de t… elevatorer og herudover kun det omtalte udstilling… lokale for møbelforretningen Hans Wickers, som iø… rigt hovedsagelig udstiller danske møbler. De …

ste etager er rene kontoretager, derefter kommer etage med cafeteria og køkken og endelig øverst portnerbolig og diverse tekniske installationer. nne etage er trukket tilbage fra facaden, således der er gjort plads for skinner for en vinduespudsen med stol.

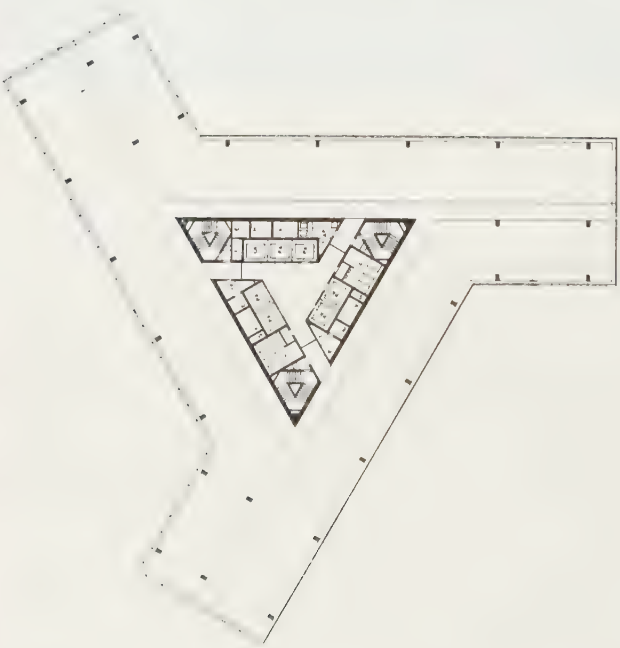
Alle forsyningsledninger er ført op gennem den te kærne, og fordelertavler o.l. er ligeledes anbragt ærnen. Vandrette forsyningsledninger er ført ind llem jernbetondækket og det nedhængte loft. Konter til telefon og lysnet er på hver etage anbragt i vet for at muliggøre en fri opdeling af etagearealet. dt gennem bygningen går på de fleste etager en ridor med faste vægge af gipselementer. Øvrige llevægge, ligeledes af gipselementer, er flyttelige.

En normaletages fladeareal er 456,40 m². Heraf er 367,27 m² eller 80,6 pct. rent kontorareal. 49,93 m² optages af konstruktioner og 19,09 m² er gange, resten optages af toiletter, rengøringsrum o.l. Med et areal på 7 m² pr. arbejdsplads kan højhuset rumme 630 personer og den lave bygning 71 personer. Garagekælderen har plads til 53 biler, så nogle må parkere andetsteds eller benytte anden befordring.

Arbejdet blev overdraget arkitekterne Hentrich og Petschnigg efter en konkurrence i 1958. Byggeriet påbegyndtes 15/2 1959 og stod færdigt til brug 1/10 1960.

Medarbejdere har været Fritz Eller, Erich Moser, og Robert Walter og Franz Joseph Wegner har ledet arbejdet på stedet.

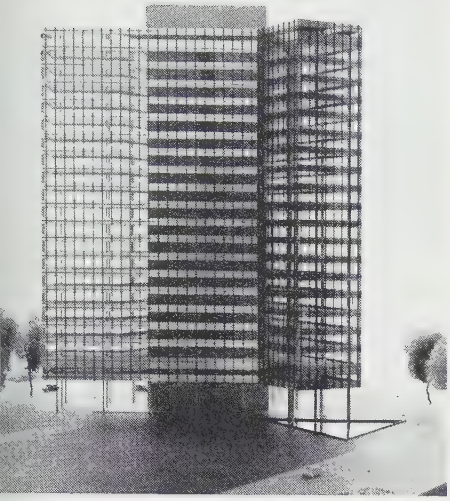

Unilever huset i Hamburg

Arkitekter: Professor Helmut Hentrich og Hubert Petschnigg

Kontorhuset for Unilever i Hamburg, som her vis model, skal opføres i den indre by på et areal mell Dammtorwall, Valentinskamp og Caffamacherrei ikke langt fra Esplanade, hvor de samme arkitek har bygget BAT-huset.

Bygningen bliver 76 meter høj, men opdelinge de tre fløje skulle få den til at virke mindre bast end én stor kompakt bygning. Desuden placeres b ningen i grundens nordøstlige del, ved hjørnet Dammtorwall og Caffamacherreihe, således at res af grunden kan udlægges som et stort haveanl Der vil blive anlagt en særlig tilkørselsvej fra Dam torwall, som fører trafikken ind under den ene bygningens fløje til hovedindgangen og videre

lelfotografier af Unilever-haus, Hamburg.
graf Inge Goertz-Bauer

kørselsrampen til underetagen, hvor der er vare-
levering samt garageanlæg.
lanen er opbygget over en ligesidet trekant. Den
re kærne opbygges som en jernbetonskakt. Ud fra
ne kærne ligger etageadskillelserne, støttet af en
skeletkonstruktion. Facaderne udføres som curtain
l med glas i lette metalrammer. Stueetagen ud-
s med glasvægge og skal kun anvendes som vestibule
l ventepladser.
Lærnen, som går gennem hele husets højde, be-
des overalt med natursten for at understrege dens
iske funktion. Kærnen kommer til at indeholde 6
sonelevatorer og 1 vareelevator, 3 sikkerheds-
oper og toiletter samt diverse birum og skakte til
alle former for forsyningsledninger og en særlig doku-
mentelevator.

Udover de rene kontoretager vil der blive indrettet en etage med spisesal med selvbetjeningskøkken for personalet og en etage med mødeværelser o.l. Den indre kærne er ført op som tagetage, der skal rumme maskineri for elevatorer m.m.

I underetagen indrettes et auditorium med tilhørende birum og egen trappe til vestibulen. Desuden bliver der i underetagen arkiver og forskellige tekniske anlæg.

Hentrich og Petschnigg's medarbejder ved dette byggeri er Erich Moser. Josef Rüping skal lede byggearbejdet.

Gamle revner i kirkehvælvinger

Af civilingeniør J. Pontoppidan

Det arbejdsområde, som almindeligvis er bygningsingeniørens, omfatter ikke Danmarks gamle landsbykirker. De bygningsopgaver, som optræder i forbindelse med vedligeholdelse af disse vore ældste bevarede huse løses i reglen af arkæologer og arkitekter.

Det er dog i den senere tid ikke helt sjældent hændt for mig, at jeg har haft lejlighed til at beskæftige mig med nogle af disse opgaver.

I de fleste tilfælde har det drejet sig om udbedring af skader, hvis årsag har kunnet fastslås med stor sikkerhed, for eksempel manglende frostsikring af fundamentet eller utilstrækkelig bæreevne af klokkestolen o.s.v. Der er dog forekommet nogle opgaver, hvor fundamenterne tilsyneladende var i orden, murværket var ikke forvitret, fugtskader var ikke at se, men store dele af kirken var alligevel af en eller anden grund gennemsat af revner. Disse revner bar alle præg af at være reparerede igennem meget lange tider.

Den primitive reparation ved udkradsning og udsætning med mørtel har med al tydelighed vist sin utilstrækkelighed. For at finde frem til en mere egnet reparation har det været nødvendigt først at søge årsagen til revnernes opståen klarlagt.

Det blev mig efterhånden muligt at samle så mange fælles træk fra forskellige kirker, at jeg nu mener at have forklaringen på disse drilagtige skader.

I de fleste af vore landsbykirker er hvælv og buer i skibet udført som selvstændige, senere bygværker, mens kor- og tårnhvælving ofte er bygget sammen med væggene. Det er karakteristisk, at de nævnte revner altid er værst i de hvælvinger, der er bygget direkte sammen med ydermurene, mens sådanne hvælv og buer, der står som en selvstændig konstruktion inde mellem ældre mure, som regel kun har få revner.

Det særlige revnebillede karakteriseres altså ved, at revnerne optræder fortrinsvis i korpartiet og under tårnet; som regel er koret mest medtaget.

Eftersom det ikke har været muligt at finde nogen ydre årsag til disse hvælvingers ringere tilstand, må årsagen søges i hvælvingerne selv eller i sådanne forhold ved dem, som er forskellige fra de fritstående hvælvingers. Forklaringen søges i de to konstruktionstypers forskellige bevægelighed.

Det fritstående hvælvingsbygværk i skibet har sædvanligvis lodrette revner midt i såvel gjordbuerne som skjoldbuerne; disse revner er sjældent særlig grove, og andre revner forekommer i reglen ikke.

Årsagen til disse revner er uden tvivl sammentrykning af buerne. Belastningen medfører, at buerne bliver lidt kortere, og da fundamenterne ikke tilsvarende bevæger sig indefter, opstår der revner af samme art som dem, der ville forekomme, hvis fundamenterne bevægede sig udefter. Da konstruktionen på de nogenlunde spinkle piller er ret slank, bliver revnerne kun få og ikke grove.

Ved den med ydervæggene sammenmurede hvælving optræder en ganske tilsvarende sammentrykning; hvælvingen bliver på samme måde „for lille" til passe på sine understøtninger. Da hvælv og væg tilsammen danner en meget stiv konstruktion, so ikke uden revnedannelse tillader selv små bevægels opstår der her både større og flere revner end i d fritstående konstruktion. Ved den sammenbygge hvælving foreligger der ingen mulighed for bevæge mellem mur og hvælv, således som der gør mell den fritstående konstruktions skjoldbue og mur Den bevægelse, som nødvendigvis må foregå her, m fører derfor revner mellem hvælvingskappe og va

Den sammentrykning af bues og hvælvkappes m værk, som er årsag til revnedannelsen, hidrører v sentligst fra sammentrykninger af de friske mør fuger og fra mørtelens hærdningssvind. Den må d for være foregået i løbet af den første tid efter hv vingernes opførelse; den har sandsynligvis stort set ret afsluttet få år efter dette tidspunkt. Revnerne med andre ord være lige så gamle som hvælvinger

Når revnerne først er opstået, udvider de sig eft hånden. Alle tilfældige bevægelser på grund af ændr ger i temperatur eller fugtighed vil foregå netop i de

Med tiden falder mørtelen ud, og når fugen der får lejlighed til at trykkes sammen, bliver hvælvin mindre, der opstår da flere revner o. s. v.

Denne proces forløber heldigvis uhyre langson efter ca. 500–600 år står hvælvingen endnu, uden andet end uvæsentlige udbedringer har fundet st men der er næppe tvivl om, at den beskrevne me nisme vil være en væsentlig del af den forvitringsp ces, som i det meget lange løb ville få hvælvingen at falde sammen, hvis den ikke blev vedligeholdt

Som nævnt er hvælvingen og især væggen un tårnet som regel ikke så medtaget, selv ikke hvor er bygget ganske som korets. Dette skyldes antage at murværket her bærer en ret stor vægt fra tår således at bevægelserne hæmmes stærkt.

Det kan forekomme lidt dristigt sådan at påstå revnerne har været der „altid". Men det skal næv at påstanden støttes af den kendsgerning, at gan tilsvarende revner er iagttaget i en splinterny „ga mel landsbykirke", nemlig Lundtofte kirke, som bygget omkring 1930.

I denne kirke er hvælv og mure sammenby overalt. Revnerne er da heller ikke begrænset til ko i dette tilfælde, men optræder fuldt så stærkt i ski

Efter at årsagen til revnerne er klarlagt, ses det at en reparation, der består i at presse hvælv og b op i deres oprindelige stilling, rense de revnede fu for mørtel og fylde dem påny, vil fjerne de kede revner for lange tider.

Hvis man viger tilbage for de ulemper og den gangsbekostning, en sådan reparation fører med kan der næppe indvendes noget imod, at man f sætter med de primitive stadigt gentagne vedlige delsesforanstaltninger.

I de tilfælde, hvor andre forhold kræver, at der udføres mere omfattende bygningsarbejder, vil derimod sikkert lønne sig at benytte en sådan lejlig til at reparere den slags revner på mere rationel må

irken i landskabet

han Exner og Helge Finsen: Kirken i landskabet. Gylden-l, 1961. Pris: 18.50 kr. hft., 27.75 kr. indb.

den efterhånden ret righoldige litteratur om de anske landsbykirker udmærker denne lille, upreten-øse bog sig ved ikke at indeholde nogen konkret plysning om emnet. Alligevel føler man sig en hel el klogere, når man har været igennem den.

Helge Finsen fortæller i bogens første og største alvdel på en uhøjtidelig og slentrende facon alment n kirkernes tilblivelse og udvikling. Man får en vende fremstilling af deres omtumlede tilværelse og r øjnene op for det fantastiske i, at så mange for-ællige personer igennem de forskellige tidsaldre har unnet skabe så hel og spændende en ting. Deres liv ar større interesse end deres fødsel, skriver Finsen sted, og med denne sandhed in mente får bogens dste halvdel uvilkårligt et skær af begravelse over sig. ohan Exner gør her rede for det praktiske arbejde ed fredninger af kirkernes omgivelser; det er et nponerende arbejde, der er gjort, altsammen på ivillig basis, uden erstatning til de implicerede lods-ere.

Tankeløse og tilfældige bygningsværker har alle-ede ødelagt meget i mangel af en fornuftig helheds-lanlægning. Man må derfor prise dette hårdt til-ængte initiativ og så i øvrigt håbe, at fredningerne så fremsynede, at de ikke lægger hindringer i vejen or et fremtidigt smukt bymønster.

Bogen henvender sig til andre end arkitekter, men an anbefales for sine mange smukke fotografier af irker med omgivelser. Helge Finsens velskrevne og ankevækkende tekst og det udmærkede overblik over irkernes udvikling, man får i det engelske resumé, ør den endvidere velegnet som gavebog til venner i dlandet.

Jarl Heger

En arkitekts rejseskitser fra Mexico

Mexico er et land, der i de senere år er kommet stærkt søgelyset som rejsemål for arkitekter. Den mexican-ke kunst er blevet opdaget efter den sidste verdens-rig, og de vigtigste internationale arkitekturtidsskrif-er debatterer nu Mexico's arkitektur. En enestående illing indtager dette land ved, som måske det eneste verden, at have hele tre kunstperioder af stor betyd-ing, i modsætning til de fleste andre lande, som måske ikke engang har én periode med betydelig unst. Den præcolombianske indianske kultur med ens fremragende skulptur og storslåede tempelan-eg, den spanske kolonitid med dens overdådige ba-okarkitektur og fine portrætmaleri og vort århun-rede med den sociale malerskole og moderne arki-ektur giver Mexico dets særstilling.

I rækken af bøger om dette land er nu kommet den svejtsiske arkitekt Max Jennys „Mexico, Reiseskizzen" på Herbert Langs forlag i Bern. Bogen består af nogle få dagbogsblade og en samling rejseskitser. Befriende er det for en gangs skyld at se tegninger fra en rejse i stedet for de sædvanlige fotografier, som nu også udgør de fleste arkitekters rejseerindringer. Man erindrer stadig med sympati den danske arkitekt H. C. Stillings skitser og rejsebreve fra Ægypten fra sidste del af forrige århundrede, og fra en senere periode Wilhelm Wanscher og Hack Kampmanns rejseskitser.

Nu er det selvfølgelig lidt svært med farveløse tegninger at give et fuldgyldigt indtryk af et land som Mexico, hvor farverne er så stærke og lyset så fint, at en maler må blive mere inspireret end en tegner. Men alligevel forekommer det mig, at Max Jenny i sine tegninger har truffet den særlige stemning og atmosfære, der er over dette land, dets landskaber, huse og indbyggere.

Man får et glimt af Mexico City's kosmopolitiske centrum med det mærkelige revolutionsmonument, der vistnok begyndtes som en regeringsbygning, et slags Kapitol, og i hvert tilfælde endte som en halvfærdig kuppelbygning. Desuden af små charmerende byer som Papantla, hvor alt dufter af vanille og hvor ådselsgribbe, Zopilotes, sidder og venter på hustagene. Der er også tegninger fra de store markeder, af mexicanske folketyper i deres sædvanlige statiske ro, af søjlekaktushegnene i Mitla, de øde landskaber og monumenterne for den katolske kristendom, barokkirkerne. Enkelte af tegningerne er lidt ringere i kvaliteten og lidt blege, men adskillige kan fremhæves. Især nogle med karakteristiske gadebilleder, som kan

bibringe enhver Mexicofarer erindringen om egne rejseoplevelser. Et bestemt lys over en husblok, en gade med små kubiske bygninger eller formen af en kakkelbeklædt kirkekuppel. Alt i alt synes den svejtsiske arkitekt at have ramt noget typisk i det mexicanske bybillede og landskab.

Dagbogsbladene er det mindst vægtige og er skrevet under rejsen, der fandt sted i 1951. Siden da er Mexico stærkere og stærkere kommet i fart mod den industrialisering og amerikanisering og konformitet, der nu efterhånden også kommer til de tilbagestående latinamerikanske stater, ofte under voldsomme indre opgør. Men endnu er det mexicanske samfund præget af de største modsætninger, foruden af et initiativ til at bygge op, som måske retfærdiggør en sammenligning med USA i slutningen af forrige århundrede. At detailler som manglen på respekt for andres ejendom og liv stadig eksisterer, samtidig med at trafikken bliver moderniseret, højhusene skyder op, og de internationale reklameskilte præger selv små byer, er en naturlig ting for Mexico. ***Steffen Fisker***

CIAM '59 in Otterlo

Oscar Newman: CIAM '59 in Otterlo. Dokumente der modernen architektur. Herausgegeben von Jürgen Joedicke im Karl Krämer Verlag. Stuttgart. 1961. 224 sider, illustreret, indbundet i shirting. Pris DM 54,00.

Mange arkitektchefer synes utvivlsomt, at der snakkes for meget på tegnestuerne. Bevares – det er hyggeligt med lidt snak, men produktivt er det ikke. For arkitekter må det vel være det visuelle udtryk, tegneriet, der er det afgørende både for den faglige udvikling og for produktiviteten. Og dog kender man meget snakkende arkitekt-, maler- og billedhuggerkliker, hvorfra der er udgået nyt initiativ på det visueltkunstneriske område.

En snakkende og tegnende klike af verdensformat er den relativt lille gruppe arkitekter i CIAM. Som man vil vide fra den korrespondance, der har været offentliggjort i *Arkitektur*, er det ikke helt klart, om CIAM stadig eksisterer. Paradoksalt nok synes det opløsende møde i Otterlo i 1959 at have været et af de mest succesrige. Den diskussion, der dengang fandt sted, er der ofte henvist til i deltagernes senere skribentvirksomhed. Den lille gruppe deltagere talte så kendte personer som Kenzo Tange, Oskar og Zofia Hansen, Bakema, Ernesto Rogers, Allison og Peter Smith, Louis Kahn og fra Skandinavien Korsmo, Geir Grung og Ralph Erskine. CIAM arbejdsgruppen, der var samlet i Otterlo, bestod af ialt ca. 30 deltagere. Foruden CIAM's skæbne diskuterede man det sociologiske og visuelle sammenhæng i projekteringen.

To af deltagerne, Oscar Newman og Jürgen Joedicke har samlet deltagernes bidrag i en bog. Foruden de skriftlige eller refererede mundtlige bidrag rummer bogen gengivelser af deltagernes arkitektarbejder, både projekter og opførte bygninger.

Det er blevet en meget broget og meget inspirerende ting, helt forskellig fra de sædvanlige arkitektu[…] bøger og uden mindelser om de triste referater, [d…] normalt udsendes efter kongresser.

Først og fremmest lærer man en række arkite[…] personligheder at kende. Det billede man har dann[…] sig af dem udfra kendskabet til deres arbejder, [f…] ofte overraskende korrektioner ved læsningen [af] mundtlige indlæg på mødet. De fleste opfatter s[i…] kert Louis Kahn, der har vundet verdensberømme[…] på sit medicinske forskningscenter ved universitete[…] Philadelphia, som en udpræget artist. Tilsyneladen[…] har arkitekturens skulpturelle muligheder for ham v[…] ret væsentligere end bygningens funktionelle indho[…] Og hør så dette lille udsnit af hans indlæg på mød[e…]

„Naturen er ikke interesseret i tingenes form. D[…] skaber en orden, der svarer til tingenes sande natu[…] Det er derfor, vi har de såkaldt mærkeligt udseen[…] dyr. Fordi der er en vis eksistensvilje i tingene, s[…] producerer den slags dyr. Naturen beskæftiger [s…] ikke med form – men det gør vi. Så derfor vil ek[si…] stensviljen i en ting, et auditorium, en gade, en sko[…] være det, der giver tingen form. Tænk et øjeblik […] en skole. En skole. Hvad er en skoles eksistensvilj[…]

Hvis De får et program fra en skolebestyrelse i m[…] land, vil det første krav være et ni fod højt hegn o[…] skolen – et ståltrådshegn – og skolen skal have rust[…] ståldøre og korridorerne må ikke være mindre e[…] ni fod brede, og alle klasseværelser skal være go[…] ventilerede, have godt lys og alle være af en vis st[…] relse. Programmet vil indeholde mange oplysning[…] som vil gøre det muligt for den projekterende at [...] et godt økonomisk udbytte af sit job, hvis han følg[…] reglernes regler. Men dette er ikke en arkitekts arbej[…] En arkitekt tænker på en skole muligvis som et ri[…] af rum, hvor det er godt at lære.

Tænk på en mand under et træ, talende til no[…] få folk om sin forståelse af tingene – en lærer. H[…] vidste ikke, han var lærer, og de, der lyttede, opfatte[…] ikke sig selv som elever eller studenter. De var d[…] bare, og de syntes om den oplevelse, det var at væ[…] i nærheden af én, som havde forstået tingene – hav[…] sans for tingenes orden. Det er på den måde, d[…] begyndte. Men rundt om sådan en mand groede d[…] også et behov. De følte, at hans eksistens også ru[…] mede et behov. Rundt om ham var der folk, so[…] forstod, at de også gerne ville sende deres børn [...] denne mand – at det var godt at vide, at forstå [...] tingene, han forstod. Så derfor opstod automatisk b[…] hovet for denne ting, for dette fænomen, for den[…] begyndelse, som er kaldt *lærer og student.*"

På én gang dybsindigt og banalt – ja måske. M[…] det røber, at Louis Kahn ikke hører til den grup[…] natur-romantiske arkitekter, der inspireres af sko[…] bundens bregner eller sneens krystaller til en udve[…] dig form, hvori man efter behag kan putte et audit[o…] rium eller et kapel. Læsningen af disse dokument[…] fra Otterlo-Mødet vil næppe bidrage til en øget pr[o…] duktivitet, men det vil øge forståelsen for de kræfte[…] der bevæger arkitekterne til at søge nye veje i ar[…] tekturens forjættede land.

Noter

kitektforeningernes møder i november

rsdag den 7. november afholdes et *foreningsmøde* med titlen: *em kommer ind på akademiet – udvælgelse efter egnethed.* Dr. phil. rtin Johansen redegør for erfaringer i forbindelse med optase af studerende på Kunstakademiets Arkitektskole.

Tirsdag den 21. november afholdes et *offentligt møde*, hvor Helge nsen beretter om *studie- og rejseindtryk fra Syrien.* Gennem NESCO har Helge Finsen været tilknyttet den syriske regerings gan for restaurering og studiet af landets mange antikke bygnger, blandt andet det romerske teater i Bosra.

onkurrence om byplan for Bilbao's udvidelseszone Asua-dalen

r er udsendt forhåndsmeddelelse om en stor international konrrence om projekter til byplan for et område på ca. 400 ha som i den spanske by Bilbao's fremtidige udvikling. Præmierne vil ve ret store. Der er foreløbig fastsat følgende terminer: *Registreg* mellem 1. november og 1. december 1961. *Sidste frist for forergsler* 31. december 1961. *Aflevering* ca. 10. maj 1962. Der vil arest fremkomme yderligere oplysninger.

præmier til arkitekt- og ingeniørstuderende ved nstakademiet og polyteknisk læreanstalt

OP (Træbranchens Oplysningsråd) har i lighed med sidste år studerende ved de 3 læreanstalter: Kunstakademiet, Danmarks geniørakademi og Danmarks Tekniske Højskole uddelt ialt 7 æmier à 500 kr., denne gang til:

kitektstuderende:

a) *Gudrun Jonsdottir*, Ingemannsvej 4, København F.
b) *Carsten Hoff*, Overgaden o. Vandet 54, København K.
c) *Laurits Jacobsen*, Willemoesgade 51, København Ø.

geniørstuderende (ved Ingeniørakademiet):

d) *Erik Lau Christensen*, Rolfsvej 3, København F.
e) *Jørgen Viggo Møller*, Østerbrogade 5, København Ø.

geniørstuderende (ved Højskolen):

f) *Erik Henning Larsen*, Chr. Winthersvej 7, Kgs. Lyngby.
g) *Jørgen Brøndholt Nielsen*, Ålekistevej 152, Vanløse.

ter indstillinger fra læreanstalterne tildeles oplysningsrådets æmier elever, der gennem kursus- eller eksamensarbejder har ort en særlig fortjenstfuld indsats med hensyn til opgaver vedrende konstruktioner i træ.

an Cataldo

klostret „San Cataldo" ved Amalfi i Syditalien, som er skænt og indrettet af afdøde Carl Wiinstedt til studiehjem for videnabsmænd, kunstnere og andre åndsarbejdere, vil der årlig blive gle stipendier at uddele.

Stipendiet andrager indtil 4 ugers frit ophold med fuld forplejng og kan søges af danske videnskabsmænd, lærere ved højere reanstalter og gymnasier, kunstnere, læger og studerende, inder såvel som mænd.

Ansøgninger, der bør indeholde oplysninger om: 1. alder og alifikationer, 2. hensigten med opholdet, 3. dettes ønskede righed og 4. tidspunktet for ankomsten, der helst må være nkring den 1. i en måned, stiles til bestyrelsen for Institutionen n Cataldo og indsendes vedlagt anbefalinger til fuldmægtig len Koch, Enighedsvej 12, Charlottenlund. Ansøgninger må re bestyrelsen i hænde inden 1. januar og inden 1. maj for hold, henholdsvis i forår-sommersæsonen (marts/juli) og i erår-vintersæsonen (aug./dec.). I månederne januar og feuar modtages ikke gæster på San Cataldo.

Tidsskrifterne i 1962

Statsbiblioteket i Århus beder os meddele, at fristen for tilmeldelse til bibliotekets læsekredse i 1962 udløber allerede 1. dec. i år.

Tidsskrifter spiller en stadig større rolle inden for de fleste videnskaber og fag, og det er efterhånden umuligt for den enkelte at overkomme selv at abonnere på blot de vigtigste udenlandske tidsskrifter. Statsbibliotekets læsekredse, der står åbne for alle interesserede, har siden 1920 givet et voksende antal læsere – spredt over hele landet, også i København – adgang til på en billig og bekvem måde at følge med i den udenlandske tidsskriftlitteratur. I 1961 har der været 2332 deltagere.

Fortegnelsen over de tidsskrifter, der står til rådighed i 1962, omfatter godt 1.700 titler. De ca. 70 fagområder, fortegnelsen dækker, er i år alle stærkt udvidede, og mange af tidsskrifterne berører arkitekternes fagområde. Fortegnelsen anfører den oftest beskedne sum, deltagelsen koster. De billigste tilbud er på 2 kr. om året.

Fortegnelsen med nærmere oplysninger tilsendes vederlagsfrit ved henvendelse til: *Tidsskrift-læsekredse, Statsbiblioteket i Århus.*

Antenner

Magistraten finder anledning til at henlede opmærksomheden på, at man ved bekendtgørelse af 30. august 1961 i medfør af bestemmelserne i byggelov af 29. marts 1939 for staden København har godkendt post- og telegrafvæsenets normer af november 1959 for antenneanlæg for modtagning af radiofoni og fjernsyn som gældende ved opsætning af AM, FM og TV antenneanlæg, hvorefter magistratens tilladelse kun skal indhentes, *såfremt* der ønskes opsat andre typer eller større antenneanlæg end de i normerne beskrevne, *såfremt* antenner agtes fastgjort til en bygnings facader eller gavle, eller *såfremt* højden af bærerørs øverste befæstelsesbeslag er mere end 30 m over terræn.

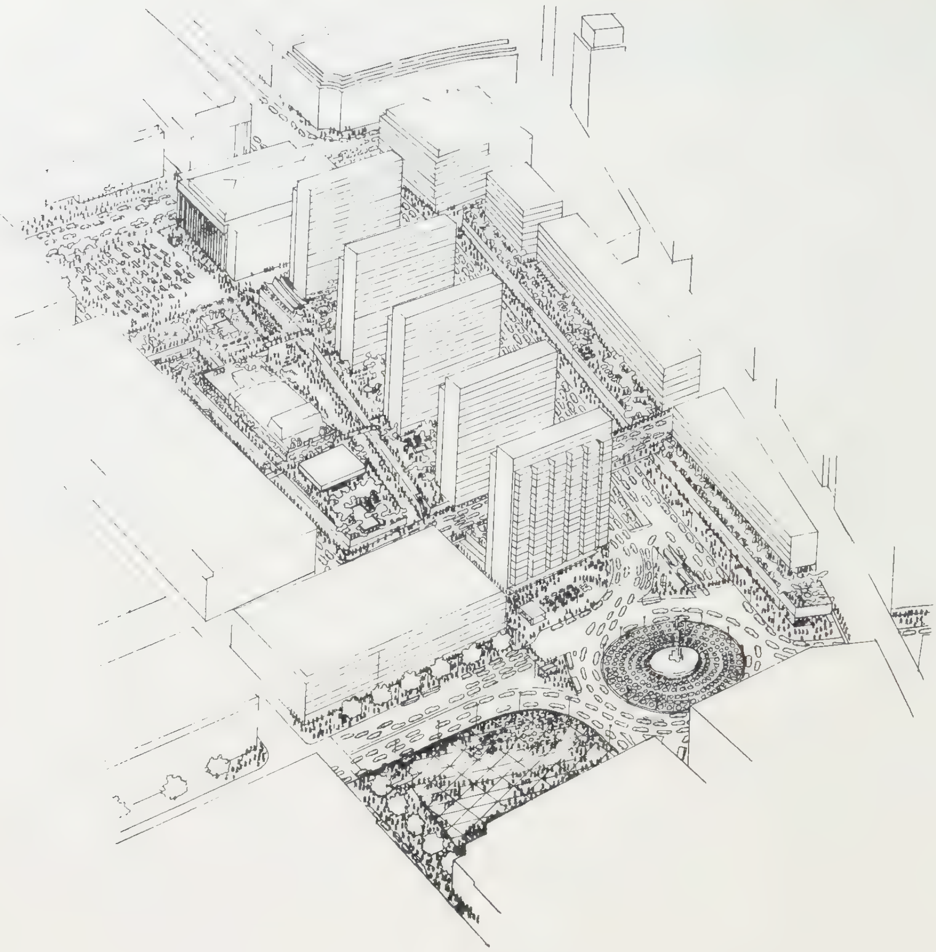
Det bemærkes, at antenner – ifølge normernes afsnit VII. a. – *ikke* må fastgøres til skorstenspiber, medmindre det drejer sig om murede skorstenspiber med mindst 1 stens vanger på fritliggende énfamiliehuse.

British Council's legater for 1962-63

British Council uddeler igen i år legater for det akademiske år 1962/63 til danske statsborgere mellem 25 og 35 år, der ønsker at studere i England. Der gives adgang til et hvilket som helst studium. Ansøgere skal have embedseksamen fra universitet eller højere læreanstalt her i landet. Yderligere oplysninger og ansøgningsblanketter kan fås ved henvendelse til The British Council, c/o The British Embassy, Kastelsvej 40, Kbhvn. Ø (tlf. Central 11.433, lokal 13). Ansøgninger må være dette kontor i hænde inden den 6. november 1961.

Boligbyggeriet juli 1961

Hovedstadsområdet samt 18 provinsbyer og disses forstæder	Antal lejligheder			
	Juni 1960	Juli 1960	Juni 1961	Juli 1961
Byggetilladelse givet i løbet af måneden	1 113	689	1 469	973
Byggetilladelse ved månedens slutning	3 983	3 977	3 933	3 976
Påbegyndt i løbet af måneden	1 816	681	1 667	1 087
Fuldført i løbet af måneden	1 804	1 021	1 649	811
Under udførelse ved månedens slutning	21 176	20 763	23 470	23 743
Beregnede tal for hele landet, excl. egentlige landkomm. Under udførelse ved månedens slutning	27 000	26 800	31 900	32 200

Nedre Norrmalm i Stockholm under ombygning. Hötorget og K certhuset øverst til venstre i ningen vil få en moderne pend i det store Sergelstorg nedersi højre. Herimellem bygges et tiks- og kontorcenter. Med de dige fodgængerarealer, trafikan i flere planer og niveaufri kr ninger vil anlægget blive enestå i verden

Form og matematik i Stockholms centrum

Stockholms centrale bydel, Nedre Norrmalm, den ældste bydel næst Gamla Stan, undergår i disse år en forvandling. Det hyggeligt antikverede Klarabergskvarter er forsvundet. Først tunnelbanen og nu de store gadegennembrud har ryddet godt op i området mellem Kungsgatan og Strömmen.

Ved Hötorget og Koncerthuset rejser sig fem vældige kontorhuse, der markerer Stockholms kommercielle centrum. Dette imponerende byanlæg med trafik i flere etager, nederst tunnelbanen og derover kørende og gående trafik i niveaufri skæringer, skal også indeholde Stockholms trafikale centrum. *Sveavägen* føres igennem og danner med *Beriddarebansgatan* og *Malmskillnadsgatan* en nord-sydgående akse. *Hamngatan* og *Klarabergsgatan* udvides og danner en øst-vestakse.

Disse to akser skærer hinanden i en stor plads, som på sin længste led er ca. 175 m. Pladsen menes for tiden at få navnet *Sergelstorg*, men også andre muligheder har været nævnt så som *Hammerskjölds Plats* og *Sveaplatsen*, det navn hvorunder den påbegyndtes, og som vel svarer bedst til dens betydning som den vigtigste plads i Stockholm.

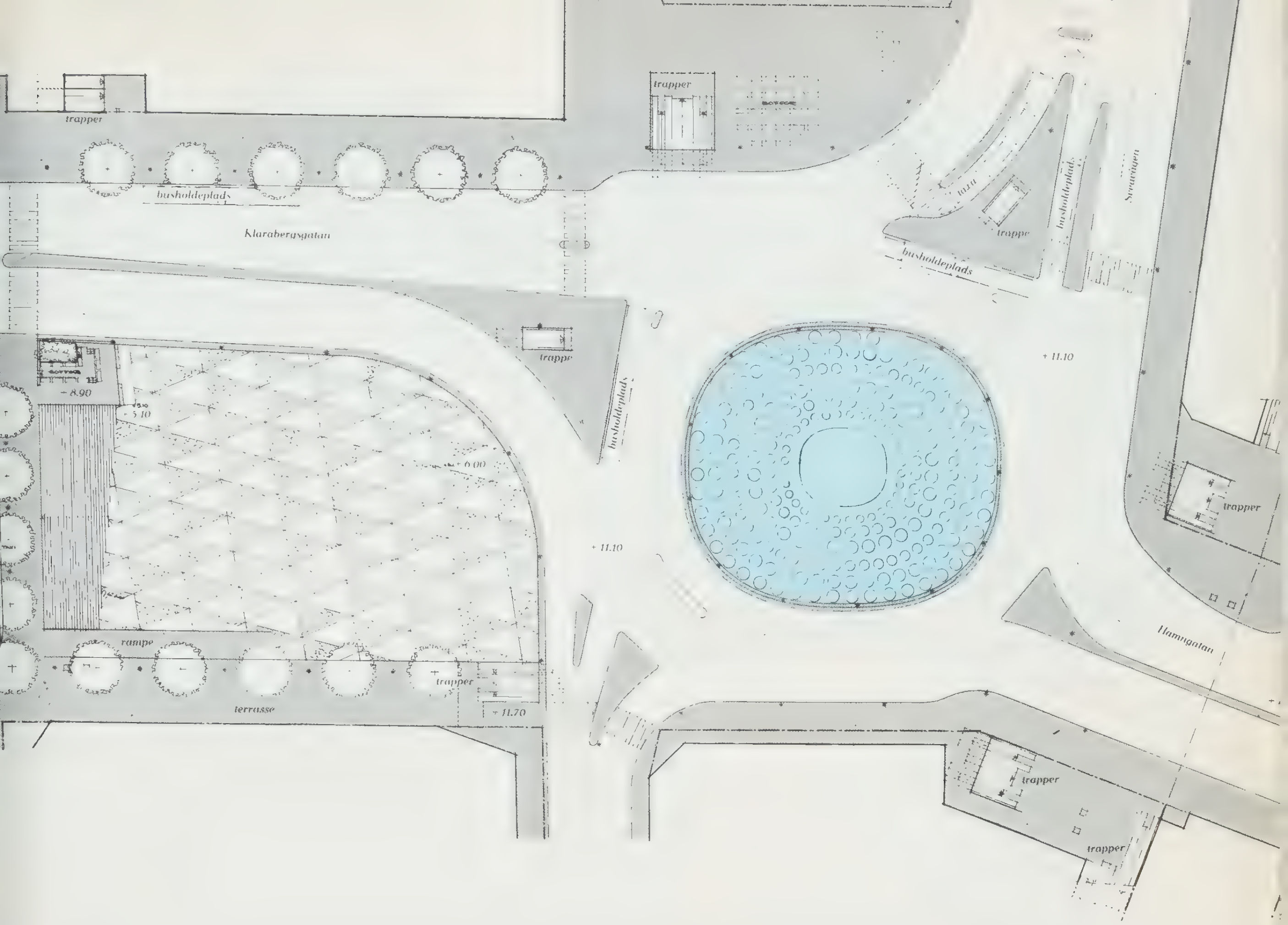
Pladsen blev udformet af et team bestående af överingeniör Åke Hedtjärn, Stockholm stads fastighedskontor, överingeniör Carl Ehrman, Stockholm stads gatukontor, chefsarkitekt Torsten Westman, SAR, Stockholms stads stadsbyggnadskontor, chefsarkitekten i Vattenbyggnadsbyrån Gunnar Lindman, SAR, samt arkitekt David Helldén, SAR.

Sergelstorg er en byarkitektonisk nyskabelse, karakteristisk for de nyeste idealer i bybygningen. Forudsætningerne er af ren trafikteknisk natur, sådan som man finder det i en lang ræ projekter for ombygning af storbyer overalt i verden. Adskille af den kørende og gående trafik og fordelingen af de vældige gængerstrømme fra tunnelbanestationen (130 000 mennesker dagen) fremkalder problemer af en helt ny art. De alminde fodgængertunneler under gader og trafikpladser er ofte trist afskrækkende. Vi kender det fra Rådhuspladsen i Københa

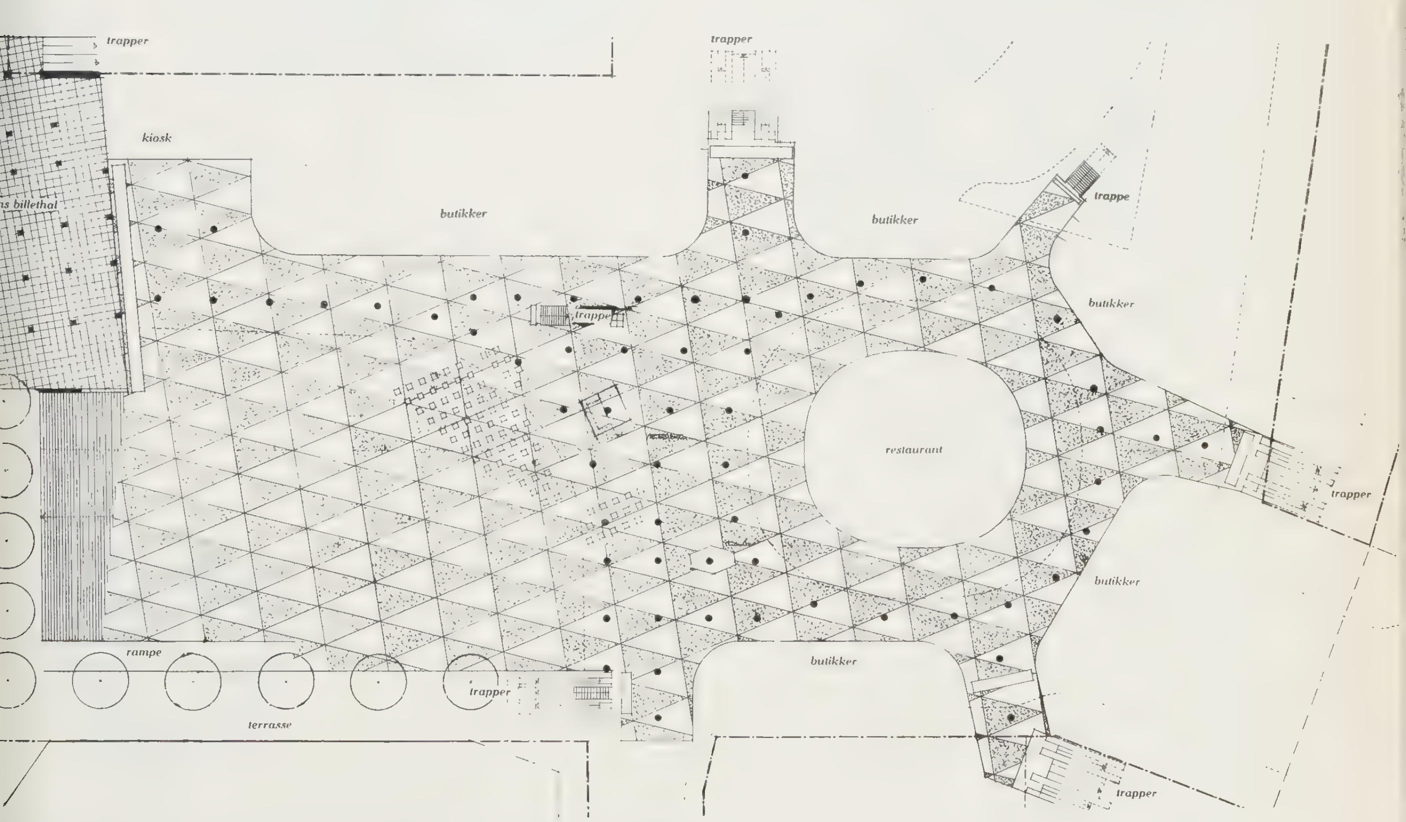
Det svenske planlægningsteam har studeret løsninger af svarende problemer i London, Coventry og en række tyske b men kun i Wien fandt man en overbevisende løsning. Ved gængerpassagen under Opernring havde man fået *alle* fodg gere til at passere under gaden med den kørende trafik. Ve anvende rullende trapper både ned og op og ved at lægge tikker og café i fodgængerplanet, er det blevet tillokkend Stockholm vil man på tilsvarende måde anvende rulletrap som er lette at nå fra ethvert punkt på torvet, og fodgængerpla vil få karakter af et butikstorv, endog med et varehus og en s restaurant. Yderligere vil en del af fodgængerplanet blive å til det fri, så enhver fornemmelse af en skummel passage und Fra fodgængerplanet er der adgang til den underliggende tun banestation.

Den centrale del af pladsen er udformet som et springva der på den længste led måler 45 m. Herunder ligger den gen springvandet belyste restaurant. Ovenlyset er dannet af ovale kredse af kupler, der ligesom flyder på vandet, og som g lys både til restaurant og en del af fodgængerplanet.

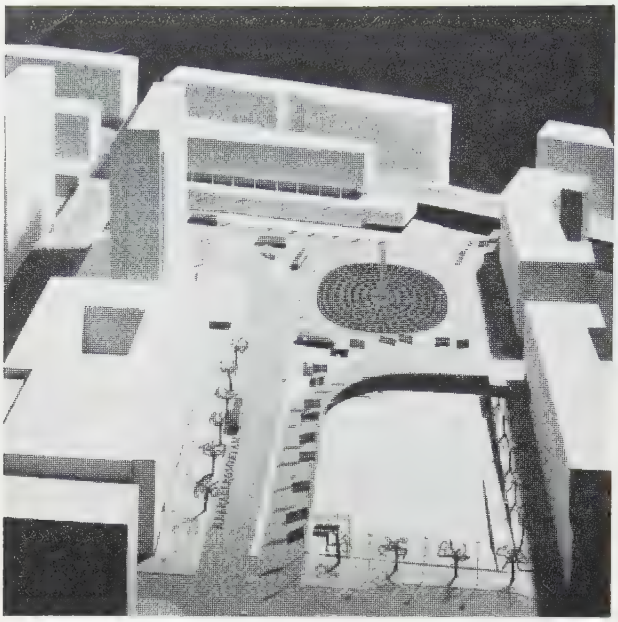
Hele dette arrangement på og under den store, aflang

deplanet i Sergels Torg. I centrum ligger det blå bassin, hvis form er den i artiklen omtalte superelipse. Arealet med trekant-mønstret til venstre i ningen er fodgængerplanet, der går ind under gadeplanet. Mål 1:1000. Trapper, der med pile er delt i tre løb, er rulletrapper med normaltrappe i lten

lgængerplanet, som er forbundet med Drottninggatan ved en monumentaltrappe og med de øvrige gader ved rulletrapper. Fra fodgængerplanet er der kte adgang til tunnelbanehallen hvorfra der er rulletrapper til den underliggende tunnelbanestation

Modelfotografi af Sergelstorg

hovedsagen rektangulære plads forudsatte en mængde kurver indeni og udenom hinanden i et vist harmonisk samspil, så de føltes som i en vis forstand parallelle: springvandets inderste, højeste etages kant, dets ydre kumme, ringene af plastikkupler i den ydre kumme, igennem hvilke lyset kommer ned i restauranten, restaurantens ydervæg, og i store træk corsoens kant og hellernes og fortovenes kurver. Ellipser kunne ikke anvendes, da de ville blive alt for spidse og ikke ville udnytte den rektangulære form tilstrækkeligt ude i hjørnerne.

Man forsøgte derfor med en form bestående af otte cirkelbuer, som ikke havde ellipsens ulempe med for stor tilspidsning i enderne, men som udfyldte rektanglet bedre. Her stødte man imidlertid på en vanskelighed. Hvis kurver af denne art indeni og udenom hinanden overhovedet skulle føles som parallelle, måtte cirkelbuernes otte centrer være de samme i alle kurverne udenom hinanden, og dette medførte, at kurverne skiftede form og karakter med størrelsen, at de f. eks. fik skarpe hjørner, når de nærmede sig til de små hjørnebuers centrer, ja at kurven blev konkav og krydsede sig selv i hjørnerne, hvis den kom inden for disse centr se figuren nederst til venstre.

Det ville formodentlig have været muligt at tegne en fri for der tilfredsstillede de æstetiske krav. Men i praksis ville en såd ikke matematisk bestemt form vanskeligt kunne anvendes afsætning af støbeforskallinger, kantsten, ovenlys osv. Da fa arkitekt David Helldén på at forelægge opgaven for Piet He hvis samtidig kunstneriske og matematiske orientering han men svarede til problemets art. Piet Hein diagnosticerede, at prob met burde løses med en kurve med „bruden eksponent", nem i modsætning til de sædvanlige ellipser, hvis formel er af 2. gra med Piet Heins udtryk en *superellipse* med eksponenten $2^1/_2$.

Denne kurve er ikke spids i enderne som ellipsen, men nærm sig mere det rektangulære, og den har ikke som den af o cirkelbuer sammensatte kurve faste cirkelbuecentrer, idet d krumningsradius skifter kontinuert i hvert punkt.

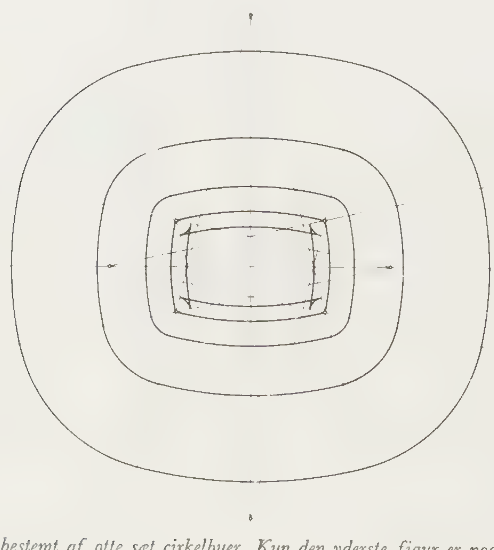
På grundlag af beregningsarbejde, udført af amerikanske el tronregnemaskiner, bestemte Piet Hein superellipsen ved at fa lægge koordinaterne til 400 af kurvens punkter med fire decim lers nøjagtighed, og kurven blev konstrueret med det rette f hold mellem længde- og kortakse.

I virkeligheden gennemførte Piet Hein dette arbejde for fl superellipser med forskellige eksponenter således eksponente $\sqrt{5}$ (som indgår i det gyldne snit) og tallet *e* (grundtallet for naturlige logaritmer), men endte med den superellipse, han fe var slået ned på, som viste sig at have den bedst egnede for superellipsen med eksponenten $2^1/_2$. Dens formel ser således u

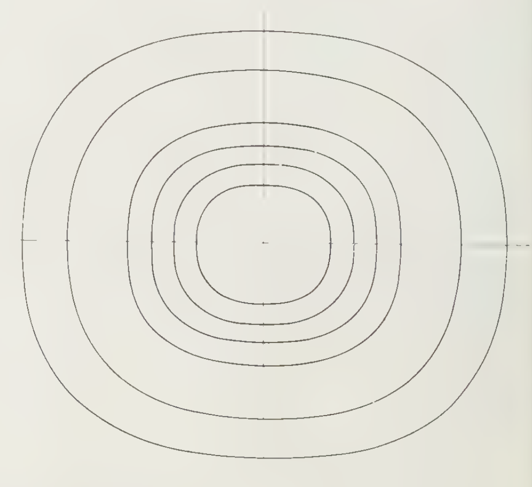
$$(ax)^{\frac{5}{2}} + (by)^{\frac{5}{2}} = 1$$

Det viste sig, at når kurven blev gentaget udenom og ind sig selv i alle de ønskede formater, løste den det æstetiske, næs filosofiske problem, som man var stødt imod, idet man und vanskelighederne ved cirkelbuerne og deres faste centrer og en fornemmelse af parallellitet mellem de indeni og uden hinanden beliggende kurver.

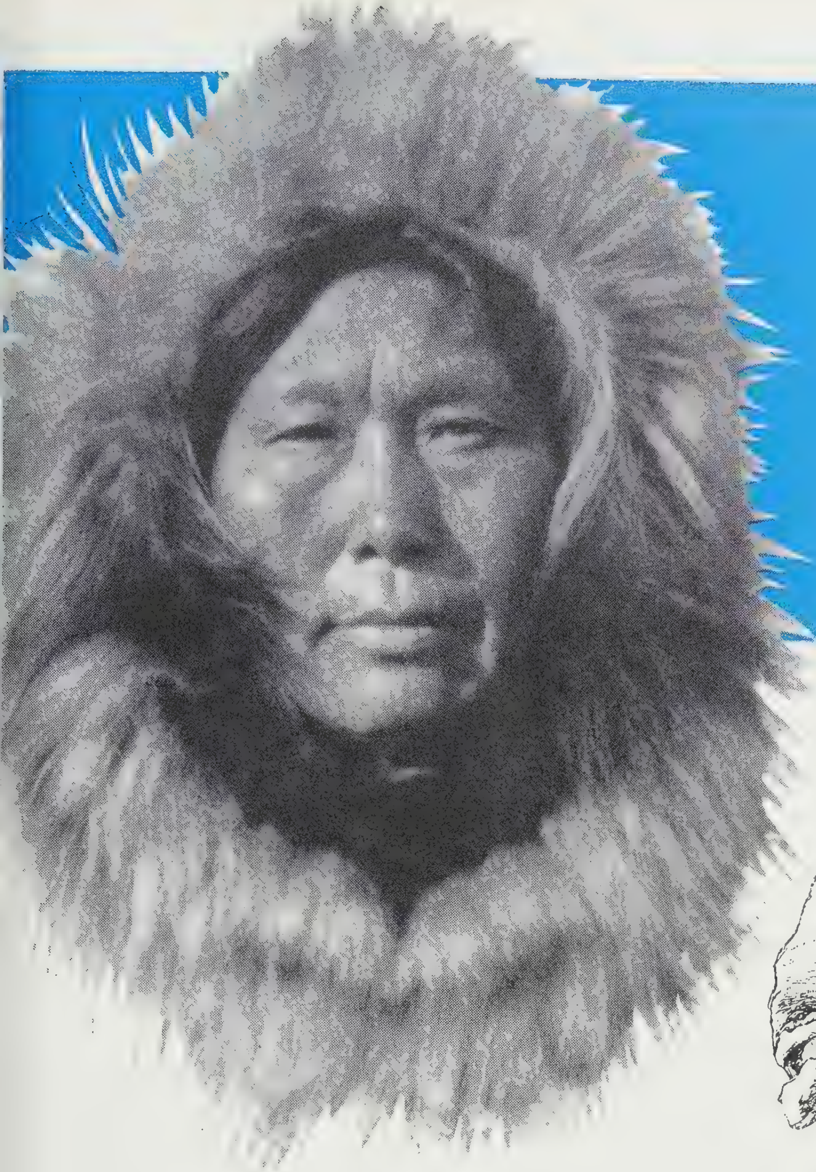
Denne superelliptiske formgivning af alle disse elemente Stockholms nye centrumplads er nu akcepteret af Stockhol styre. På et tidligt stadium opbyggede man den store oval i f størrelse på et areal ved Brommas flyveplads og eksperimenter med dens trafikale egenskaber, der viste sig at være tilfredss lende. Man er nu i gang med de første forberedelser til bygning af det store system af springvand, restaurant og trafikårer, s helt er præget af denne superellipse gentaget i forskellige forma udenom og indeni hinanden.

Form, bestemt af otte sæt cirkelbuer. Kun den yderste figur er nogenlunde tilfredsstillende. De inderst får skarpe hjørner

Superelipsen med eksponenten $2^1/_2$. Alle figurerne runder harmonisk, så opstår en fornemmelse af parallellitet

De årlige udgifter ca. 4.500 kr. (danske). Der findes et „selvejerlån“ i huset til $5^{3}/_{4}$ pct. og et $6^{1}/_{4}$ pct. normalt lån, medens grundens pris skulle dækkes af eget indskud.

Man må naturligvis tage det danske hus' store areal i betragtning og huske, at der ikke er medregnet grund til det norske og svenske hus, men da man regner med en norsk grundpris på ca. 2.500 kr., betyder det ikke alverden, og heller ikke den svenske grundpris på ca. 6.600 kr. er afskrækkende i forhold til de priser, der må betales mange steder i Danmark. Men derfor viser billedet alligevel, at det er betydeligt dyrere at bo i eget hus i Danmark (6.600 kr.) end i Norge (2.200 kr.) og Sverige (4.500 kr.).

Hvis man vil prøve at finde ud af, hvorfor det er billigere at bo i eget hus i vore nabolande, så må man allerførst slå fast, at det ikke er opførelsesprisen, der betinger forskellen, heller ikke kvaliteten, men derimod driftsomkostningerne. Gennem det direkte tilskud i Norge i form af rentefrit og afdragsfrit støttelån bringes driftsomkostningerne ned, og et så billigt lån som Husbanklånet på $3^{1}/_{2}$ pct. giver énfamiliehusejeren kæmpemæssig fordel. Omkostningerne for det svenske hus er ca. dobbelt så store som for det norske, men kun $^{2}/_{3}$ af omkostningerne for det danske hus. Årsudgifterne er betinget af selvejerlånets $5^{3}/_{4}$ rente, som jo ligger væsentlig under det renteniv vi er tvunget til at regne med i Danmark.

Der er i det foregående set bort fra, at huslej énfamiliehuset i Danmark kan blive væsentligt lav hvis man er så heldig at være mindrebemidlet og få m² tilskud og muligvis har børn. Om en min bemidlet med en husstandsindkomst på ikke 14.260 kr. så er i stand til at sætte et byggeri i g er et helt andet spørgsmål, men det burde vist v indlysende, at det kun er muligt gennem store afs

BC

Giver montagebyggeriet økonomiske forde

Montagebyggeriets fortalere både her og i an lande fremhæver blandt andet, at denne form byggeri er mere økonomisk end den tradition fremgangsmåde. Også i Tyskland propaganderer stærkt for montagebyggeriet.

Bundesfachgruppe Hochbau des Zentralverban des Deutschen Baugewerbes besluttede på sin kon i Hannover i marts at tage følgende spørgsmål o behandling: Er montagebyggeriet mere økonom end den traditionelle metode? Det fremgik ne

25.000 m² 3 cm Durisol tagplader
Københavns Engros Grønttorv
arkt.: Gunnar Krohn
& Hartvig Rasmussen
TECTUM - DURISOLFABRIKKEN - Nørresundby Tlf. (081) 2 66 77

af en række undersøgelser, at det traditionelle byggeri kunne konkurrere med montagebyggeriet i boligproduktionen, også hvor det drejede sig om betonelementer i massefremstilling. Montagebyggeriet kræver store investeringer (5–10 millioner pr. opført enhed) og der skal en årlig produktion til på 500–1000 boliger, for at det økonomisk kan betale sig.

Det traditionelle byggeri er således mere lønnende og økonomisk i stand til at konkurrere ved almindelige og enkelte bygninger. Hulstensbyggeri og forbedret byggeteknik er derfor i stand til at klare sig, også fordi det er blevet rationaliseret, men det udelukker ikke, at man også i det traditionelle byggeri bruger præfabrikerede dele. *BC-TT*

Kilde: Baumeister nr. 5 1961.

Ny isolationsmetode i plastic

Byggecentrum havde på sin stand på den internationale plasticmesse i Forum samlet mange nye samt en del kendte ting i plastic, således at man nemt kunne skabe sig et overblik over, hvad udstillingen måtte rumme af interesse for byggeriet. I kataloget *Plastic i byggeriet* – 52 sider, format A5 – findes udmærkede oplysninger for arkitekter og håndværkere, bl. a. om hvad slags plastic de forskellige ting er fremstillet af og hvem der forhandler dem.

Blandt de nyheder, som formentlig vil få betydn fremover, kan nævnes en østrigsk opfindelse, der bl kan anvendes til varmeisolation af kældergulve m. Det påstås, at opfindelsen også virker lydisoleren hvilket dog ikke er tilstrækkelig bevist. Om d varmeisolerende egenskaber hersker der derim ingen tvivl, idet den skaber hulrum med stilleståe luft. En måtte af plastic, fremstillet efter samme pr cip som de papmachébakker, der anvendes til sendelse af æg, anbringes direkte på beton og ove støbes et slidlag. Dette slidlag hviler dels på plasti og dels på en luftpude, og da der ikke er fast forb delse med den underliggende beton, vil det sands ligvis betyde nogen nedsættelse af trinstøj m. m., i alle tilfælde vil der være skabt et kuldeskærme lag på en let og billig måde. *BC*

Forhandler: Austria-Plast, Gungevej 5, Hvidovre.

Blødgøringsfiltre

Man har her i landet i 40 år fremstillet filteranl der omdanner hårdt vand til blødt. Sådanne filter læg er især påkrævede i Danmark, fordi der her fin hårdere vand end de fleste andre steder.

Det er imidlertid ikke tilrådeligt at anvende va behandlet i et almindeligt blødgøringsfilter (katio

bytter) direkte til kedler eller varmtvandssystemer, idet man meget let kan risikere, at disse udsættes for alvorlige tæringsproblemer.

Forklaringen herpå er, at den del af vandets kulsyreindhold, der betegnes som den tilhørende kulsyre, frigøres og bliver agressivt ved blødgøringsprocessen.

Ved blødt vand forstås vand, der kun indeholder minimale mængder calcium og magnium, i modsætning til hårdt vand, der indeholder disse stoffer i større mængder. Man ønsker at undgå disse stoffer, fordi de danner uopløselige forbindelser med sæbe, farvestoffer og andre kemikalier. Hertil kommer, at calcium og magniumsaltene afsætter synlige spor på genstande, der er skyllet i hårdt vand og derefter er tørret. Er disse salte fjernet ved ombytning med f. eks. natrium, ses de tilbageværende salte derimod ikke.

Blødgøringsfiltre leveres i næsten alle størrelser.

Fabrikanter: Glent & Co. A/S, Vojensvej 8, Valby. BC-TT

En lettelse for husmødre – betydeligt hygiejnisk fremskridt

Et amerikansk apparat, som i to år har været forhandlet i Sverrig og vundet betydelig udbredelse, blandt andet fordi det nu indgår som fast led i det mode[...] veludstyrede køkken, er nu kommet til Danmark.

Apparatet hedder Dishman, og det er beregne[...] at hjælpe husmoderen med opvasken.

Det kan enten monteres på væggen eller bag va[...] i køkkenbordet med tilslutning til varmt og ko[...] vandledningerne. Apparatet virker som blandi[...] batteri. Foran sidder to regulatorer, som viser h[...] meget varmt eller koldt vand man bruger. Ove[...] apparatet er en almindelig svingtud, men ved at l[...] en ventil stoppes vandtilførslen til svingtuden, og[...] ledes i stedet gennem en dobbeltslange til en bø[...] med nylonhår og denne børste egner sig fortrin[...] til at vaske al service op med. Dersom man tryk[...] hårdt på tallerkenen trykkes nylonbørsten til side[...] man har en skraber.

Medens man bruger børsten strømmer vandet [...] børstehovedet.

Men apparatet ville ikke være helt godt, hvis va[...] det, der strømmer ud, ikke indeholdt moderne [...] vaskemidler. Bag i apparatet er der derfor en lille t[...] til opvaskemidler, stor nok til ca. to dages forbr[...] en husholdning bestående af fire mennesker. Ren[...] ringsmidlet tilsættes vandet ved at trykke på en k[...] på børstens skaft, hvorefter opvaskemidlet løber ge[...] nem slangens andet hul og blandes med vandet. H[...]

---

der man op med at trykke på knappen skylles altså med rent vand.

Den hygiejniske fordel ses let. I en opvaskebalje svømmer fedtstoffer og snavs ovenpå vandet. Når man skal tage en tallerken op fra baljen føres den igennem fedtlaget, som også indeholder de mange mikrober. Bruger man Dishman skyller – evt. skrabes – fedt og mikrober bort under renselsen og tallerkenen skylles i absolut rent vand.

Man kan også tale om en mere rationel arbejdsmetode. I een arbejdsgang skraber, vasker og skyller man i rigtig rækkefølge og man sparer både hænder, vand og opvaskemiddel.

Dishman er så elegant i udseende, at man godt kan sige, at apparatet er en prydelse for køkkenet.

Forhandler: Erik Cohen, Sundvej 16, Hellerup.

Halvfjerds kilometer fuger

Vor tids konstruktionsprincipper i de større byggerier, udfyldningselementerne og curtain-walls, har skabt fuger og dermed fugeproblemer i et omfang, som det ikke altid er lige behageligt at blive mindet om. Tætning af fugerne mellem to materialer, der oftest opfører sig vidt forskelligt, kræver fugematerialer med mange egenskaber. Mange store virksomheder verden over har sat, og sætter stadig, meget ind på forsk omkring disse fugeproblemer. Der synes at vær stadig og for byggefolk stort set glædelig udvik igang mod stadigt bedre fugematerialer. Således fornylig United Shoe Machinery Compagny A/S, her i landet forhandler de svensk fremstillede B fugematerialer, ønsket at markere de første halvfj kilometer fuger med den endnu ret nye Bostik V seal 667 ved udsendelse af en referencebrochure illustrationer fra en del større skandinaviske bygge Vulkseal 667 fremstilles med Thiokol kunstgummi den vigtigste bestanddel.

En lille, effektiv vandvarmer

Det er ikke altid, der er fornøden plads til en v varmer, og i sådanne tilfælde løser den fikse lille triske vandvarmer „Gefion" et problem. Dermed ikke sagt, at den ikke også vil være på sin plads, der ingen pladsmangel er, for den er både smu fiks.

Det er en gennemstrømningsvandvarmer, som så vidt betegner noget nyt, fordi vandet opvar medens det løber gennem det lille apparat, som rekte tilsluttes vandledningen. Der er altså ingen holder eller varmerør og heller ingen opvarmning

Den elektriske vandvarmer Gefion

Den er forsynet med et håndtag (stjernegreb), som man blot behøver at dreje på for at have varmt vand.

Vandvarmeren er godkendt af myndighederne og den har et let udskifteligt elektrisk varmelegeme med automatisk sikkerhedsafbryder.

Men er sådan en lille gennemstrømningsvandvarmer økonomisk i brug? Den er i hvert fald billigere at indstallere end beholdervandvarmere, idet der bl.a. spares varmerør, sikkerhedsventil og beholder, hvo ved man undgår, at der afgives varme til omgivelser fra disse dele. Da vandvarmeren opvarmer vand ligeså hurtigt, som det strømmer gennem apparat udnyttes effekten næsten 100 pct. Ved en kw-pris p 10 øre, som er den normale abonnementspris de fles steder, vil opvarmning af 2 liter vand fra 14°C 38°C koste ca. $^{1}/_{2}$ øre. Skal man bruge 15 l vand o varmet fra 14–38°C til en håndvask, koster det c 5 øre.

Det er nødvendigt, at der er et vandtryk på mind 2–2,5 atm. Normalt er der kun ét tappested, m man kan f. eks. i badeværelset få den forbundet m udløbsarmatur med omstillingshane, så den kan afgi varmt vand enten til håndvask eller brusebad. Væ ten er kun 900 gr. **BC-**

Forhandler: Gefion varmeteknik v/ E. Bøgebjer Nr. Farimagsgade 17, København K.

Kilde: Brochurer fra forhandleren.

Et smukt materiale til havegange

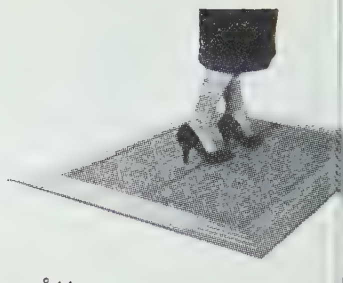
Man kan nu overalt i Danmark se en ny slags hav fliser i brug. De har blandt andet den fordel, at d har teglets naturlige farve og det tiltalende udseend i forbindelse med frostbestandighed og slidstyrke g dem velegnede og yderst anvendelige. Fliserne h fået navnet Teglparket.

Teglparket lagt i et lille parkanlæg foran en butiksbygning

Teglparket til gangbrug er en sleben flise, der ko
mer på højde med natursten i styrke og den beva
en smuk glat overflade, som man dog ikke skrider
Teglparket til havebrug leveres både i vinkelfo
og i sekskantede fliser. Der går henholdsvis 15 og
stk. til pr. m^2 og de leveres også i halve fliser og u
fyldningsstykker. ***BC–***

Fabrikant: E. Christensen, Maadevej, Esbjerg.

Den mekaniske dørmåtte

I England har man fremstillet en mekanisk dørmå- der har vist sig at være meget værdifuld for loka- som laboratorier, forsøgsrum m. m., hvor det i sær- høj grad er vigtigt at holde støv og snavs ude.

Måtten fremstilles fabriksmæssigt og er en slags tomatisk skopudsemaskine. Den består af en anc- seret aluminiumsrist over nogle meget stærke nyl- børster, som ved trykket af en fod rejser sig og aftør- både fodtøj og rist.

Fabrikanter: B.M.B. (Sales Ltd.), Crawley, Suss- England. *BC-*

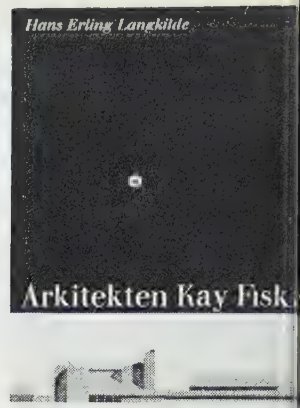
Kilde: Technical Digest nr. 1387/august 1961.

Skrift til tegninger

Skrift på arkitekttegninger har altid været et lidt handleligt problem. Så længe det gælder påskrivni- gen af nøgterne oplysninger, kan man klare sig m- en møjsommeligt tillært standardskrift, eller hvad fleste foretrækker, skrivemaskineskrift. Men når gælder det lidt mere dekorative udstyr, bogstavmæ- ning, overskrifter o. lign. stiger kravene til den æ- tiske og dekorative kvalitet.

En af flere muligheder er at anvende de skrift- der nu fås til overførsel fra trykt materiale, de kaldte transfer-systemer. Et nyt transfer-system, *Le- set Instant Lettering*, er kommet på markedet i Danma- Det engelske system forhandles her i landet af Drub- fabrik for trykfarver.

Blandt skrifterne i systemet findes grotesk- og an- vaskrifter, der vil tiltale arkitekterne, og de findes rimeligt størrelses-udvalg. Bogstaverne overføres en simpel afgnidning, et enkelt og hurtigt system, det gælder mærkning og korte tekster. Ved læng- tekster er systemet nok stadig for tidskrævende.

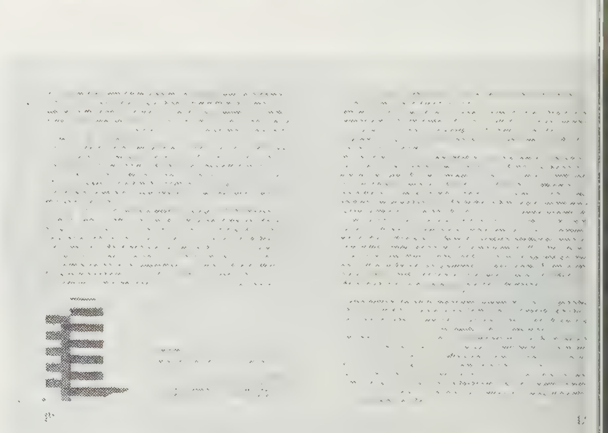
Hans Erling Langkilde:
Arkitekten Kay Fisker

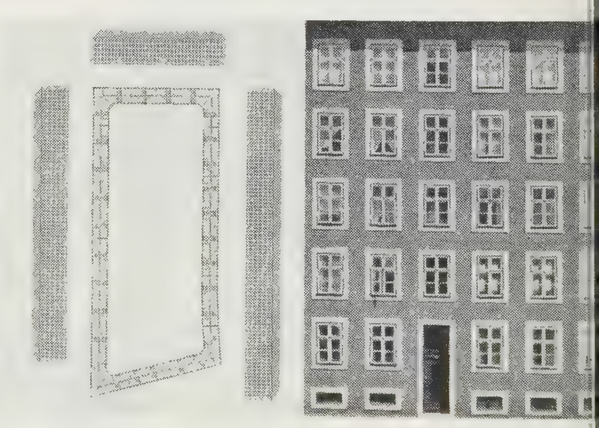
I næsten 50 år har Kay Fisker bidraget til bygnin kunstens udvikling i Danmark. Hans arbejder, hvo nogle er udført i samarbejde med andre arkitekt illustrerer den kulturperiode, der for arkitekture vedkommende fik et regionalt særpræg.

Bogen er rigt illustreret bl. a. med mange farv tryk. Den er trykt på fint papir og indbundet i l red. Teksten er levende og fængslende og er tillig en lidt forkortet udgave gengivet på engelsk.

132 sider, 48 kr. indbund

Arkitektens Forlag. Nyhavn 43. København K. Minerva 6

To opslag fra bogen om Kay Fisker. Øverst et tekstopslag og neders opslag med tegninger og foto af Hornbækhus mellem Ågade og Borups A i København.

Alle JUVÉL vaske er forsynet med spændebeslag, der selv under de dårligste pladsforhold hurtigt kan anbringes **uden brug af værktøj og uden speciel udboring.** JUVÉL vaske har **nedbukkede, glatte kanter,** der slutter tæt til bordet og danner en smuk og hygiejnisk overgang mellem bord og vask.

JUVÉL

RUSTFRI STÅLVASKE

JUVÉL vaske er fremstillet af uforgængeligt, umagnetisk **18/8 krom-nikkel stål,** modstandsdygtigt over for syrer og alkalier, der forekommer i køkkener og mange laboratorier. Denne kvalitet taber ikke sin glans, men holder sig blank ved almindelig rengøring.
JUVÉL er lidt dyrere end konkurrencevaske af det billigere magnetiske kromstål og må ikke forveksles med disse.
JUVÉL vaske fås i mange modeller, rektangulære og ovale som enkeltvaske eller dobbeltvaske. Fås med **prop eller sektorlås** – men kun JUVÉL har sektorlås.
Fås overalt – forlang prospekt.

Spændebeslag til oval JUVÉL stålvask

A/S FREDERIKSBERG METALVAREFABRIK . **A/S C. M. HESS FABRIKKER**

Mariendalsvej 50 - København F - C. 2326 — **Vejle - Telefon 1268**

'ælg kvalitet, når e anbefaler oliefyr

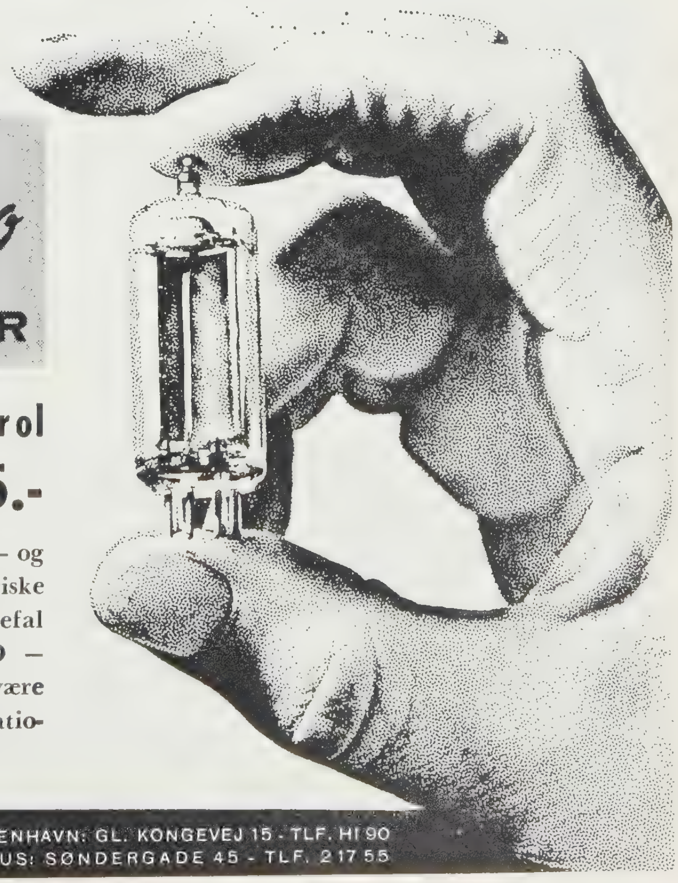
Det ny Esso Gilbarco OLIEFYR

ed fotoelektrisk flammekontrol

— stadig kun kr. 1275.-

SO GILBARCO har atter forbedret kvaliteten — og sen er stadig den samme. Den ny fotoelektriske mmekontrol giver 100 % sikker drift. Anbefal rfor til parcelhusbyggeriet ESSO GILBARCO — nmarks mest solgte oliefyr ... Det kan også være fordel at lade ESSO financiere oliefyrsinstallatio- n. Alle oplysninger fås hos

-42

DANSK ESSO A/S — KØBENHAVN: GL. KONGEVEJ 15 - TLF. HI 90 — ÅRHUS: SØNDERGADE 45 - TLF. 217 55

Gr

Se HFB side 740

Sikkerhedsstillelse

for entrepriser og leverancer

Dansk Kautionsforsikring-Aktieselskab

Gl. Torv 14 Telefon 6143 København

VIKTORIA

VIPPE-VINDUER

REPRÆSENTATION OG FABRIKATION FOR JYLLAND

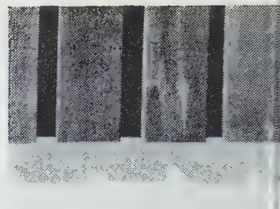
Marcus Pedersen & Sønner

SNEDKERMESTRE

ETABL. 1907

TELF. AALBORG (081) 3 40 66*

Se HFB side 380

WOOD IN ARCHITECTU

WOOD IN ARCHITECTURE

Bogen *Træ og Arkitektur* var en stor succes og blev
tigt udsolgt fra forlaget. I samarbejde med F.W. D
Corporation, New York har Arkitektens Forlag nu
sendt en engelsk udgave *Wood in Architecture*. D
udgave er i hovedtrækkene identisk med den da
men den er udvidet med et antal fotografier
tekst er på engelsk. Som i den danske udgave er
sten af Finn Monies og tilrettelægningen af Gu
Jensen og Finn Monies.
Pris indbundet i karton karton kr. 42.00
Bogen er særdeles velegnet som gavebog til ve
og forretningsfobindelser i udlandet.

ARKITEKTENS FORLAG . NYHAVN 43 . KØBENHA

Århus Statsgymnasium. Arkitekter: A. Gravers og Johan Richter, M.A.A.

CHR. CHRISTENSEN

Stenhuggeri og Marmorværk A/

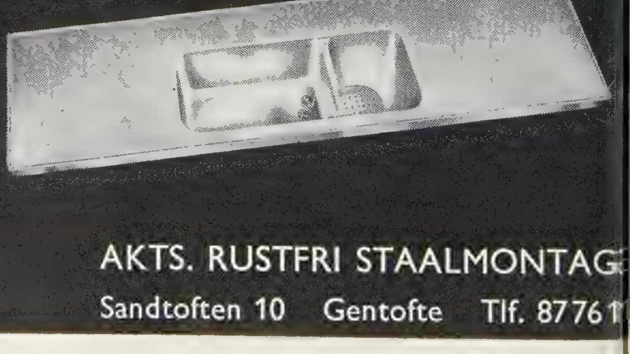
Frederiksgade 26-30 . Tlf. Århus 207

Facadebeklædningen er
udført i »Giallo fleuri«

RS

STÅLBORDET

Det rigtige køkkenbord
– hygiejnisk og holdbart

AKTS. RUSTFRI STAALMONTAG
Sandtoften 10 Gentofte Tlf. 8776

Meddelelser fra
DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND
Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Ledig FN-ekspertstilling

Vi har fået meddelelse om, at en ekspertstilling under FN er ledig snarest muligt efter den 17. december 1961. Det drejer sig om byplanlægning for regeringen i Jordan. Varighed: mindst 1 år. Tjenestested: Amman. Sprog: engelsk.

Nærmere oplysninger samt særlige ansøgningsformularer fås ved henvendelse til Sekretariatet for Regeringsudvalget for teknisk bistand, Udenrigsministeriet, Christiansborg, tlf. Central 825. Ansøgning til sekretariatet senest 5. november 1961.

Rettelse til adresseforandringer

I arkitekten nr. 21 var desværre indløbet en fejl, idet vi under *Fehmerling, Jean,* havde opgivet det gamle *telefonnr.* i stedet for ændringen, som er 29 21 22.

STILLING SØGES

Ingeniørfirma, nystartet, tilbyder sin assistance ved byggeri. Præcis levering, rimeligt honorar. Billet mrk. 1030 til *Arkitekten,* Nyhavn 43, K.

Arkitekt M.A.A. med nystartet tegnestue og flere års tegnestueerfaring tilbyder sin assistance. *HO. 2017.*

STILLING TILBYDES

Stadsingeniøren i Frederikshavn
søger en arkitekt til byplanarbejdet, en civil- eller akademiingeniør samt en teknikumingeniør til vej- og kloakarbejdet. Byens hurtige vækst med bl. a. forestående banegårdsflytning stiller byen over for store byplanmæssige og kommunaltekniske opgaver. Der kan påregnes et alsidigt og selvstændigt arbejde. Om ansøgeren er ny kandidat eller har nogle års erfaring, er ikke afgørende. Lønvilkårene er i henhold til købstadsforeningens overenskomst med de respektive organisationer. Skriftlig henvendelse til *Stadsingeniøren,* Frederikshavn.

Arkitekter. Arbejdernes Andels-Boligforening søger dygtige medarbejdere, arkitekter eller bygningskonstruktører til interessante opgaver, bebyggelsesplaner, butikscentre, institutionsbyggeri samt boligbyggeri med udvikling af nye byggemetoder. Gode arbejdsforhold og lønninger. Lørdag fri. Tiltrædelse straks. *A. A. B.*, *Axelborg*, Vesterbrogade 4 A, Kbh. V. Arkitektafdelingen, MI. 5830.

Arkitektkonduktør til 3 større byggepladser søges. Tiltrædelse snarest muligt. *N. J. Blinkenberg*, arkitekt M.A.A., Brødregade 15, Randers. Tlf. 671 – 672.

Arkitekt med praksis sökes til vår tegnestue i Oslo. God lönn. Hybel evt. leilighet kan skaffes. *Torp & Torp*, arkitekter M.N.A.L., Prinsessealleen 2, Oslo.

Arkitekt med afgang fra Kunstakademiet og nogle års praksis søges. Henvendelse efter forudgående aftale på MI. 5820 til *Kjøbenhavns Telefon Aktieselskabs bygningskontor.*

Velkvalificerede, yngre arkitekter søges til interessante opgaver. Tiltrædelse og gage efter nærmere aftale. *Poulsen & Blegvad*, Bispensgade 1, Aalborg, tlf. 22388.

Arkitekter. 4 arkitekter søges til projektering af skole- og boligbyggeri. *Steen Eiler Rasmussens tegnestue*, Nyropsgade 21, V. Tlf. P.A. 2095.

Møbelarkitekt. Møbelarkitekt til inventararbejde søges til min tegnestue. *E. Wemmelund*, arkitekt M.A.A., Amagertorv 2, København K. C. 1790 – Palæ 2290.

Arkitekt. Arkitektmedhjælp søges til min tegnestue. *E. Wemmelund*, arkitekt M.A.A., Amagertorv 2, København K. C. 1790 – Palæ 2290.

Arkitekt. Til større nye, interessante opgaver søges en god arkitekt. Hyggelige arbejdsvilkår, god løn, lørdag fri. *Henrik Iversen* og *Harald Plum*, M.A.A., Kong Valdemarsvej 19, Holte. Telf. 80 06 90.

Yngre arkitektmedarbejder, der er interesseret i alsidig uddannelse på mindre tegnestue, søges til interessante opgaver: idrætshal, villaer, butikker m.v. Løn efter kvalifikationer. Lørdag fri. Henv.: *Carla og Axel Jurgensen*, arkitekter M.A.A., Geelsdalen 6, Virum. Telf. 84 75 10.

711.4

LONDON 1961
Af Poul Erik Skriver

Fra sit ophold i London under UIA-kongressen giver forfatteren et indtryk af de problemer, en by med ti millioner indbyggere, et udstrakt slumkvarter og store endnu ubebyggede ruintomter i city har at kæmpe med.

Arkitekten nr. 21/1961, side 369

06.063:727.1/2

KONKURRENCE OM KOMMUNESKOLE, SEMINARIUM OG KOLLEGIUM I HOLBÆK

Til konkurrencen, der var offentlig, indkom 15 forslag. 1. præmien tilfaldt arkitekterne Gehrdt Bornebusch, Max Brüel og Jørgen Selchau i samarbejde med havearkitekt Sven Hansen. 2. præmie fik et forslag af Niels Andersen og Salli Besiakow og 3. præmien tildeltes et projekt af Gerd Edstrand og Poul Erik Thyrring.

De præmierede forslag vises.

Arkitekten nr. 21/1961, side 377

75:061.4

ARTE E CONTEMPLAZIONE
En udstilling i Venezia

Arkitekt R. Dahlmann Olsen anmelder Centra Internazionale delle Arti e del Costume's udstilling „Kunst og eftertanke" i Palazzo Grassi i Venezia.

Der vises fotos af værker af bl. a. Jean Dubuffet, Pierre Wemaëre, Asger Jorn, Walasse Ting, Martin Bradley og Lucio Fontana.

Arkitekten nr. 22/1961, side 389

725.23

BAT-KONTORHUSET OG UNILEVER-KONTORHUS, HAMBURG
Arkitekter: Helmuth Hentrich og Hubert Petschnigg.

De to nye kontorhuse i Hamburg omtales og der vises planer, snit, eksteriørfotos af BAT-huset og modelfotos af Unileverhuset.

Arkitekten nr. 22/1961, side 396 og 400

Gentofte Kommune.
Da overarkitekten, der er stadsarkitektens nærmeste medarbejder ved ledelsen af kommunens bygningsvæsen, har opnået orlov for at overtage stillingen som stadsarkitekt i Lyngby, søges en arkitekt med gode og alsidige kvalifikationer inden for bygningsadministrationen taget i videste forstand til at varetage den derved ledigblevne stilling.

Stillingen lønnes efter Gentofte Kommunes 15. lønklasse – grundløn 38.400 kr. til 40.800 kr., hvortil ydes de for kommunens tjenestemænd gældende tillæg – samlet løn for tiden 48.780 kr. til 52.285 kr.

Der ydes godtgørelse for tjenstlig brug af egen bil. Ved udløbet af overarkitektens tjenestefrihed d. 31. oktober 1962 optages spørgsmålet om tjenestemandsansættelse i stillingen.

Ansøgning stiles til *Gentofte Kommunalbestyrelse* og indsendes til Bygningsvæsenet, Gentofte Rådhus, Charlottenlund inden 1. november 1961.

Ballerup-Måløv Kommune.
Kommunens bygningsinspektør mangler arkitekter til behandling af byggesager vedrørende ca. 650 byggepladser i kommunen. Ansættelses- og lønvilkår i henhold til overenskomst. Det bemærkes, at den overenskomstmæssige løn i løbet af efteråret ventes forhøjet med tilbagevirkende kraft. Der ydes kørselsgodtgørelse, og kommunen vil være behjælpelig med fremskaffelse af bolig. Nærmere oplysninger kan fås ved henvendelse til bygningsinspektøren, rådhuset, Ballerup, for så vidt angår løn- og ansættelsesvilkår til kommunens lønkontor, telf.: 970501. Ansøgninger bilagt bekræftet afskrift af eksamensbevis og anbefalinger bedes snarestfremsendt til *Ballerup-Måløv kommunalbestyrelse*, rådhuset, Ballerup.

Økonomi og menneskeskæbner

I Aktuelt for den 23. september skrev Robert Kjældgård u ovenstående titel blandt andet følgende:

Skarpe hjerner i store kontorer sagde, at byggeriet en overophedet dampkedel, en inflationskilde, o blev trykket begribeligvis sat ned. Til gengæld presset på kontrolstederne større, og køen i boligar ningskontorerne voksede. 100 københavnske mu hoppede af og skaffede sig arbejde i Sverige. Og bør ingen fortænke dem i, endsige bebrejde dem.

Senere kom man på andre og bedre tanker. Nu sk der mures både sommer og vinter. Der kunne tj 8–10.000 lejligheder ved at bygge om vinteren, og var brug for 8–10.000 lejligheder. Slagord om at arbejdsløsheden og bolignøden gå i krig og uds hinanden dukkede op, og en helhjertet boligmin satte et stort propagandaapparat i gang for at æn århundredgamle byggevaner og skabe en fast ryt byggeriet. Langtidsplan og koordinering var løse byggehåndværkerne skulle sikres beskæftigelse, m rialeindustrien sættes i stand til at tilrettelægge pro tionen på langt sigt, og de boligsøgende unge ægte der var skilt fra hinanden og børnene, fatte nyt

Vi ved, hvordan det er gået. Til trods for både vilje og håndkraft, til trods for et betydeligt pro tionstilskud af såkaldt utraditionelt byggeri er der dig bolignød. I Storkøbenhavn er der efter kend opfattelse et udækket boligbehov, der er mindst lig stort som lige efter krigen. Årsagen er den, at d spildt titusinder af lejligheder, fordi man har t mere på økonomi end på menneskeskæbner, fordi koldsindigt har ladet byggeriet være den nøgle, anvendtes til regulering af det økonomiske liv. Fo boligsøgende må det have føltes som tommelskrue for bygningsindustriens arbejdere kan den slingr byggepolitik kun have bidraget til at øge usikkerhe Det er vel troligt, at den samtidig har aflejret sk over for alle forsøg på at lade industrialiseringen v mere indpas på byggepladserne. I den vaklende gekurs har man nok den væsentligste årsag, hvis knirker og slæber på med byggeriet.

Flertallet på Christiansborg, der har torpederet forsøg på at få byggeriet ind i faste rammer, må hovedansvaret for, at det ikke er lykkedes at aft bolignødens skamplet. Men vi er mange medskyl Hvordan? Ved bare at lade det ske uden alvorlig test. Ved at vi stiltiende har affundet os med, at by af vor tids største samfundsonde skal bæres af en fældig gruppe – af mennesker, der også kun har som gennemsnitslevealder. Vi, der sidder nogenl lunt inden døre, er alt for hurtigt blevet trætte høre om bolignød. Vi har forsømt at gøre boligpr mets løsning til den folkesag, det burde være – en der kunne rangere med den, som fik folkehavet rejse sig i al sin vælde ved truslen om, at vi ikke skulle se Lieberkind på skærmen.

Men respekt for proportionerne, æres den og det æres bør.

Malerfirmaet
PETERSEN & ANDERSEN
GRUNDLAGT 1896 INDEHAVER SVEN-ERIK RUFF
H. C. ØRSTEDSVEJ 22 B · CENTRAL 2365
KØBENHAVN V

H. H. BLÜCHER & SØN
SMEDEMESTRE
RENTEMESTERVEJ 25
Telefon C. 3143

STENSLER THOMSEN's Eftf.
J. VENDELBO JENSEN

Jernbeton
RASMUS SØRENSEN
Murermester og Entreprenør
ROSKILDE TELF. 550

F. Friedmann & Søn
v/ HARALD FRIEDMANN
Malerfirma
NYTORV 11
Telefon Minerva 1760

FRODE OLSEN & CO. SNEDKERI A/S
ØRESUNDSVEJ 145 . TELEFON C. 592 - 14.092

Hegn . Gitre
Trådkurve . Gelændere
Porte og låger
Alt smedearbejde

EMIL DEDERDING
Glasvej 10 . Tlf. Ægir 103

PETERSEN & OLSEN A/S
(Dansk Rør og Fittingsfabrik)
Kildebakkegårds Allé 150, Søborg . Tlf. Søborg 8686
CENTRALVARMEANLÆG
SANITET & BLIKKENSLAGERARBEJDE

Aktieselskabet
SILVAN
Maskinsnedkeri
og
Trælasthandel
Vagtelv. 21
København F
Telefon: *1978

Frederik Mylting
Tranegårdsvej 72 – Helrup 2799
MURERARBEJDE - JERNBETON

Efter Deres Tegning
udfører vi Støbninger i ethvert Metal
Bogstaver leverer vi i alle Størrelser og Stilarter
Lauritz Rasmussen
Kgl. Hof-Broncestøber
Rådmandsgade 16 Tlf. C 5762

Tømrerfirmaet
Th. P. Stillinge & Co. A/S
Sejrøgade 11 . Ryvang 1225
Anbefaler sig med udførelsen af tømmerarbejde
Alt bygningsarbejde overtages i entreprise

ANDREASEN & HENNINGSEN'S EFTF.
CENTRALVARME . SANITÆRE ANLÆG
TLF. C. 8646
se HFB side 450

E. PIHL MORTENSEN
TØMRERMESTER
MARSALAVEJ 15, KØBENHAVN S
TELEFON: AMAGER 6811

Firma
H. Schübelers Sønner
Malermestre
Kontor og værksted
Slagelsegade 5 . C. 4206

I/S KLEINSMEDEN
v/ Holger Petersen
Marienborgallé 69-71 . Telefon Søborg 2383

Vurderingsmænd og byudvikling

I Aktuelt for den 4. oktober skrev arkitekt Damm Søre under ovenstående titel bl. a. følgende:

Der er – ikke mindst af pressen – udført et stort bejde for at gøre befolkningen opmærksom på problemer, der knytter sig til den eksplosive by virksomhed overalt i landet.

Der er peget på nødvendigheden af gennem p lægning at sikre, at byerne udvikles på den rig måde – at nye byer vokser op på de rigtige sted at naturområder sikres for befolkningen – at vejar placeres hensigtsmæssigt o. s. v. Også hos myndig derne har der været en hastigt voksende aktivitet. er gået ind for – og i – et samarbejde, der sk give mulighed for at koordinere de forskellige in esser således, at slutresultatet blev det bedst tænke Men man har glemt at tage misteltenen i ed. Mi tenen er i dette tilfælde ejendomsskyldsvurdering

Hvad hjælper alle bestræbelser for at planlægge viklingen ud fra byudviklingsmæssige, trafikale, la skabsmæssige og mange andre reelle værdier, når stadig vurderer – og derved beskatter – jorden ejendommene efter de værdier, de *kunne have*, der altså *ikke* var noget, der hed planlægning.

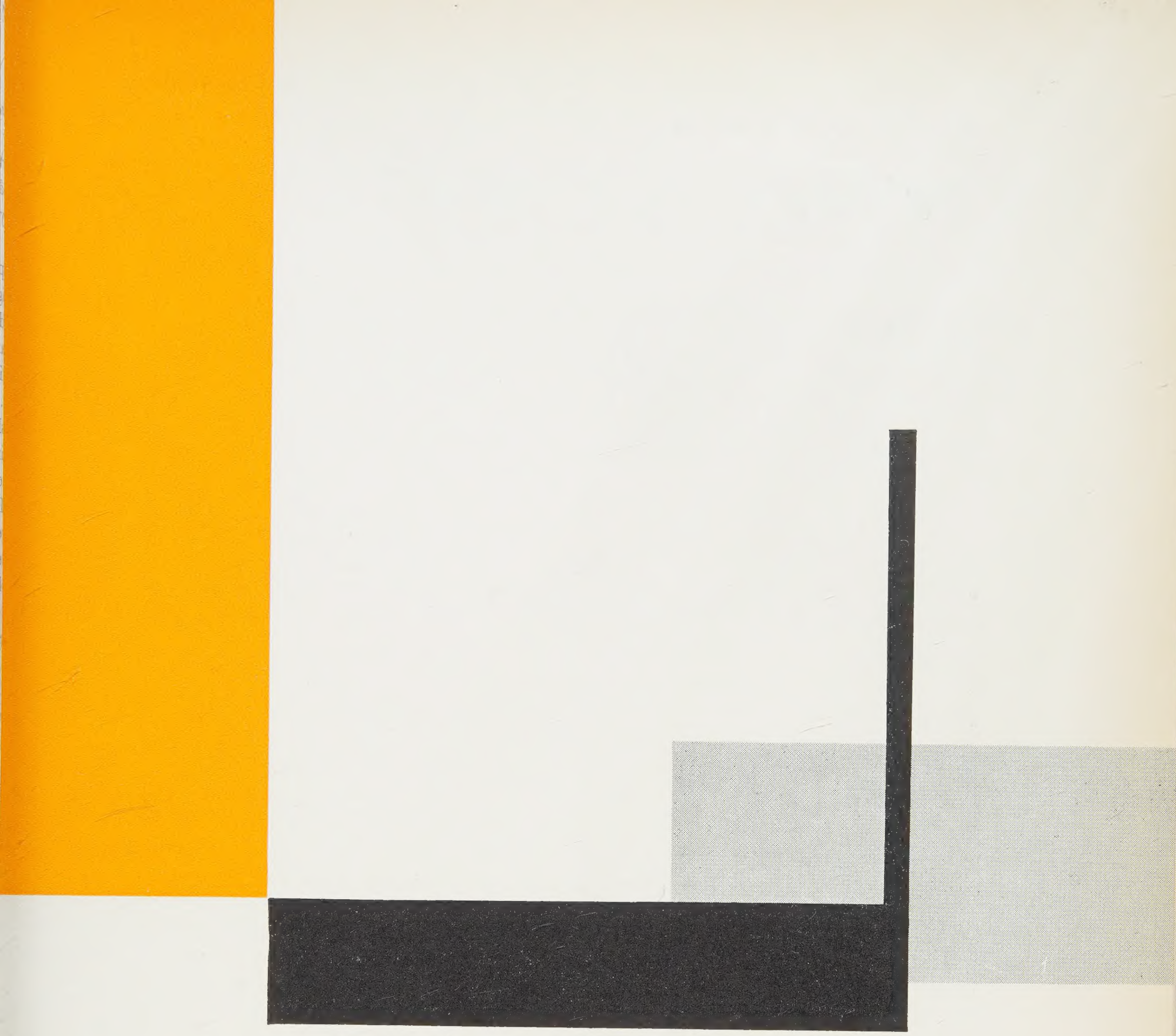
Hvis den *endelige* planlægning kunne komme f var alt i orden – i hvert fald for så vidt angår ud lingen – men den kommer – i alt fald endnu – bagefter. Og den *foreløbige* planlægning – d.v.s. di sitionsplanen, fredningsplanen, yderzonegrænser o interesserer tilsyneladende ikke vurderingsmyndig derne. Herved opstår den paradoksale situation, a sagkyndige *stiler* mod *én* udvikling, men gennem deringen *fastsættes* simpelthen *en anden*. Og at det ver vurderingen, der kommer til at bestemme ud lingen, viser sig desværre gang på gang.

En grund i 3. zone må ikke bebygges før tidlig 1966 – eventuelt aldrig. Men den er måske beligge i nærheden af en bydannelse og vurderes derfor, om den allerede havde værdien som udstykningsj

Ejeren kan nu sort på hvidt bevise, at gården de deraf følgende skattebyrder hvert år vil giv stort underskud i kroner og øre, og myndigheder de kommunale såvel som de statslige – må i er delse heraf forsøge at gøre noget.

Enten kan man frede – det er en dyr og fastlåse disposition og er ikke blevet billigere med den væ vurderingsmyndighederne har fastslået for ejend men. Eller man kan give udstykningstilladelse for så en del af arealet, at ejeren kan klare sine forpligte

Endelig kan man lade være at gøre noget, o må ejeren – normalt – sælge og i så fald til for eksen et byggekonsortium, der er pengestærkt nok ti tage underskuddet i de 5 år til 1966. Til geng vil de kunne være næsten sikre på, at ejendom som er erhvervet med udstykning for øje, og som grund af vurderingen har været dyr og desforu har givet et stort årligt underskud, vil blive frigive bebyggelse. Vurderingsmyndighederne må omgåe drages ind i samarbejdet – gør vi ikke det, bliver re tatet, at det er vurderingsmændene, der byplanlæg

Bianco Lunos Bogtrykkeri A-S, Kbhvn.